

Innvandrerkriminalitet

– et medieskapt hysteri?

Håkon A. Johannessen

Cand. polit 1992

Høsten 2004

Universitetet i Oslo
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Sammendrag

Denne hovedoppgaven tematiserer bestemte typer sosiale prosesser, nemlig prosesser hvor det vokser frem virkelighetskonstruksjoner som resulterer i betydelige negative konsekvenser for utvalgte sosiale grupper eller kategorier av mennesker. Mer presist vil det i et konstruktivistisk perspektiv bli illustrert hvordan det i dagspressen vokser frem moralsk panikk knyttet til fenomenet innvandrerkriminalitet.

Det vil bli argumentert for at hovedmekanismen i denne prosessen hviler på dagspressens handlingsbetingelser for medievirksomhet, kjennetegnet ved overskudd på informasjon og underskudd på oppmerksomhet – altså en vanskelig markedssituasjon som fremtvinger overlevelsesstrategier, nemlig diskursive medieteknikker for virkelighetskonstruksjon hvis funksjon er å skape oppmerksomhet. Det andre sentrale elementet i denne prosessen er vekselvirkningen mellom dagspressen og såkalte moralske entreprenører. – Dagspressen konstruerer og gjør innvandrerkriminalitet til et nyhetstema ut fra lønnsomhetskrav, mens de moralske entreprenørene, representert ved kriminalpolitiets overhode og den høyrepopulistiske grenen innenfor norsk politikk, etablerer eller videreutvikler den etablerte dagsordenen – motivert ut fra politiske og moralske overbevisninger – for å kjempe frem en opinion for nytt innvandringspolitisk innhold. Produktet av denne spiralliknende samhandlingen mellom entreprenører og dagspresse er en virkelighetskonstruksjon av innvandrereren som en omfattende trussel mot norsk samfunnsorden.

Mønsteret, i det datamaterialet som vil bli presentert, går i følgende retning: Dagspressen tilbyr det vi skal forstå som individualdramatiske representasjoner av kriminelle hendelser begått av innvandrere/utlendinger/asylsøkere. Disse hendelsene blir av entreprenørene fortolket som symptom på moralsk forfall, nemlig sviktende innvandringspolitikk og integreringspolitikk. Denne fortolkningen omdanner hendelsene til å bli representative eksempler på et omfattende samfunnsproblem – eller det vi skal forstå som innvandrerkriminalitet. Dette blir et nyhetstema som dagspressen følger opp, blant annet gjennom forsøk på å fastslå problemets omfang og årsaker, mens entreprenørene selv foreslår og forlanger nye tiltak for å få bukt med problemet, noe som medfører at aktører med politisk ansvar blir svar skyldige. Tiltak blir dermed et nytt tema som dagspressen kan følge opp. I sum danner medieintensiteten et inntrykk av at vi står overfor en omfattende samfunnstrussel som krever drastiske tiltak.

Diskursen som blir ført av entreprenørene i dagspressen kan skisseres slik: Innvandringen til Norge innebærer import av forskjellige problemer, og den norske integreringspolitikken er for svak til å hankes med disse problemene. Dette resulterer i omfattende problemer med kriminelle innvandrere. Denne kriminaliteten tenderer å bli predikert i retning ille blir verre, noe som blir forklart med manglende politisk evne til å ta fatt i problemene. Dette blir i sum forhold som truer den norske samfunnsorden. Entreprenørenes problemløsning blir følgelig at innvandringen i langt større grad må begrenses, og at integreringspolitikken må strammes inn – dvs. at vi må få innvandrerne til bli som oss.

Det vil også bli vist i oppgaven at den moralske panikken overskrider frykten for kriminelle innvandrere og knytter seg til en frykt overfor innvandrere generelt – en frykt for at innvandrerene i kraft av sin fremmede kultur og sine fremmede tradisjoner vil forringe det man forstår som det *norske*.

Forord

Studier av det sosiale avvik og stigmatiseringsprosesser gir nøkkelen til å forstå noe helt sentralt ved det samfunnet vi er en del av. Denne hovedoppgaven handler om innvandrerkriminalitet, men den forteller mer om oss andre enn om kriminelle innvandrere.

Hovedoppgaven setter punktum for en lang og meningsfull studietid. Jeg føler meg privilegert over å ha fått muligheten til å bruke flere år av mitt liv til å fordype meg i svært interessante spørsmål. Det har på ingen måte vært enkelt å fullføre denne hovedoppgaven, og jeg står i gjeld til flere for at det har latt seg gjøre. Først og fremst vil jeg takke professor Regi Theodor Enerstvedt for et solid veiledningsarbeid.. Han har vært tålmodig og svært imøtekommende. Med sine pedagogiske evner gjorde han en tung prosess enklere. Jeg vil også takke mine foreldre for den støtten de alltid har gitt meg. Dessuten vil jeg takke min kjære Anne, som har orket å leve med meg i denne perioden. Det har nok ikke vært lett.

Oslo, september 2004

Håkon A. Johannessen

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	II
FORORD	IV
INNHALDSFORTEGNELSE	V
KAPITTEL 1	1
1 INNLEDNING	1
1.1 Problemstilling	2
1.1.1 Er hovedoppgavens tema og problemstilling samfunnsmessig og sosiologisk relevant?	2
1.2 Gangen i oppgaven	3
KAPITTEL 2	5
2 METODE	5
2.1 Teoretisk materiale	5
2.1.1 Sosiologiske avviksteorier.....	5
2.1.2 Medieperspektiver	7
2.2 Datamateriale	9
2.2.1 Avisartikler	9
2.2.2 Forskningsinnsatser.....	13
KAPITTEL 3	15
3 TEORETISK TILNÆRMING	15
3.1 Avviksteoretiske kontroverser	15
3.1.1 Essensialisme	16
3.1.2 Konstruktivisme	20
3.1.2.1 Konstruktivistiske mellomposisjoner.....	20
3.1.2.2 Kontekstuell konstruktivisme	22
3.1.2.3 Diskursiv konstruktivisme	27
3.2 Avslutning	32
KAPITTEL 4	34
4 MEDIEPERSPEKTIVER OG MORALSK PANIKK	34
4.1 Seleksjon og medievridding	35
4.1.1 Nyhetskriterier.....	35
4.1.2 Medievridding	36
4.1.3 Punktbelysning versus strukturbelysning.....	37

4.2	Virkelighetsformidling som dramafortellinger	38
4.2.1	Dramaturgi	38
4.2.2	Det individualdramatiske paradigmet	38
4.3	En kritikk av vitenskapens mediekritikk	41
4.4	Nyhetsproduksjon	43
4.4.1	Kriminalitetsbølger	44
4.5	Moralsk panikk	45
4.5.1	Cohens teori.....	46
4.5.2	Thompsons perspektiv	48
4.5.3	Kritikk av teorien om moralsk panikk.....	51
4.6	Avslutning	51
KAPITTEL 5	54
5	INNVANDRERKRIMINALITET I DAGSPRESSEN: FRA ENKELTHENDELSER TIL REPRESENTATIVE EKSEMPLER PÅ INNVANDRINGENS KONSEKVENSER	54
5.1	Enkelthendelser fremstilt i dagspressen	55
5.2	Nyhets tema og moralsk entreprenørskap	59
5.3	Diskursive strategier	72
5.3.1	"De usiviliserte"	72
5.3.2	Innvandringspolitikkenes utilstrekkelighet	73
5.3.3	Nødvendigheten av innvandringsbegrensning og siviliseringsprosesser 74	
5.4	"Den nyanserte diskurs"	76
5.5	Avslutning	77
KAPITTEL 6	79
6	VITENSKAPELIGE REPRESENTASJONER	79
6.1	Den registrerte kriminaliteten	80
6.2	Den selvrapporterte kriminaliteten	82
6.3	Kriminalitetens årsaker.....	86
6.3.1	Kultur – og etnisk identitetsforvaltning	86
6.3.2	Familierelasjoner.....	88
6.3.3	Vennerelasjoner og fritidsaktiviteter	89
6.3.4	Subkulturelle verdier og konflikter	90
6.3.5	Sammenfattende om endringer i asosialitet mellom første og andre generasjon	92
6.3.6	Felles grunner	93
6.3.7	Norske gutter og innvandrer gutter	94

6.3.8 Øias konklusjoner	95
6.4 Vitenskapen og dagspressen som virkelighetsprodusenter	96
6.4.1 Vitenskapelige representasjoner i dagspressen	97
6.5 Avslutning	99
KAPITTEL 7	100
7 DEN MORALSKE PANIKKS VIRKNINGER	100
7.1 Contingency	100
7.2 Maktens effekter	102
AVSLUTTENDE	106
LITTERATUR	108
DAGSPRESSEN	112

KAPITTEL 1

1 Innledning

Problemer relatert til innvandring og kriminalitet har i flere år vært et tema som har preget offentlige debatter i Norge. Denne hovedoppgaven skal handle om hvordan såkalt innvandrerkriminalitet kommer til uttrykk i dagspressen. Mediene, og derigjennom dagspressen, er muligens det beste utgangspunktet for å tilnærme seg en forståelse av både innvandrere og kriminalitet. For de fleste av oss kjenner innvandrerene kanskje først og fremst gjennom mediene, og fortsatt er det heldigvis slik, at de aller fleste av oss også møter kriminaliteten kun gjennom mediene. I den forstand er både innvandrerene og kriminaliteten medieskapt. Ikke i den betydning at mediene har funnet opp innvandrerene eller kriminaliteten, men i den betydning at mediene i stor grad bestemmer hvordan vi forstår både innvandrerene og kriminaliteten.

Hvordan noe blir forstått, har som kjent konsekvenser for hvordan vi behandler det. I den sammenheng har mediene stor innflytelse på hvordan vi behandler innvandrerene i Norge. Mediene utøver definisjonsmakt, men i utgangspunktet er det ikke noe skummelt ved det, vi utøver alle definisjonsmakt. Men noens definisjoner har som kjent større konsekvenser enn andres. Vi forlanger derfor at mektige institusjoners definisjoner skal være sanne, men som Ibsen så illustrerende har vist, er sannhet et vanskelig begrep.

Dagspressen har et friskt, dramatisk og til tider fargerikt språkuttrykk. Noe som ofte gjør at det er mer engasjerende å lese avisartikler enn akademiske tekster. Jeg har latt meg inspirere av dette språkuttrykket: "Innvandrerkriminalitet: Et medieskapt hysteri?". Dette er en frisk tittel, men ingen påstand. – Det er ingen påstand fordi vi skal ikke i denne oppgaven forsøke å vise hvordan det egentlig forholder seg. Det er jo også sekundært hvordan noe egentlig forholder seg, fordi konsekvensene følger av hvordan vi mener det forholder seg. Dette er derfor ikke en hovedoppgave om den egentlige

innvandrerkriminaliteten, men en hovedoppgave om innvandrerkriminaliteten slik vi skaper den.

1.1 Problemstilling

I denne hovedoppgaven blir det stilt følgende hovedspørsmål: *Hvordan blir innvandrerkriminalitet sosialt konstruert i dagspressen?*

Dette generelle spørsmålet vil bli belyst ved hjelp av følgende seks spørsmål:

1. Hvordan forstås begrepene om henholdsvis innvandrer og kriminalitet?
2. Hvordan forstås dagspressens virksomhet, og hvilke samfunnsmessige prosesser og virkninger kan tenkelig følge av denne virksomheten?
3. Hvilke sosiale prosesser ligger til grunn for og er bestemmende for hvordan innvandrerkriminalitet blir konstruert i dagspressen?
4. Hvilke meningsinnhold blir tillagt begrepet om innvandrerkriminalitet i dagspressen?
5. Er dagspressens konstruksjoner av innvandrerkriminalitet forenlig med vitenskapens konstruksjoner?
6. Hvilke samfunnsstrukturelle forhold muliggjør konstruksjonen av innvandrerkriminalitet og hvilke virkninger kan tenkelig følge av dagspressens fremstillinger av fenomenet?

1.1.1 Er hovedoppgavens tema og problemstilling samfunnsmessig og sosiologisk relevant?

Samfunnsmessig tematiserer jeg den offentlige debatten om innvandrerkriminalitet slik den kommer til uttrykk i dagspressen. At dette temaet er aktuelt behøver jeg ikke å begrunne her, det vil bli dokumentert i kapittel 5. Men jeg vil peke på at hovedoppgavens tema og problemstilling impliserer viktige spørsmål knyttet til forholdet mellom majoritet og minoriteter i det norske samfunn. Det ligger i begrepene at det foreligger asymmetri i maktforholdet mellom majoritet og minoriteter. I denne oppgaven vil det bli illustrert hvordan denne asymmetrien kommer til uttrykk gjennom majoritetens overlegne definisjonsmakt i dagspressen og derigjennom det offentlige rom. Et sentralt spørsmål i den sammenheng er om vi er oss bevisste at denne makten i bestemte tilfeller kan føre til en systematisk diskriminering av minoritetene.

Gjennom tematiseringen av debatten om innvandrerkriminaliteten blir det også indirekte i denne oppgaven reist en viktig demokratisk problemstilling. Det vil nemlig i oppgaven bli vist hvordan tre kriminelle enkelthendelser blir gjort til utgangspunkt for krav om drastiske innvandringspolitiske og kriminalpolitiske tiltak og endringer. På bakgrunn av enkeltstående hendelser blir det i dagspressen tegnet et bilde av innvandringspolitikken som mislykket, og således blir det også skapt en opinion og et massivt press for at regjeringen og ansvarlige politikere må iverksette strakstiltak. Dette leder frem til følgende spørsmål: Kan mediernes virksomhet i bestemte sammenhenger føre til at politikerne blir presset eller overbevist til å utforme og endre en generell innvandringspolitikk ut fra et svært tynt erfaringsmateriale? Vanskeliggjør mediene den langsiktige politiske planleggingen? Dreier mediene norsk politikk i populistisk retning? I hvilket fora blir norsk politikk egentlig utformet? Det vil ikke bli tatt stilling til disse og liknende spørsmål i oppgaven, men oppgaven impliserer spørsmålene.

Sosiologisk vil teorien om moralsk panikk bli belyst og underbygget i denne oppgaven. Denne teorien utgjør et nøkkelbegrep i sosiologien og ble opprinnelig utviklet ved hjelp av interaksjonistiske og stempingsteoretiske ideer (Thompson 1998). Senere har teorien blitt utviklet i ulike retninger ved hjelp av blant annet marxistiske, strukturalistiske og poststrukturelle ideer. I denne oppgaven vil teorien bli forstått i sammenheng med interaksjonistiske og poststrukturelle ideer. Denne teorien og oppgavens problemstilling forutsetter et medieperspektiv. Derfor skal jeg også i denne oppgaven drøfte og underbygge medieteorien. Dessuten vil det, gjennom en drøftelse av hvordan innvandrerkriminalitet analytisk bør forstås, bli belyst og diskutert grunnlagsteoretiske kontroverser innen sosiologien. Disse momentene gjør oppgaven, slik jeg ser det, sosiologisk interessant.

1.2 Gangen i oppgaven

Det førstkommende kapittelet vil gi en redegjørelse av det materialet som er lagt til grunn i denne hovedoppgaven.

I kapittel 3 skal jeg drøfte hvordan begrepet om innvandrerkriminalitet forstås. Dette vil bli gjort gjennom å tematisere forskjellige avviksteorier ut fra en grunnlagsteoretisk tilnærming. Søkelyset i denne drøftingen vil konsentrere seg om begrepene innvandrer og kriminalitet forstås ut fra (iboende) egenskaper ved bestemte individer eller ut fra egenskaper ved relasjoner. Drøftingen vil også tematisere

grunnlagsteoretiske problemstillinger knyttet til ulike oppfatninger om samfunnsvitenskapelige metoder. Kapitlet vil bunne ut i en avklaring om hvilket teoretisk perspektiv som skal legges til grunn for denne hovedoppgaven.

Kapittel 4 tematiserer mediesosiologiske perspektiver. Det vil bli drøftet hvordan medievirksomhet forstås. Dessuten blir det pekt på sosial prosesser og virkninger som kan følge av slik virksomhet, blant annet fenomener som kriminalitetsbølger og såkalte moralske panikker. På bakgrunn av disse drøftingene vil det avsluttende i kapitlet bli argumentert for et fruktbart medieperspektiv. Dette perspektivet vil i kapittel 5 bli anvendt for å analysere hvordan innvandrerkriminalitet kommer til uttrykk i dagspressen.

I kapittel 5 skal jeg vise hvordan det i dagspressen vokser frem moralsk panikk knyttet til fenomenet innvandrerkriminalitet. Det blir illustrert hvordan dagspressen og moralske entreprenører i en spiralliknende samhandling driver den moralske panikken frem gjennom å spille på hverandre. Sentrale elementer i denne prosessen er hvordan entreprenørene fortolker kriminelle hendelser fremstilt i dagspressen som symptom på et mer omfattende samfunnsproblem. Denne fortolkningen eller situasjonsdefinisjonen blir av dagspressen gjort til et nyhetstema som intensivt følges opp. Mediedekningens produkt blir et inntrykk av at vi står overfor et fenomen som truer den norske samfunnsorden.

Innvandrerkriminalitetens omfang og årsaker er et sentralt tema i dagspressens dekning av fenomenet. Gjennom eksempler fra vitenskapelige forskningsinnsatser vil det i kapittel 6 bli vektlagt å vise hvordan vitenskapen representerer innvandrerkriminalitetens omfang og årsaker. Deretter skal jeg sammenlikne disse representasjonene med dagspressens fremstillinger. Dessuten vil det bli pekt på hvilke roller vitenskapelige representasjoner spiller i panikkene som bygger seg opp i dagspressen.

I kapittel 7 vil det bli pekt på samfunnsstrukturelle forhold som gjør innvandrerer sårbar i forhold til stigmatiseringer. Dessuten skal jeg, gjennom å trekke tråder tilbake til kapittel 5, tematisere panikkens samfunnsstrukturelle forutsetninger og virkninger.

Avsluttende skal jeg oppsummere argumentasjonen og konklusjonene i hovedoppgaven.

KAPITTEL 2

2 Metode

I dette kapitlet vil det bli redegjort for det materialet som ligger til grunn for denne hovedoppgaven. Dette materialet består av to hoveddeler, nemlig et teoretisk materiale og et datamateriale. Det teoretiske materialet består av to deler; den ene delen utgjør sosiologiske avviksteorier og den andre delen utgjør mediesosiologiske teorier. Datamaterialet kan også deles i to, hvor hoveddelen består av avisartikler fra dagspressen og hvor en underdel består av forskningsinnsatser fra Statistisk Sentralbyrå og en doktorgradsavhandling foretatt av Tormod Øia. Materialets ulike deler vil bli behandlet i nevnte rekkefølge, og det blir vektlagt å redegjøre for de valg som har blitt foretatt knyttet til utvelgelsen av dette materialet.

2.1 *Teoretisk materiale*

2.1.1 **Sosiologiske avviksteorier**

Dette materialet består hovedsakelig av følgende vitenskapelige tekster: Mjøset (2000): "Hvorfor er sosiologiske teoretikere så uenige?"; Goode (2001): "Deviant Behavior"; Merton (1963): "Social structure and anomi"; Spitzers (1983): "I retning av en marxistisk avviksteori"; Becker (1997): "Outsiders"; Burr (1995): "An introduction to social constructionism"; Douglas (1994): "Purity and danger".

Siden sosiologien ikke hviler på et enhetlig grunnlagsteoretisk fundament, er dette materialet hovedsakelig lagt til grunn for å drøfte hvilket sosiologisk perspektiv jeg skal bruke i denne oppgaven og for å drøfte hvordan kriminalitetsbegrepet analytisk bør forstås. Mjøsets artikkel blir i kapittel 3 lagt til grunn for å gi en redegjørelse av de grunnlagsteoretiske hovedskillene innenfor sosiologien. Denne artikkelen er valgt fordi den gir en ryddig og god fremstilling av sosiologiens kontroverser. Dessuten har Mjøset, som

er professor i sosiologi ved UIO, i lengre tid arbeidet med grunnlagsteoretiske problemstillinger, slik at artikkelen vitenskapelig sett er pålitelig. På bakgrunn av denne artikkelen vil det i kapittel 3 bli foretatt en hovedinndeling mellom essensialistiske og konstruktivistiske avviksteorier. Goode`s (2001) bok, "Deviant behavior", vil utgjøre et fundament for de avviksteoretiske drøftingene. Denne boken er blitt brukt som pensumlitteratur for avvikskurs på sosiologi hovedfag, dessuten er Goode professor ved Univerity of Maryland og har i en årrekke jobbet med avvikssosiologi, blant annet moralske panikker. Boken er valgt fordi den gir en oversiktlig drøfting av de mest sentrale sosiologiske avviksperspektivene. Mertons (1963) teori vil bli brukt for å eksemplifisere det essensialistiske perspektivet. Denne teorien er valgt fordi den er en av de mest betydningsfulle teoriene i avvikssosiologiens historie.

De konstruktivistiske avviksteoriene vil i kapittel 3 bli gruppert under følgende betegnelser: Konstruktivistiske mellomposisjoner; kontekstuell konstruktivisme; diskursiv konstruktivisme. Spitzers avviksteoretiske bidrag vil bli anvendt som eksempel på den konstruktivistiske mellomposisjonen. Perspektivet til Spitzer er marxistisk og gir en god kontrast til den essensialistiske avvikforståelsen. Beckers bok, "Outsiders", er kanskje det mest innflytelsesrike enkeltbidraget innfor avvikssosiologien. Denne boken blir anvendt som eksemplifisering av det kontekstuelle perspektivet (som svarer til symbolsk interaksjonisme). Burr`s bok blir anvendt for å redegjøre for det diskursive perspektivet. Denne boken gir en god innføring i den poststrukturelle teoribyggingen.

Det er svakheter ved den avviksteoretiske inndelingen som jeg har foretatt i kapittel 3. Skillet som jeg foretar mellom essensialisme og konstruktivisme svarer til skillet mellom avvik forstått som en objektiv egenskap ved individet og avvik forstått som en egenskap ved relasjonen. Dette medfører for eksempel at funksjonalistiske og marxistiske avviksteorier blir kategorisert som konstruktivistiske. Det vanligste er å anse disse perspektivene for å være essensialistiske fordi de er deterministiske og bunner i filosofisk realisme. Likevel betraktet verken Marx eller Durkheim virkeligheten som passivt gitt av sansene eller kategoriene som objektivt gitte. Mitt viktigste argument for å betegne disse som konstruktivistiske følger av nevnte grunner og at avviket blir forstått som en sosial konstruksjon. Dessuten er det vanskelig og problematisk å fremstille de interaksjonistiske avviksperspektivene som en enhetelig sosiologisk grunnlagsteori. Perspektivene kan sies å bunne i filosofisk pragmatisme, men hvor de enkelte teoretikerne legger seg på skalaen mellom filosofisk realisme og filosofisk idealisme varierer i stor grad. Slik at enkelte teorier ligger nær filosofisk realisme (for eksempel Best 1999) og kunne i den forstand

vært betegnet som en konstruktivistisk mellomposisjon. Det vil dermed være flytende overganger mellom de inndelingene jeg har foretatt. Derfor bør ikke grensene oppfattes som absolutte, men som idealtypiske.

Det er to viktige grunner til at jeg vektlegger grunnlagsteoretiske drøftinger i denne oppgaven. For det første er det viktig å synliggjøre kontroversene og ikke ignorere perspektiver som man selv ikke er tilhenger av, men å arbeide med kontroversene slik at sosiologien kan bli mer kumulativ. Dessuten medfører en grunnlagsteoretisk drøfting at man blir seg bevisst de ulike vitenskapsteoretiske forutsetningene som de forskjellige sosiologiske perspektivene hviler på. Slik at man for det første ikke blir fristet til ukritisk å plukke innsikter fra de ulike retningene, for deretter å sette det hele sammen for å si noe om innvandrerkriminalitet. Og for det andre at man i større grad blir bevisst det vitenskapsteoretiske fundamentet som ens eget perspektiv hviler på. – Forutsetningen for å unngå de verste logiske feilslutningene bedres altså gjennom en grunnlagsteoretisk drøfting.

Douglas teori om det *urene* ("Purity and danger") vil i kapittel 7 bli anvendt for å peke på strukturelle spenninger i det norske samfunnet knyttet til kategoriseringen av innvandrerene. Denne boken ble svært anerkjent da den kom ut i 1966, og Douglas' ideer om at det *urene* er et universelt moralsk symbol som markerer grensene mellom sosiale kategorier, har siden vært innflytelsesrike tanker innen antropologien og sosiologien (Barfield 1998: 128).

2.1.2 Medieperspektiver

Dette materialet består av Hernes' (1977, 1/1984) teori om det medie-vridde samfunn; Mathiesens (2002) teori om det individualdramatiske paradigme; Rolness' (1992) poststrukturelle kritikk av tradisjonelle medieteorier; Fishmans (1988) teori om nyhetsproduksjon; Thompsons (1998) bok om moralske panikker. Disse bidragene vil i kapittel 4 bli drøftet og på bakgrunn av denne drøftingen vil det bli argumentert for et fruktbart medieperspektiv.

Hernes' og Mathiesens teorier tematiserer en sentral oppfatning som har preget nyhetssosiologiens historie, nemlig at mediene formidler et skjevt bilde av virkeligheten. Disse teoriene bunner derfor i essensialisme. Perspektivet i denne hovedoppgaven er konstruktivistisk, derfor kan det med rette virke merkelig at jeg har valgt å anvende disse teoriene. Teoriene har imidlertid ikke blitt valgt fordi de er essensialistiske, men fordi de gir en god forståelse av de samfunnsstrukturelle føringer som virker på medieinstitusjonene, og teoriene gir en god forståelse av handlingsbetingelser for

medievirksomhet. Disse strukturelle føringene og handlingsbetingelsene, som Hernes og Mathiesen peker på, bidrar til å forklare eller gi en forståelse av den systematiske måten mediene tenderer å formidle virkelighet på. Hernes' og Mathiesens konklusjoner, nemlig at mediene gjennom sin virksomhet henholdsvis dreier virkeligheten eller produserer falsk bevissthet, blir derimot forkastet.

Konklusjonene til Hernes og Mathiesen skal forkastes ved hjelp av Rolness og Fishmans bidrag. Rolness' artikkel er valgt fordi den ut fra et poststrukturelt perspektiv – et perspektiv som ligger nært perspektivet i denne hovedoppgaven – påpeker store svakheter og logiske vanskeligheter ved Hernes' og Mathiesens forståelse av hva virkelighet er. Fishmans klassiske studie hviler på et omfattende feltarbeid, noe som gjør at denne studien gir en dypere forståelse av medievirksomhet enn studier basert på medienes produkter. Dette er også grunnen til at jeg har vektlagt Fishmans perspektiv i oppgaven. Dessuten illustrerer Fishman på en svært god måte at journalisters virksomhet ikke kan forstås i retning av å vri virkeligheten, men heller at de gjennom sin virksomhet skaper virkeligheter. Både Rolness og Fishman problematiserer således den essensialistiske forståelsen av virkelighet. I kapittel 4 vil det dermed bli argumentert for at Hernes og Mathiesens konklusjoner må forkastes, men at teoriene gir en god forståelse av medienes handlingsbetingelser for virkelighetskonstruksjon. Denne argumentasjonen vil bunne ut i et medieperspektiv som jeg skal anvende i kapittel 5 som redskap for å forstå hvordan innvandrerkriminalitet kommer til uttrykk i dagspressen.

Man kan innvende: blir ikke dette perspektivet en eklektisk smørje? Muligens. Mitt hovedargument er imidlertid at ulike medieteoritikere synes å kunne enes om at de virkeligheter som mediene tenderer å formidle, systematisk skiller seg fra de virkeligheter som for eksempel vitenskapen tenderer å formidle. Dette, kan man enes om, skyldes at mediene og vitenskapen hviler på ulike handlingsbetingelser for virkelighetsproduksjon. Mitt argument er at Hernes' og Mathiesens teorier gir en god forståelse av medienes handlingsbetingelser for virkelighetsproduksjon. Imidlertid blir det helt feil å hevde at medienes virkelighetsformidling er en vridning av den egentlige virkeligheten, og at vitenskapens virkelighet er den mest riktige i forhold til virkeligheten selv. Dette blir en misforstått forståelse av hva virkelighet er. Derfor blir vridningsaspektet forkastet, og erstattet med en "virkelighetsforståelse" som er i overensstemmelse med Rolness' og Fishmans perspektiv. Denne argumentasjonen burde ikke by på de største logiske problemene.

Teorien om moralsk panikk kjente jeg til før jeg startet arbeidet med denne hovedoppgaven. Da jeg begynte å studere avisartiklene fremstod et mønster som jeg kjente igjen fra denne teorien. Dette er også grunnen til at teorien blir vektlagt i hovedoppgaven. Jeg skal redegjøre grundigere for dette nedenfor når datamaterialet blir behandlet.

Jeg har valgt å bygge på Thompsons bok om moralsk panikk, fordi hans fremstilling hviler på en drøftelse av ulike sosiologers empiriske studier av fenomenet. Dessuten utvider han den tradisjonelle forståelsen av moralsk panikk, hvor panikken først og fremst blir forstått som episodisk og som resultat av kollektive handlinger, ved hjelp av Becks teori om risikosamfunnet og Foucaults teori om diskursive formasjoner. Dette styrker teorien og gir den en videre samfunnsteoretisk forankring. Man kan naturligvis innvende at dette gjør teorien eklektisk – i så tilfelle er Thompson i godt selskap: Både Giddens, Bourdieu og Habermas bygger på ulike sosiologiske tradisjoner i sine teorier. Thompsons perspektiv er imidlertid ikke problemfritt, men det vil bli diskutert i kapittel 4. – Her skal nevnes at teorien om moralsk panikk impliserer et medieperspektiv, fordi mediene anses som en sentral drivkraft i panikkens fremvekst. Et slikt perspektiv kommer ikke tydelig nok til uttrykk i Thompsons bok, derfor blir det også vektlagt å drøfte medieperspektiver, som nevnt ovenfor, i denne hovedoppgaven.

2.2 Datamateriale

2.2.1 Avisartikler

Dette materialet består av avisartikler fra dagspressen. I dag er dagspressen tilgjengelig både elektronisk (Internett) og gjennom de tradisjonelle papiravisene. Dette medfører flere alternativer. Man kan enten velge å konsentrere seg om papirutgaven eller internettutgaven, eller man kan ta for seg begge utgavene. Dersom man velger det sistnevnte alternativet åpner det for flere spørsmål enn dersom man konsentrerer seg om ett av de to andre alternativene. For eksempel: Blir innvandrerkriminalitet fremstilt ulikt i henholdsvis internettutgaven og papirutgaven? Er det bestemte teknologiske sider ved Internett som gjør budskapene om innvandrerkriminalitet i de to utgavene forskjellige? Prioriterer utgavene like mye spalteplass på innvandrerkriminalitet? – I det hele tatt kan vi tenke oss mange interessante spørsmål. I denne oppgaven skal jeg imidlertid konsentrere meg om avisenes internettutgaver. Det er flere grunner for dette valget. For det første er tilgjengeligheten stor i den forstand at det enkelt lar seg gjøre å få frem tidligere publiserte

artikler, samt at internettavisene grupperer artikler ut fra temaene de omhandler, for eksempel: "VG følger skytedramaet på Gardermoen". Dette gjør at det blir relativt enkelt å samle inn et datamateriale. For det andre blir internettavisene stadig viktigere for folk som kilde til å orientere seg i nyhetsbildet. Vi kan som eksempel se på en oversikt for Aftenposten.no`s "oppslagstall":

		<i>Nettavisers offisielle "oppslagstall" oppgis (ref. Norsk Gallups målinger) i antall månedlige unike brukere og sidevisninger. Aftenposten.no's tall:</i>			
<i>Mars</i>	<i>2002:</i>	<i>806.000</i>	<i>Unike</i>	<i>/</i>	<i>24.070.000 sidevisninger</i>
<i>Mars</i>	<i>2003:</i>	<i>1.249.000</i>	<i>Unike</i>	<i>/</i>	<i>35.865.000 sidevisninger</i>
<i>Mars</i>	<i>2004:</i>	<i>1.641.000</i>	<i>Unike</i>	<i>/</i>	<i>37.292.000 sidevisninger</i>

50 prosent av nyhetsstoffet som blir presentert på Aftenposten.no er hentet fra papirutgavene, mens ca. 25 prosent er fra NTB og ca. 25 prosent er egenprodusert (Kilde: Klaus Børringbo [Aftenposten]). Ventelig publiseres mye av det samme stoffet om innvandrerkriminalitet både i papirutgaven og internettutgaven.

Vi har mange elektroniske aviser i Norge og en naturlig avgrensning i den sammenheng blir å konsentrere seg om de største avisene, det vil si de som har flest lesere. Jeg valgte derfor de to største nasjonale tabloidavisene, nemlig Verdens Gang og Dagbladet, samt Aftenposten. Siden det bor flest innvandrere i Oslo og mye av den registrerte innvandrerkriminaliteten tilskrives denne byen, valgte jeg også å ta for meg Dagsavisen, som hovedsakelig er en lokalavis i Oslo.

Da jeg begynte å søke etter artikler omhandlende innvandrerkriminalitet i disse fire avisene skjønte jeg raskt at antall artikler om dette temaet var omfattende og at jeg måtte begrense søket for å få oversikt. Jeg valgte å avgrense søket fra artikler publisert i januar 2002 til og med august 2003. Deretter forsøkte jeg systematisk å få frem alle artikler omhandlende innvandrerkriminalitet som ble publisert i dette tidsrommet. Det blir for omfattende å ramse opp alle ordene jeg søkte på, men som nevnt gir ett treff pekere til andre artikler omhandlende det samme tema og relaterte temaer – slik at det blir en snøballeffekt. Men jeg kan naturligvis ikke garantere at jeg har fått med meg alle artiklene publisert i denne perioden.

Da jeg systematisk begynte å lese igjennom artikkelutskriftene, oppdaget jeg raskt at storparten av artiklene knyttet seg til tre enkelthendelser, én hendelse i 2002, nemlig de såkalte dørvaktdrapene i Moss, og to hendelser i 2003, nemlig drapet på frelsessoldat Bergliot Olsvik og skytedramaet på Gardermoen. I overkant av 150 artikler kan relateres til

disse tre hendelsene. Dette ble således mitt første funn, og jeg fant det interessant fordi det i dette tidsrommet inntraff også andre hendelser hvor innvandrere eller ikke-vestlige ble utpekt som gjerningspersoner, og som kunne sies å være like dramatiske og alvorlige hendelser. Vi kan som eksempel nevne følgende hendelser: Det såkalte buss-sjåførdrapet (16.2.2003) hvor en etiopisk asylsøker blir tiltalt for å ha drept en buss-sjåfør og en annen asylsøker, og familietragedien (11.1.2003) hvor en somalisk mann blir tiltalt for å ha drept sin kone og to barn på Hauketo i Oslo. Disse hendelsene fikk også det vi kan karakterisere som omfattende mediedekning, men hendelsene skapte ikke en påfølgende debatt om innvandrerkriminalitet i dagspressen. Derfor ble jeg svært interessert i å forstå hva som gjorde at de tre andre nevnte hendelsene ble gjenstand og utgangspunkt for omfattende debatter med hissige ordvekslinger. Jeg begynte derfor å konsentrere meg om hvordan disse hendelsene ble fremstilt og om de avisartiklene som kunne relateres til hendelsene.

Da jeg begynte å sammenlikne debatten som vokste frem april 2002 med debatten sommeren 2003, oppdaget jeg et sammenfallende mønster. Den sentrale forutsetningen for begge debattene var at enkelthendelsene ble forstått som symptom på noe mye mer omfattende enn det hendelsene i seg selv uttrykte. I begge tilfellene ble det etablert en forståelsesramme hvor hendelsene ble fortolket som konsekvenser av innvandringen til Norge. Asylsøkere og ikke-vestlige ble forstått som ”tikkende bomber”, og hendelsene ble eksempler på konsekvensene av en mislykket, naiv og dumsnill integrerings – og innvandringspolitikk. En slik forståelsesramme mobiliserer naturligvis frykt, engasjement og oppmerksomhet, og blir derfor forklaringen på at storparten av artiklene knytter seg til de nevnte tre hendelsene. Det ble også forsøkt å etablere en liknende forståelsesramme knyttet til familietragedien på Hauketo – en forståelsesramme hvor hendelsen skulle uttrykke æresdrap, men både politiet og Somalisk Velferdsforening gikk hardt ut og insisterte på at hendelsen burde forstås som en familietragedie og ikke knyttes til integreringspolitikken og somalisk kultur. Dette forhindret sannsynligvis det vi i denne oppgaven skal forstå som moralsk panikk. Vi skal derfor i denne oppgaven ta utgangspunkt i de tre nevnte hendelsene og de 150 avisartiklene som knytter seg til hendelsene og illustrere mekanismene som ligger til grunn for såkalte moralske panikker og peke på hvilke virkninger slike panikker får.

Tematisk omhandler alle de 150 artiklene ett eller flere av følgende fem punkter:

1. Nyhetsdekning av de kriminelle hendelsene
2. Innvandrerkriminalitetens omfang og grad av sosialt problem.
3. Innvandrerkriminalitetens årsaker og mulige tiltak.

4. Mediekritikk.

5. Normer for sømmelighet i debatten om innvandrerkriminalitet.

Dersom vi tar for oss det førstnevnte punktet blir det i slike artikler vektlagt å beskrive den kriminelle hendelse; skildre egenskaper ved både offer og gjerningsperson; innhente reaksjoner på det inntrufne fra offerets familie, venner og nærmiljø; samt å følge opp politiets etterforskning. Disse oppslagene skiller seg ikke nevneverdig ut fra generell kriminaljournalistisk dekning av slike hendelser. Punkt to knytter seg til medieoppslag angående spørsmål om innvandrere er mer kriminelle enn etniske nordmenn og om hvor stort samfunnsproblem denne kriminaliteten utgjør, samt om problemet er økende. Det er gjerne forskere, sentrale politikere, representanter fra regjeringen, representanter fra politiet og ulike interesseorganisasjoner som uttaler seg. Når det gjelder punktet angående kriminalitetens årsaker tilbyr mediene en forståelse av og ulike forklaringer på hvorfor slike handlinger blir begått av denne gruppe mennesker. Det er feilende integreringspolitikk som oftest blir gitt som forklaring. I likhet med punkt to ovenfor er det også her i hovedsak de nevnte personer som får spalteplass. Det blir dessuten i slike artikler også diskutert mulige løsninger på problemet. Punktet angående mediekritikk knytter seg til at mediene enten fokuserer for mye eller for lite på innvandringskriminalitet. Dessuten hvilke konsekvenser dette eventuelt får. På den ene siden hevdes det nemlig at de massive oppslagene som etterfølger enkelthendelser danner et skjevt bilde av virkeligheten og kan føre til innvandringsfiendtlighet. Dette er den vanligste kritikken. Men kritikk som at journalister lukker øynene og demper ”bildet” som ”tallene” viser er også representert. I følge slike resonnementer kan nettopp det føre til at problemet forblir uløst. Når det gjelder det sistnevnte punktet, knytter det seg til saklighet og anstendighet i forhold til hvordan man skal debattere innvandrerkriminalitet.

Alle disse 150 artiklene blir naturligvis ikke presentert i oppgaven. Det har blitt foretatt et utvalg. De artiklene som utgjør knutepunkter i panikken, dvs. de artiklene som alle de andre artiklene er kommenterende i forhold til, blir presentert i oppgaven. Ellers har det blitt vektlagt artikler som kan sies å være typiske eksempler innenfor det temaet de omhandler. Et relevant spørsmål i den sammenheng vil alltid være som følgende: Har jeg oppdagat et interessant mønster eller har jeg gjennom å plukke ut og sette sammen bestemte artikler konstruert et interessant mønster? At det oppstod en intensivert mediedekning og debatt i dagspressen knyttet til innvandrerkriminalitet som følge av de tre nevnte hendelser er verifiserbart. Dessuten er det påvisbart at kripes-sjefens (Arne Huuse) bestemte fortolkninger av hva disse hendelsene uttrykte, var utløsende faktorer for både

debatten i 2002 og 2003. Hvordan dette mønsteret eller disse debattene bør forstås eller fortolkes er imidlertid diskutabelt, og det vil alltid være slik at de begreper og teorier man besitter legger føringer på fortolkninger. – Alle avisartiklene som er brukt i denne oppgaven er offentlig og lett tilgjengelig, slik at det er mulig for den interesserte leser å etterprøve mine påstander og fortolkninger. Dessuten er det forholdsvis enkelt å etterprøve mitt artikkelutvalg, siden debatten i 2002 hovedsakelig knytter seg til april måned og debatten i 2003 hovedsakelig knytter seg til juni – og julimåned.

2.2.2 Forskningsinnsatser

Dette materialet består av Falcks (1992 og 1993) studie av norske og utenlandske statsborgeres registrerte kriminalitet; forskningsinnsatser fra Statistisk Sentralbyrå (Vassenden 1997; Haslund 2000; Hustad 2000; Ellingsen 2001) om forholdet mellom nordmenns og innvandreres registrerte kriminalitet; Tormod Øias (2002) selvrapporteringsstudie av norske – og innvandrerdoms grad av asosialitet og asosialitetens årsaker.

Materialet blir tatt i bruk som sammenlikningsgrunnlag i relasjon til dagspressens fremstilling av kriminalitetens omfang og årsaker. I kapittel 5 vil det bli vist at dette temaet står sentralt i dagspressens dekning av innvandrerkriminalitet. Derfor fant jeg det interessant å undersøke om man gjennom vitenskapelige metoder kan trekke konklusjoner som er i overensstemmelse med det bildet dagspressen tegner. Materialet vil imidlertid ikke bli lagt til grunn som en objektiv sannhet om innvandrerkriminaliteten, men som eksempler på hvordan man ut fra en vitenskapelig praksis forstår innvandrerkriminalitetens omfang og årsaker.

For å belyse den registrerte kriminaliteten har jeg valgt å bruke Statistisk Sentralbyrå. SSBs studier er regnet som pålitelige og er lett tilgjengelige. Det har blitt foretatt én avgrensning, og det er at undersøkelser fra SSB som bygger på kriminalstatistikken før 1995 ikke blir presentert. Jeg har også valgt å ta med Falcks studie fordi han foretar en annen operasjonalisering enn det Statistisk Sentralbyrå gjør.

Øias studie er en godkjent doktorgradsavhandling. Studien tilfredsstillende dermed vitenskapelige forskningskriterier og er således ut fra disse kriteriene pålitelig. Denne avhandlingen er dessuten svært omfattende: Studien bygger på tre hele årskull Oslo-ungdom i alderen 14-17 år; i alt 11 425 respondenter med en svarprosent på 94,3 prosent; materialet inneholder mer enn syv hundre variabler (Øia 2002: 37). Denne avhandlingen bygger dermed på et betydelig og solid empirisk materialet, noe som gjør den, meg

bekjent, enestående på sitt felt i Norge. Derfor ble denne avhandlingen også et naturlig valg.

KAPITTEL 3

3 Teoretisk tilnærming

I dette kapitlet skal jeg ut fra en grunnlagsteoretisk tilnærming drøfte ulike sosiologiske avviksteorier. Først vil det bli pekt på hovedtrekk ved de grunnlagsteoretiske kontroversene innenfor avvikssosiologien. I den sammenheng vil det bli foretatt et hovedskille mellom essensialistiske og konstruktivistiske avviksteorier. Dette skillet svarer til henholdsvis avvik forstått som en objektiv egenskap ved individet og avvik forstått som en egenskap ved relasjonen. De konstruktivistiske teoriene vil bli tredelt og gruppert under følgende betegnelser: konstruktivistiske mellomposisjoner; kontekstuell konstruktivisme; diskursiv konstruktivisme. Hovedfokuset i drøftingen vil konsentrere seg om hvordan innvandrerkriminalitet ulikt vil bli forstått, forklart og studert avhengig av grunnlagsteoretisk ståsted. Målet med denne drøftingen er å ende opp med et fruktbart perspektiv som jeg skal forstå innvandrerkriminalitet ut fra.

3.1 Avviksteoretiske kontroverser

Sosiologiske teoretikere tenker ut fra ulike kunnskapssosiologiske, filosofiske og vitenskapsteoretiske grunnlag (Mjøset 2000). Dette medfører teoretiske kontroverser på flere nivåer. Blant sosiologiske avviksteoretikere er det største stridstemaet knyttet til om det sosiale avviket skal forstås som en egenskap ved individet eller som en egenskap ved relasjonen. De som forstår avviket som en egenskap ved individet betegnes ofte som essensialister, mens de som forstår avviket som en egenskap ved relasjonen betegnes som konstruktivister. I drøftingen nedenfor vil det derfor bli foretatt en hovedinndeling mellom *essensialistiske* og *konstruktivistiske* avviksteorier. Essensialistene bunner i filosofisk realisme med dens deduktivt-nomologiske ideal og vektlegging av at vitenskapen kan nå sann kunnskap om en objektiv verden (Mjøset 2000). Konstruktivistene tenderer derimot å

problematisere såkalte ontologiske utsagn, altså utsagn om hvordan verden egentlig er, og bunner typisk i filosofisk pragmatisme/skeptisisme eller idealisme (Mjøset 2000). Imidlertid finnes det avviksteoretikere som forstår det sosiale avviket som en sosial konstruksjon (egenskap ved relasjonen), men som grunner sin teoretiske tilnærming i filosofisk realisme (Durkheims avviksførståelse). Derfor vil de konstruktivistiske avviksteoriene bli tredelt: Konstruktivistiske avviksteorier som bunner i filosofisk realisme vil bli betegnet som konstruktivistiske mellomposisjoner; avviksteorier som bunner i filosofisk pragmatisme grupperes under betegnelsen kontekstuell konstruktivisme; mens avviksteorier som bunner i filosofisk idealisme grupperes under betegnelsen diskursiv konstruktivisme.

3.1.1 Essensialisme

Typiske kunnskapssosiologiske retninger innenfor dette avviksperspektivet er teorien om rasjonelle valg (deduktivt vitenskapsteoretisk ideal) og ulike varianter av amerikansk strukturfunksjonalisme (nomologisk vitenskapsteoretisk ideal). I den førstnevnte tradisjonen blir individets bevisste og kalkulerende valg lagt til grunn i kriminalitetsforklaringene, mens man i den sistnevnte tradisjonen fokuserer på samfunnsstrukturelle forhold (Goode 2001: 79-82). Felles for disse avviksteoriene er at de er *empiristiske*, dvs at data gitt av sansene legges til grunn som den eneste kilde til sikker informasjon; de er *deterministiske*, dvs at forskerens oppgave er å kausalforklare sosiale fenomener; de er *objektivistiske*, dvs at kategoriene våre anses som objektivt gitt (Goode 2001: 79). Sosiologer som arbeider ut fra et essensialistisk perspektiv forstår følgelig det sosiale avvik som et identifiserbart fenomen i verden (Goode 2001: Kap 3)¹. Dersom vi ser på innvandrerkriminalitet som eksempel betyr det for det første at innvandrere ses som en gruppe individer med visse felles egenskaper, som objektivt er påvisbare og som gjør dem forskjellig fra andre grupper av individer – for eksempel ”etniske nordmenn”. For det andre at kriminalitet er handlinger kjennetegnet ved en ”felles kjerne”, som objektivt kan påvises og som gjør disse handlingene forskjellig fra andre typer handlinger. Innvandrerkriminalitet blir således å forstå som en objektiv realitet i verden.

Dette betyr imidlertid ikke, for å utelukke eventuelle misforståelser, at sosiologer som arbeider ut fra dette perspektivet ikke anser normer og lover for å være sosialt

¹ Resonnementene om essensialisme bygger på Eric Goode's (2001: kap 3) fremstilling av skillet mellom det han benevner som positivisme og konstruktivisme. Essensialisme svarer til det Goode benevner som positivisme.

konstruerte (eller at egenskapene det refereres til forutsettes å være genetisk betinget – egenskaper ved både individer og handlinger forklares gjerne som sosialt lærte). De er alle bevisst at hva som måtte anses for å være galt varierer fra samfunn til samfunn og fra en historisk periode til en annen; sagt på en annen måte er de seg bevisst relativiteten i definisjoner om rett og galt. Dette betyr dermed at trekk ved avvik også av essensialister anses for å være sosialt konstruert. Likevel understreker essensialister at forståelsen av det sosiale avvik ikke alene handler om avvikskonstruksjoner og definisjoner, men at det også ligger visse objektive egenskaper til grunn. Det hevdes nemlig at det foreligger meningsfulle grunner for hvorfor gitte handlinger stemples og defineres som avvikende. Hva som til enhver tid betraktes som galt eller avvikende er ikke helt vilkårlig og varierer ikke helt tilfeldig fra en tid til en annen – eller fra et samfunn til et annet. Eller sagt på en annen måte finnes det begrensninger for det relative ved avviket. Det er ikke slik, hevdes det, at psykiaterens definisjoner av mentale lidelser er helt vilkårlige. De hviler på identifiserbare størrelser eller forhold i verden.

Dersom vi ut fra dette perspektivet skulle forsøke å øke vår forståelse av innvandrerkriminalitet, vil fokus følgelig rettes mot å kartlegge omfanget av problemet, samt å undersøke problemets årsaker. Fenomenets faktiske tilstedeværelse i verden og at det utgjør et problem tenderer å bli tatt for gitt.

Vi kan ta utgangspunkt i den strukturfunksjonalistiske teorien til Robert K. Merton (1963: 131-194), nemlig ”Social structure and anomi”, for å illustrere hvordan vi ut fra et essensialistisk perspektiv kan nærme oss en forståelse av innvandrerkriminalitet. Merton (1963: 132) forstår det sosiale avviket som et produkt av bestemte samfunnsstrukturelle forhold, kjennetegnet av en motsetning mellom kulturelt definerte mål og institusjonaliserte midler. I det amerikanske samfunnet kommer dette misforholdet til uttrykk gjennom et massivt søkelys på økonomisk suksess som det overordnede kulturelle målet, uten et tilsvarende søkelys på institusjonaliserte og legitime måter å realisere dette målet på (Merton 1963: 136). Det viktigste blir dermed ikke hvordan man når målet, men at man når det. Denne tilstanden betegner Merton som anomisk, fordi normene som legger føringer på hvordan man legitimt kan nå de kulturelle målene blir svake. Dessuten kommer misforholdet til uttrykk gjennom at de materielle ressursene er begrensede, noe som medfører at ikke alle kan oppnå dette overordnede målet. I følge Merton er ikke mulighetene bare begrensede, men også strukturelt ulikt fordelt mellom samfunnslagene. – Desto lavere man står i hierarkiet, jo mindre sjanse for å få målene realisert. Disse asymmetriske mulighetsbetingelsene mellom samfunnslagene rettferdiggjøres eller tilsløres

gjennom den amerikanske ideologien om at alle har lik sjanse for å lykkes. Dermed oppstår det et strukturelt press, og de lavere samfunnslagene blir mest sårbare i forhold til dette presset, noe som forklarer, i følge Merton, hvorfor disse er overrepresentert når det gjelder avvikene handlinger.

I Mertons sosiologi blir dermed avviket forstått som et symptom på et misforhold mellom kulturelt tilskrevne forhåpninger og sosialt strukturerte muligheter for å oppnå disse (Merton 1963: 134). Styrken på dette presset – eller denne konflikten mellom det man ønsker å oppnå og det man faktisk er i stand til å oppnå, varierer individuelt og avhengig av sosial posisjon. Individuer som er mest utsatt i forhold til dette strukturelle presset, svarer med tilpasningsstrategier i form av avvikende rolleatferd. Merton (1963: 139-157) tenker seg fire ulike tilpasningsstrategier, nemlig innovasjon (innovation), ritualisme (ritualism), tilbaketrekking (retreatism) og opprør (rebellion). Tilpasningsstrategien for den innovative handling innebærer at de kulturelt definerte målene aksepteres, men de legitime veiene for å nå målet forkastes. Den rituelle strategi kjennetegnes derimot ved at verdiene om materiell suksess forkastes, mens de institusjonaliserte normer ikke bare godtas, men følges til punkt og prikke. Tilbaketrekking innebærer at både verdier og normer forkastes. Den opprørske strategi vil i likhet med tilbaketrekning forkaste gjeldende normer og verdier, men vil i tillegg erstatte disse med nye og alternative sosiale, politiske og økonomiske strukturer.

Mertons teori hviler således på tre hovedpremisser, nemlig at det overordnede kulturelt definerte målet i det amerikanske samfunn er materiell og økonomisk suksess, samt at mulighetene for å oppnå dette målet gjennom legitime kanaler er sterkt begrenset og strukturelt ulikt fordelt mellom lag i samfunnet. Dessuten at fokus rettes mot målet og i mindre grad mot veien frem. Dersom vi ser denne teorien i forhold til innvandrerkriminalitet i Norge, bør vi klargjøre disse forutsetningene.

For det første må vi forutsette at det overordnede mål i norsk kultur gjennomføres av søken etter økonomisk og materiell suksess. Altså at den norske sosialisme med verdier som fellesskap, solidaritet og nøysomhet har kommet i skyggen for "the american dream", hvor lykke nettopp måles i individuell pengebeholdning. – Thomas Hylland Eriksen har et sted sagt at i dag er det ingen som lenger snakker nedsettende om "jappene", og grunnen er ganske enkel: vi har selv blitt en av dem. Forklaringen på dette ytrer Hylland Eriksen (2001: 70) noe humoristisk på denne måten: "Sosialdemokratene lyktes så godt i å gi folket velstand at velgerne ble høyrefolk så snart de fikk sjansen – med det resultat at partiet til slutt 'stjal klærne til Høyre mens de var ute og badet', hvorpå en stor del av velgerne gikk

videre til Fremskrittspartiet". Det er mulig Hylland Eriksen har rett, i så tilfelle kan vi kanskje hevde at "the american dream" også i Norge har blitt mer gjeldende. Vi må imidlertid også forutsette at denne drømmen smitter over på innvandrerne.

For det andre må vi forutsette at mulighetene for legitimt å oppnå dette målet er langt dårligere for innvandrere som gruppe enn for "etniske nordmenn". Vi kunne her nevnt mange sannsynlige indikasjoner, men nøyer oss med to, nemlig forhold som kulturell deprivasjon (Nordli Hansen 1986) og fremmedfrykt. Det kan være sannsynlig at innvandrere stiller ressursvakt i den norske skolen grunnet språkvansker og opplevelse av en fremmed norsk skolekultur. Dette kan følgelig medføre at skoleprestasjonene ikke vil motivere til lengre utdannelser. Dessuten kan forhold som fremmedfrykt og fordommer medføre at de innvandrere med høyere utdanning heller ikke oppnår godt betalte jobber. I sum kan det således bli vanskelig for innvandrere legitimt å oppnå økonomisk suksess.

For det tredje må vi forutsette at det ikke i stor grad blir fokusert på de legitime veier for å nå dette målet i Norge. Dette blir kanskje den mest tvilsomme forutsetningen, men vi kan tenke oss at innvandrerne, grunnet følelser av diskriminering, mister respekten for det norske norm – og regelsystem. I så tilfelle kan det tenkes at innvandrerne tenderer å tilpasse seg det strukturelle presset, nemlig misforholdet mellom forhåpninger og muligheter for å innfri disse, gjennom å forkaste de legitime veiene til økonomisk suksess. Altså: Gitt at innvandrernes overordnede mål er økonomisk suksess og at de legitime kanalene for å innfri dette målet er sterkt begrenset, kan det tenkes at innvandreren tilpasser seg denne frustrasjonstilstanden gjennom den innovative handlingsstrategi.

Dersom vi anlegger dette perspektivet vil det således ikke bli problematisert at innvandrere kan forstås som en distinkt gruppe individer med bestemte egenskaper, dessuten at kriminalitet kan ses som en objektiv påvisbar egenskap ved handling. Imidlertid forklares kriminaliteten, som vi har sett, ut fra samfunnsstrukturelle prosesser, altså som et samfunnsskapt fenomen.

Vitenskapens mål er å si noe sant om verden, hvordan sannhet skal forstås er imidlertid kontroversielt. I det essensialistiske perspektivet tenderer man å forstå sannhet som korrespondanse, dvs at en påstand er sann hvis den stemmer overens med det saksforhold den sier noe om (Wormnæs1996: 71). Dersom vi skulle anvende dette perspektivet for å forstå hvordan innvandrerkriminalitet kommer til uttrykk i dagspressen, kunne det vært interessant å undersøke om dagspressens fremstilling av kriminalitetens årsaker og omfang stemmer overens med de faktiske forhold, men da vil man riktig nok

forutsette at man gjennom vitenskapelige metoder kan nå sannheten om de faktiske forhold. De konstruktivistiske teoriene vi skal se på nedenfor problematiserer dette.

3.1.2 Konstruktivisme

Ovenfor har vi sett at innvandrerkriminalitet blir forstått som en objektiv realitet i verden, og at kriminaliteten kan kausalforklares. Felles for de konstruktivistiske avviksteoriene er at de forkaster denne essensialistiske forståelsen. Isteden for å ta utgangspunkt i avviket som en objektiv egenskap ved handling eller individ, blir avviket forstått som skapt av lover og regler (Goode 2001: 107). Disse teoriene retter søkelyset mot avviksdefinisjoner og stiller følgende spørsmål: Hvilke lover og regler finnes, hvordan håndheves de, og hvilke konsekvenser får denne håndhevelsen? (Goode 2001: 107). Dette innebærer et søkelys på forhold som gjør bestemte handlinger lovstridige: hvorfor lover og regler konstrueres; hvem lager reglene; hvorfor bestemte typer regler og lover lages; hvorfor bestemte personer og typer av personer tenderer å bli straffet; og hvilke konsekvenser lovkonstruksjoner og håndhevelser har? (Goode 2001: 107).

3.1.2.1 Konstruktivistiske mellomposisjoner

Vi kan betegne funksjonalistiske, konfliktteoretiske (Marx og Weber inspirerte teorier) og varianter av feministiske avviksteorier som konstruktivistiske mellomposisjoner. De funksjonalistiske teoriene setter søkelyset på straffens sosiale funksjon, nemlig straffens (styrkende) virkning på samfunnets moral (Goode 2001: 107). Konfliktperspektivet fokuserer på hvorfor bestemte typer atferd forbys, og hvorfor andre typer atferd som er mer skadelige ikke forbys? I dette perspektivet vektlegges det et fokus på hvordan mektige sosiale grupper og klasser skaper avviksdefinisjoner, definisjoner som tenderer å forby mindre mektige gruppers atferd (Goode 2001: 107). Feministisk teori konsentrerer seg om hvordan det patriarkalske samfunn opprettholder dominansforhold gjennom avviksdefinisjoner (Goode 2001: 107). Vi skal nedenfor se nærmere på Spitzers (1983) marxistiske avviksteori for å illustrere skillene mellom den konstruktivistiske mellomposisjonen og det essensialistiske perspektivet.

Spitzer tar utgangspunkt i Marx' erkjennelsesteoretiske forståelse, nemlig at menneskets bevissthetsutvikling er materielt bestemt, dvs avhengig av hvordan det produserer sine nødvendigheter (se Marx 1992: Den tyske ideologi). Ut fra marxistisk tenkning vil derfor et gitt samfunns ideer og forestillinger (overbygning) – for eksempel moralske, religiøse, politiske og juridiske oppfatninger – være et produkt av samfunnets

sosioøkonomiske forhold (basis). Dette innebærer at den sosiale klasse som har kontroll over forhold knyttet til den økonomiske produksjon, samtidig vil ha kontroll over forhold knyttet til den åndelige produksjon: ”I hver epoke er den herskende klasses tanker de herskende tanker, dvs. den klasse som er samfunnets herskende materielle makt er også dets herskende åndelige makt” (Marx 1992: 64). Den herskende klasse har altså makt til å fremstille sine særinteresser som allmenngyldige (Marx` ideologibegrep). Derfor vil ikke samfunnets moralske, religiøse, politiske og juridiske institusjoner bare gjenspeile de sosioøkonomiske forhold, men også forsterke disse.

Spitzer hevder følgelig at et gitt samfunns avvikskategorier har sitt grunnlag i samfunnets sosioøkonomiske forhold. I følge Spitzer viser avvikskategoriene til mennesker som ut fra deres atferd, egenskaper og/eller sosiale posisjon truer den økonomiske produksjons sosiale forhold. Problembefolkningen utgjør ingen revolusjonær klasse, men den representerer en viktig hindring for det økonomiske systems opprettholdelse og utvikling (for eksempel individer i kapitalistiske samfunn som nekter eller ikke er i stand til å utføre lønnsarbeid). Dermed truer de også maktgrunnlaget til den herskende klasse, som på sin side svarer med å konstruere ideologien om det sosiale avviket, for deretter å stigmatisere problembefolkningen som sinnssyke, kriminelle, syndige, umoralske osv. Dette vil statuere eksempler på hvordan man ikke bør være og virke disiplinerende. Altså: enkelte befolkningsgrupperinger truer den herskende klasses maktgrunnlag, den herskende klasse konstruerer derfor ideologien om det sosiale avvik, som igjen vil beskytte dens maktgrunnlag.

Spitzers avviksbegrep blir dermed konstruktivistisk: Avvikskategoriens meningsinnhold svarer ikke objektivt til bestemte egenskaper ved individer, men er bestemt ut fra sosioøkonomiske forhold. Dersom disse sosioøkonomiske forholdene endrer seg, endrer følgelig avvikskategoriene seg også² (altså: kunnskapssosiologisk relativisme). Men Spitzers teori bunner i filosofisk realisme; Spitzer avslører jo ideologien og kommer frem til sann kunnskap om hvordan den sosiale verden egentlig henger sammen.

Både i Marx`, Webers og Durkheims sosiologi kan det spores ulike varianter av kunnskapssosiologisk relativisme som de funksjonalistiske, konfliktteoretiske og

² For å illustrere dette kan vi ta utgangspunkt i en viktig føydalistisk avvikskategori, nemlig blasfemi. I middelalderen kunne man risikere å bli dødsdømt for Gudsbespottelse, mens i dag ville dette vært utenkelig i Norge. Dette vil Spitzer forklare på følgende måte: Kirken spilte en viktig rolle i den føydalistiske økonomi i kraft av å besitte betydelige eiendommer. Overgangen fra jordbruksøkonomi til industriøkonomi (kapitalisme) medfører imidlertid at kirken mister sin sentrale posisjon i det økonomiske liv, og dermed også sin kontroll over menneskets tanker.

feministiske avviksteoriene viderefører. Dersom vi holder oss til Marx, er ikke virkeligheten passivt gitt som data, slik som den var for de filosofiske empiristene (for eksempel Hume), men snarere aktivt laget eller produsert gjennom menneskets praktiske bearbeidelse av naturen (Stigen 1992: 711). Virkeligheten er dermed sosialt betinget og relativ, og ikke objektivt og passivt gitt av naturen. Denne forståelsen skiller seg dermed fra den essensialistiske, som legger den empiristiske forståelsen til grunn.

Dersom vi skulle anvende Spitzers avvikforståelse for å si noe om innvandrerkriminalitet, kunne vi se nærmere på innvandrerens stilling i forhold til det norske arbeidsmarkedet. I følge Statistisk sentralbyrå er det flere arbeidsledige blant ikke-vestlige innvandrere enn nordmenn for øvrig (Ellingsen 2001: 52). Dette kan dermed bli en forklaring på hvorfor innvandrerne er sårbare når det gjelder å få sin identitet assosiert med kriminalitet, siden det norske kapitalistiske system hviler på lønnsarbeidet. Dersom vi anvender perspektivet for å si noe om hvordan innvandrerkriminalitet kommer til uttrykk i dagspressen, kan vi undersøke om dagspressen produserer falsk bevissthet om innvandrerens kriminalitetsnivå. Dagspressen i Norge eies av store kapitalistiske selskaper og både journalister og redaktører kan sies å tilhøre den dominerende klasse. I Spitzers terminologi vil innvandrerens true deres posisjon gjennom å være fraværende på arbeidsmarkedet – de vil være sand i det kapitalistiske maskineriet, noe som ventelig gjør innvandrerens utsatt for stigmatisering.

3.1.2.2 Kontekstuell konstruktivisme

I det kontekstuelle perspektivet, som kunnskapssosiologisk svarer til symbolsk interaksjonisme, blir det både avvist at vitenskapen kan nå sikker viten om en objektiv sosial verden og at avviket kan forstås som en objektiv egenskap ved individet. Begrunnelsen som legges til grunn for disse påstandene er den samme.

I følge interaksjonistene (for eksempel avviksteoretikere som Becker) er mening aldri bestemt eller ordnet, men alltid noe som oppstår og endres gjennom samhandling (Plummer 1996: 223-245). Mening er således ikke en iboende og fast størrelse som kan avdekkes ved objektet eller ”inne i hodet” til individer, men en størrelse som vokser ut av, eller er et produkt av, felles handlinger (Plummer 1996). Denne prosessen er triadeisk, mening avhenger av den andres svar på den enes gest, og den felles handling som oppstår mellom dem. Selv om meninger ofte reproduseres og blir til vaner og felles perspektiver, får de aldri noen endelig eller iboende klarhet (Plummer 1996). Mening hviler nemlig på en fortolkende prosess, og denne fortolkende prosessen justerer seg selv i den kollektive

sosiale prosess (Plummer 1996). Sikker viten eller erkjennelse kan altså ikke nå fordi sannheter og meninger skifter og gis av den språklige og erfaringsmessige sammenhengen (Sosiologisk Leksikon 1997: pragmatisme). De begreper og teorier vi forsøker å beskrive og forklare virkeligheten med, blir dermed å betrakte som konvensjonsbetingede redskaper, og ikke gitte, passive gjenspeilinger av virkelighetens uforanderlige beskaffenhet (Filosofileksikon 1996: pragmatisme). I den forstand avviser interaksjonistene både essensialistenes tro på at sikker viten kan nås gjennom sansedata (empirisme) og de konstruktivistiske mellomposisjonenes innslag av realisme (varianter av neokantianisme: tro på at man gjennom erkjennelsesevner kan nå gyldig viten).

Interaksjonistene erstatter den absolutte sannhet og erkjennelse med en pragmatisk tilnærming, hvor man fokuserer på et instrumentelt eller nyttig sannhetsbegrep, dvs. at våre begreper eller teorier er sanne hvis de i praksis kan tjene til å gjøre fruktbare forutsigelser om virkeligheten (Filosofileksikon 1996: pragmatisme). Interaksjonistene oppgir følgelig også målet om å lage absolutte modeller av hvordan den sosiale verden henger sammen. Det blir isteden fokusert på å konstruere nyttige og praktiske modeller av hvordan sosiale fenomener kommer til uttrykk i bestemte sammenhenger (kontekstuelle forklaringer). Derfor er det interaksjonistiske perspektivet lite formalisert, og idealet er at teorier ikke skal tres nedover empirien, men vokse ut av empirisk forskning. Denne forskningen skal resultere i teorier og begreper, hvis gyldighet hviler på deres praktiske anvendbarhet.

Det sosiale avvik på sin side kan følgelig ikke være en kategori hvis betydning er avhengig av dets referanser; mening eller betydning oppstår jo relasjonelt i samhandlingsprosesser. Kriminalitet og avvik vil følgelig være relative størrelser, størrelser som varierer avhengig av kategorisering, fortolkning, subjektiv erfaring og sosiale kontekster (Goode 2001: Kap 3). Eller sagt på en annen måte er det den sosiale kategoriseringen, fortolkningen og konteksten som skaper det avvikende, og ikke slik som essensialistene hevder, nemlig at kategoriene eller våre avviksbegreper gjenspeiler avviket.

Men dersom avvikskategorien ikke får sin betydning gjennom dets referanse – altså at ideen eller begrepet om for eksempel den sinnssyke ikke hviler på objektive kjennetegn ved sinnssyke personer, vil ikke da stemplingsprosessen eller psykiaterens diagnoser bli helt vilkårlige? – Er det ikke slik at vårt begrep om den ikke-vestlige innvandreren gjenspeiler objektive egenskaper ved konkrete innvandrere, noe som muliggjør at vi kan skille mellom etniske nordmenn og innvandrere? På disse sentrale spørsmålene vil interaksjonistene selvfølgelig svare at psykiaterens diagnoser ikke er helt vilkårlige; at det er bestemte egenskaper ved den sinnssykes atferd som gjør denne atferden annerledes enn

det som er definert som normalt; at innvandreren har bestemte egenskaper som gjør at vi kan skille mellom innvandrere og etniske nordmenn. Man benekter altså ikke at den verden som omgir oss har bestemte og ulike egenskaper, og at vi kan skille mellom disse egenskapene. Det man imidlertid benekter eller betviler er at våre begreper om denne verden objektivt avbilder disse egenskapene. Man hevder faktisk det motsatte, nemlig at egenskapene kun blir begripelige for oss gjennom den mening vi tillegger disse, og denne meningen skapes gjennom samhandlingsprosesser. Det sentrale poenget blir dermed at innvandrerenes egenskaper ikke gjør henne til innvandrer, men at hun gjennom samhandlingsprosesser blir til innvandrer. Det er nemlig samhandlingsprosessene som gir innvandrerenes egenskaper mening, og i den forstand skaper vi også innvandrerenes egenskaper. Egenskapene kan altså tenkes å være konstante, men den mening som vi tillegger egenskapene er et sosialt produkt, og vår forståelse av disse egenskapene blir følgelig relativ. Dette kommer klarere frem dersom vi forestiller oss følgende: En person i Norge blir betegnet som innvandrer fordi hun er mørkere i huden enn oss etniske nordmenn, men i Pakistan ble hun ofte lagt merke til fordi hun var lysere i huden enn pakistanere flest. Denne egenskapen, nemlig hudfarge, kan vi tenke oss er uavhengig av sosial kontekst, men dens mening er altså avhengig av sosial kontekst – egenskapen endrer jo kvalitet fra å være lys til å bli mørk.

Så langt er den interaksjonistiske forståelsen relativt sammenfallende med Spitzers avviksførståelse ovenfor. Begge perspektivene vektlegger at avvikskategoriens betydningsinnhold ikke hviler på bestemte objektive egenskaper ved avviket, men heller at egenskapene som avvikskategoriene refererer til, blir tildelt en bestemt betydning gjennom relasjonelle prosesser. Imidlertid understreker interaksjonistene at mening aldri blir endelig eller ordnet. Dette innebærer at det sosiale avviket ikke kan forutsettes ut fra avviksdefinisjonene, men avhenger av subjektiv erfaring, fortolkning og sosial kontekst. Denne forståelsen skiller seg dermed fra Spitzers avviksførståelse. Avviket for Spitzer er en sosial konstruksjon, men når avviket først er konstruert er betydningen ordnet (men likevel relativ avhengig av gitt historisk produksjonsmåte). For interaksjonistene blir betydningen derimot aldri ordnet. Dette kommer til uttrykk i Beckers (1997: 9) begrepsdefinisjon av det sosiale avvik:

“(...) social groups create deviance by making the rules whose infraction constitutes deviance, and by applying those rules to particular people and labeling them as outsiders. From this point of view, deviance is not a quality of the act the person commits, but rather a consequence of the application by others of rules and sanctions to an “offender”. The deviant is one to whom the label has successfully been applied; deviant behavior is behavior that people so label.”

I følge Becker består det sosiale avviket av to elementer, nemlig avvikskategorier og stempling. Denne forståelsen skiller seg fra den normative, som kanskje er den mest vanlige avviksdefinisjonen, hvor det hevdes at avvik er krenkelse av norm – eller lovbestemmelser (Goode 2001: kap. 2). I følge den normative forståelsen er man avviker dersom man krenker normen uavhengig om man blir dømt (oppdaget) eller ikke, og man er ikke avviker om man blir urettmessig dømt. Becker understreker derimot at det sosiale avvik viser til en person som vellykket har blitt stemplet som avviker uavhengig om personen har krenket normen eller ikke, og at avviket ikke kan forutsettes uavhengig av stemplingen (interaksjonen) fordi mening – altså bestemmelse av hva noe er – avhenger av sosial kontekst, subjektiv erfaring og fortolkning. Altså: Spitzers avvik er sosialt konstruert, men når det først er konstruert blir det en objektiv realitet, mens Beckers avvik alltid vil være subjektivt gitt.

Betyr dette at man for eksempel blir homofil dersom man urettmessig stemples som homofil, og at såkalte ”skaphomofile” ikke er homofile? Ut fra vår redegjørelse ovenfor bør det ikke overraske at Beckers svar er ja. Det betyr ikke at stemplingen vil medføre at heterofile menn begynner å ha sex med menn, men at man i andres øyne blir oppfattet og behandlet som homofil, og konsekvensene av dette er de samme uavhengig om man har sex med menn eller ikke (jamfør det såkalte Thomas teoremet: dersom situasjoner defineres som sanne er de sanne i sine konsekvenser [Merton 1990: 152]). – Stemplingen medfører nemlig et nytt sett med egenskaper som overskrider selve normkrenkelsen. I følge Becker (1997: 32-35) blir man tildelt en ny hovedstatus – mens man tidligere ble identifisert som en hyggelig nabo, dyktig snekker, habil fotballspiller osv, blir man nå først og fremst ansett for å være homofil med assosierte egenskaper som pervers eller moralsk mindreverdige. Denne avvikerstatusen vil en skaphomofil unngå å bli tildelt, og i den

forstand er han heller ikke homofil³. Det er nemlig avvikeridentitet som blir det sentrale innenfor dette perspektivet; selve normkrenkelsen blir sekundær og ikke avgjørende for å forstå det sosiale avvik (Goode 2001: 4).

Siden kriminalitet og det sosiale avvik ikke er størrelser som viser til noen objektiv realitet, men størrelser som viser til bestemte samhandlingsprosesser, blir det heller ikke interessant for interaksjonistene å kausalforklare hvorfor individer begår avvikende handlinger. Det sentrale blir derimot å forstå de sosiale forutsetningene for avvikskonstruksjonene, dvs. de prosesser hvor avvikskategorier skapes – prosesser hvor visse typer handlinger, oppfatninger og atferd blir valgt ut, begrepsfestet og fordømt (Goode 2001: Kap 3). Det vektlegges hvordan moral skapes; hvordan definisjoner av hva som skal være rett og galt, prisverdig og forkastelig over tid og i spesifikke sosiale kontekster blir til og forandres (Goode 2001: Kap 3). Becker (1997: kapittel 8) illustrerer blant annet hvordan resurssterke samfunnsaktører, såkalte moralske entreprenører, kjemper frem nye lover, regler og moraloppfatninger. Disse aktørene handler gjerne ut fra humanistiske motiver og benytter seg av legitime kanaler, og resultatet av vellykket entreprenørskap blir nye avviksgrupper. Becker (1997: 204) understreker også asymmetrien i makten til å definere, og fremhever at overordnede samfunnsgrupper vedlikeholder sin posisjon gjennom å kontrollere hvordan verden skal forstås eller defineres. På dette området er altså interessefeltet sammenfallende både for Spitzer og Becker.

De interaksjonistiske avviksteoretikerne er også opptatt av å studere avviksfenomenet på individnivå, dvs hvilke følger stigmatiseringen får for de stigmatiserte (Goode 2001: kapittel 5). Fra å være et individ som har begått en kriminell handling, blir individet gjennom stemplingen ansett for å være kriminell med assosierte egenskaper som upålitelig, skummel, ustabil eller liknende (Becker 1997: 34-35). Denne tildelingen av avvikeridentitet kan bli en selvoppfyllende profeti – man blir det man beskyldes for å være. Avvikeridentiteten kan blant annet gjøre at man blir sosialt utfrosset fra det konvensjonelle liv og får problemer på arbeidsmarkedet, noe som kan medføre at individet oppsøker utgrupper eller avvikergrupper, slik at avvikerkarrieren fortsetter. – Eller sagt med Beckers (1997: 35) ord:

³ Både Goffman (1990: kap 2) og Becker (1997: 31) åpner imidlertid for det skjulte avvik. Becker synes for eksempel å mene at den skaphomofile tenkelig internaliserer samfunnets normer og stempler seg selv som moralsk mindreverdige. I

“Put more generally, the point is that the treatment of deviants denies them the ordinary means of carrying on the routines of everyday life open to most people. Because of this denial, the deviant must of necessity develop illegitimate routines.”

Dersom vi anvender dette perspektivet for å forstå innvandrerkriminalitet, må vi tilnærme oss fenomenet på et diskursivt nivå, dvs å studere hvordan ulike samfunnsaktører sosialt konstruerer fenomenet. I den sammenheng kunne det være interessant å studere prosesser som ligger til grunn for og determinerer innvandrerkriminalitetens sosiale betydning. Dessuten kunne det være interessant å undersøke hvorfor innvandrerkriminalitet har blitt skilt ut som en selvstendig kriminalitetskategori. Vi kunne også undersøkt de sosiale konsekvensene av at innvandrerne får sin identitet assosiert med kriminalitet.

3.1.2.3 Diskursiv konstruktivisme

Det diskursive perspektivet, som kunnskapssosiologisk svarer til poststrukturalisme, er svært likt det kontekstuelle perspektivet. Begge perspektivene vektlegger at verden ikke er objektivt gitt, men fremstår for oss gjennom våre definisjoner av den, og at det alltid vil strides om hvilke definisjoner som skal gjelde som sanne. Den sosiale verden vil dermed i begge perspektiver aldri være fullstendig ordnet eller bestemt, men alltid være mer eller mindre i fluks.

Én viktig forskjell knytter seg imidlertid til perspektivenes filosofiske ståsteder. Som nevnt bunner det interaksjonistiske perspektivet i filosofisk pragmatisme med en uttalt motstand mot formaliserte teorikonstruksjoner. Denne filosofiske retningen var et forsøk på å bygge bro over kløften mellom filosofisk realisme – virkeligheten er objektiv og gis uavhengig av menneskets erfaringer – og filosofisk idealisme – virkeligheten er subjektiv erfaring basert på og gitt av menneskets sansning og ideer (Sosiologisk Leksikon 1997: 242). – Interaksjonistene forkaster det absolutte sannhetsbegrepet til realistene, men ender ikke i fullstendig relativisme som idealistene, begrensede sannheter kan nemlig nås gjennom teorikonstruksjoner nært knyttet til empiriske data. Derimot skal vi nedenfor se at poststrukturalistene ender i filosofisk idealisme med et relativt sannhetsbegrep.

Det poststrukturelle perspektivet er formalisert med utgangspunkt i at språket er virkelighetskonstituerende, dvs. virker bestemmende for vår forståelse av verden – eller sagt med Wittgensteins (2001: 68) ord: ”The limits of my language mean the limits of my

Goffmans termer vil den skaphomofile gjennom sosialisering vite at han innehar stigmatiserte egenskaper og forsøke å

world". Det diskursive eller poststrukturelle perspektivet vektlegger nemlig at våre erfaringer eller vår forståelse av for eksempel innvandrerkriminalitet konstrueres gjennom språket (Burr 1995: Kap 2). Dette innebærer for eksempel at innvandrerkriminalitet ikke kan eksistere forut for en språklig benevnelse, men får sin eksistens nettopp gjennom språket (Burr 1995: Kap 2). Denne måten å se språk på kontrasterer tradisjonell eller "common-sense" oppfatninger om sammenhenger mellom språk og verden (Burr 1995: Kap 2). Vi tenker gjerne at den verden som omgir oss eksisterer forut for og uavhengig av språket, slik at språket ikke skaper denne verden, men blir et middel til å uttrykke oss om denne verden (Burr 1995: Kap 2).

Imidlertid forutsetter også poststrukturalistene at en fysisk verden eksisterer uavhengig av språket, men benekter at det finnes en direkte relasjon mellom denne verden og språket, i den forstand at et språklig uttrykks betydning ikke bestemmes av objektene det refererer til (Burr 1995: Kap 2). Denne språkforståelsen stammer fra Saussure. I følge Saussure består språkssystemet av tegn, men tegnet står ikke for en ting (Broch 2000: 312-314). Saussure forstår tegnet som en dobbel størrelse, men det forbinder altså ikke et navn og en ting, men derimot et lydbilde og et begrep – eller et språklig uttrykk og et innhold. Relasjonen mellom språkuttrykket (signifikanten) og innholdet (signifikatet), altså relasjonen mellom språklyden og dets betydning, er vilkårlig (Broch 2000: 312-314). Dette kan synes trivielt, siden språkkyndige vil forstå det samme med "hund" som med "dog". Imidlertid impliserer Saussure også at relasjonen mellom tegnets betydning (det vi forstår som hund) og objektet (den fysiske hunden) er vilkårlig – altså at relasjonen mellom begreper og erfaring er vilkårlig (Burr 1995: Kap 2). Denne slutningen får som følge at vi ved hjelp av språket har oppdelt vår verden i vilkårlige kategorier (Burr 1995: Kap 2).

Dette er vanskelig tilgjengelige tanker, derfor tar vi oss tid til et konkret eksempel. – En mor tar med seg sitt barn til helsekontroll, altså til en institusjon hvor barnets mentale og kroppslige utvikling blir sjekket. Helsesøsteren viser barnet fargene rød, gul og grønn, hvorpå barnet svarer stopp, klar og kjør. Barnets mor blir både forlegen og bekymret, siden utviklingspsykologiens standardiserte mål for normalitet indikerer at barnet, gitt alder, burde kunne sine farger. Det tar imidlertid ikke lang tid før moren forstår at barnets far har bedrevet "vranglære" i bilen.

Historien ovenfor understreker noe essensielt, nemlig at sanseinntrykkene i seg selv ikke avgir bestemt mening eller betydning. Derimot ser vi at våre språklige kategorier er bestemmende for sanseinntrykkets betydning. Relasjonen mellom våre begreper og objekter i verden kan derfor sies å være vilkårlige, men ikke tilfeldige. Det er nemlig ikke tilfeldig at barnet ovenfor tolker sanseinntrykket i betydningen kjøer, men det er heller ingen fysisk lov som tilsier at denne tolkningen er naturgitt – vi kan nemlig tenke oss uendelig mange andre måter å fortolke dette sanseinntrykket på. Sagt på en annen måte er det visse egenskaper ved det ”grønne” som gjør at vi foretar bestemte tolkninger, men disse egenskapene gir ikke mening for oss forut for tolkningen. Tolkningen skaper derfor disse egenskapene, og tolkninger er produkter av sosiale konvensjoner – altså noe relativt. – For barnet ovenfor betyr jo egenskapene ved det ”grønne” kjøer. ”Noe” eksisterer dermed uavhengig av språk, men ”noe bestemt” kan bare eksistere gjennom språket. Altså: språket er sosialhistorisk strukturert og frembringer derfor ikke tilfeldige tolkninger, men tolkningene er vilkårlige i forhold til den fysiske verden som omgir oss.

Men dersom objektene som tegnene refererer til ikke bestemmer tegnets betydning, hva skaper så tegnets betydning? I følge Saussure er ikke tegnets betydning å finne inne i tegnet selv, men tegnet konstitueres ved det som skiller det fra andre tegn (Broch 2000: 312-314). De enkelte tegn i språkstrukturen er nemlig bundet sammen i gjensidige avhengighetsforhold, og et tegn får betydning fordi dets relasjon mellom innhold og uttrykk er annerledes enn andre tegn (Broch 2000: 312-314). I den forstand er tegnet negativt bestemt (Broch 2000: 312-314). For eksempel vil begrepet om normalitet få sin betydning i relasjon til begrepet om det sosiale avvik og omvendt. Tegnene får nemlig sin identitet ved å være forskjellig fra andre tegn, noe som kun erkjennes når de opptrer i opposisjon til hverandre (Broch 2000: 312-314); eksempelvis defineres det maskuline i opposisjon til det feminine; det grønne får betydning i opposisjon til det gule og røde. Språket må derfor studeres som et selvstendig system (Broch 2000: 312-314).

Imidlertid hevder Saussure at når et ord først er blitt knyttet til en bestemt betydning, selv om forbindelsen er vilkårlig, blir forbindelsen også ordnet eller gjort varig (Burr 1995: 38). Dette får som følge at et ord alltid vil ha den samme betydning, noe som muliggjør at mennesker som snakker samme språk griper lik mening med gitt ord (Burr 1995: 38). På dette punktet skiller imidlertid strukturalistene og poststrukturalistene vei. I følge poststrukturalistene feiler Saussures siste påstand å forklare to ting, nemlig hvordan et ords mening kan forandre seg over tid, og hvordan det har seg at et ord kan ha uttallige betydninger, avhengig av sosial kontekst (Burr 1995: 38). Følgelig hevder

poststrukturalistene at et ords mening aldri blir gjort varig. Språket blir derfor en arena kjennetegnet av stadig variasjon, uenighet og potensielle konflikter (Burr 1995: 41). I et poststrukturalistisk syn blir talehandlinger, skrift og sosial samhandling en arena hvor maktrelasjoner kommer til uttrykk (Burr 1995: 41). – En arena hvor det konkurreres om makten til å få igjennom definisjoner om hvordan verden skal forstås.

Denne språkforståelsen får som følge at poststrukturalistene ikke tar stilling til hvordan virkeligheten ”ser ut” forut for de sosiale fremstillingene av den. Det poststrukturelle – eller diskursive perspektivet vektlegger derfor ikke læren om det værende (ontologien), men heller læren om det vordende (epistemologien), av hvorledes og hvorfor ting fremtrer som de gjør (Neumann 2001: 14). – Hvordan mennesker og verden konstrueres gjennom språket, men samtidig hvordan mennesker manipulerer språket (Burr 1991: 41).

Disse forholdene studeres gjennom såkalte diskursanalyser. En diskurs refererer til et sett meninger, metaforer, representasjoner, bilder, historier og påstander som på en eller annen måte produserer en bestemt versjon av hendelser, forhold eller objekter i verden (Burr 1991: 48-49). Det finnes imidlertid ikke bare én diskurs knyttet til et gitt objekt eller en gitt hendelse, men det vil alltid strides om hvordan verden bør eller skal forstås (Burr 1991: 48-49). Hvis vi tar innvandreren som eksempel, kan vi i det minste tenke oss to ulike diskurser: En diskurs hvor innvandreren blir fremstilt som en berikelse for Norge, hvor hennes eksotiske kultur, religion og tradisjoner vil gjøre Norge mer fargerikt og interessant: ”Kulturelt mangfold er berikende og en styrke for fellesskapet” (KRD – St.meld. nr. 17 1996-97). Mens en annen diskurs vil fremstille innvandreren som en byrde for Norge – hevde at innvandreren påfører Norge sosiale og økonomiske kostnader, kostnader i form av sosiale stønader, kriminalitet osv.: ”Prisen for å integrere utlendinger i Norge begynner å bli vel høy” (VG 15.4.2002). Det sentrale poenget er at det finnes utallige diskurser knyttet til et gitt objekt, og hver diskurs representerer eller konstruerer objektet på ulike måter, belyser ulike aspekter, stiller ulike spørsmål og impliserer ulike alternativer for hva vi bør og kan gjøre (Burr 1991: 49). Hver diskurs hevder å vite hva objektet egentlig er – hver diskurs utsier altså den egentlige sannheten om objektet (Burr 1991: 49).

Hvilke diskurser som faktisk får gjennomslag som sanne blir dermed et maktspørsmål. Diskursanalytikerene er derfor opptatt av å studere de strukturer og sosiale praksiser som produserer og reproducerer bestemte diskurser som sanne – altså de forhold som legger føringer på hvilke diskurser som blir sanne og hvilke som ikke blir det. I den

forstand stilles det samme spørsmål i det kontekstuelle – som i det diskursive perspektivet. I begge perspektiver blir det nemlig vektlagt prosesser som definerer det avvikende, og hvilke konsekvenser eller virkninger avviksdefinisjonene får for de definerte og for samfunnet for øvrig. Definisjonsmakt – altså makten til å definere verden – blir dermed et sentralt begrep i den konstruktivistiske sosiologien.

Ut fra det diskursive perspektivet vil det i vår sammenheng bli sentralt å peke på ulike diskurser om innvandrerkriminalitet; påpeke hvilken diskurs som kan sies å være den dominerende; vise hvilke strukturer, praksiser og prosesser som muliggjør denne diskursen; vise hvilke sannheter diskursen produserer og hvilke samfunnsmessige virkninger disse sannhetene har. – Som diskursanalytiker vil vi imidlertid få problemer med sannhetsgarantier for det vi selv påviser. Vi har jo både implisert at objekter i verden ikke kan ha bestemte iboende egenskaper eller essenser som bestemmer hva disse er, og at det ikke finnes objektive sannheter eller fakta. Dermed står vi igjen med diskurser eller representasjoner av virkeligheten som ikke kan måles i forhold til virkeligheten selv – denne har vi jo ikke tilgang til forut for representasjonen av den. Diskursanalytikerens hovedanliggende blir derfor ikke å produsere objektive sannheter, men å bedrive intervenserende kritikk, dvs. en kritikk som ikke søker grunnlag i noe annet enn seg selv (i motsetning til en normativ kritikk) (Rolness 1992: 42):

”Den griper inn i det som kritiseres, og får det til å framstå i et nytt og uvant lys. Objektet eller feltet blir perspektivert på en måte som uroer det gjengse perspektiv. I stedet for å underkaste en bedømmelse utfra bestemte kriterier, blir det gitt en beskrivelse eller behandling som kan ha kritiske virkninger. (...) Den begrunner seg ikke apriori utfra en posisjon, men aposteriori, ved hva den får andre til å se” (Rolness 1992: 42).

Dersom vi ser dette perspektivet i forhold til det interaksjonistiske, synes poststrukturalistene å ignorere eller i liten grad vektlegge individets subjektive erfaring og fortolkning – et handlingsbegrep synes å være fraværende. I det interaksjonistiske perspektivet studerer man også størrelser som normalitet og avvik på det diskursive nivået, men sosiale strukturers, institusjoners og definisjoners makt over individet blir forstått ved hvordan individet subjektivt oppfatter eller erfarer disse (Sosiologisk Leksikon 1997: 289). I det interaksjonistiske perspektivet kan derfor ikke diskursenes konstituerende virkninger forutsettes uavhengig av samhandlingskontekstene. – Hva noe er – altså mening – vokser i det interaksjonistiske perspektivet, som nevnt, ut av interaksjonen og er skiftende avhengig av subjektiv erfaring, fortolkning og handlingskontekst. I den forstand er ikke avviket gitt av diskursen, men gitt av interaksjonen. I følge interaksjonistene blir derfor kontekstuelle

forklaringer det eneste alternative for å gripe det sosiale avvik og den sosiale verden, noe som medfører erfaringsnære begreper og et svært begrenset generaliseringsnivå. Det poststrukturelle perspektivet muliggjør derimot generaliseringer ut over gitte samhandlingskontekster.

3.2 Avslutning

I dette kapittelet har vi sett hvordan innvandrerkriminalitet ulikt blir forstått, forklart og studert avhengig av grunnlagsteoretisk ståsted. Vi har sett at det essensialistiske perspektivet vektlegger at det er iboende aspekter eller egenskaper ved bestemte handlinger som objektivt svarer til betegnelsen kriminalitet. I dette perspektivet vektlegger man at vitenskapen kan nå sann kunnskap om en objektiv verden, og at forskerens oppgave er å kausalforklare hvorfor bestemte individer begår kriminalitet. Ovenfor har det blitt illustrert at de konstruktivistiske perspektivene problematiserer denne forståelsen. Felles for de konstruktivistiske perspektivene er at virkeligheten ikke forstås som objektivt gitt, men som aktivt konstruert av mennesker. Alle de konstruktivistiske perspektivene bunner derfor i ulike varianter av kunnskapssosiologisk relativisme, dvs. at vår viten om verden er sosialt bestemt (i motsetning til naturgitt) og derfor relativ – altså skiftende avhengig av sosiale forhold. Kriminalitet viser derfor ikke til bestemte egenskaper ved individer, men til bestemte forhold mellom mennesker.

Det har imidlertid blitt påpekt at de konstruktivistiske mellomposisjonene ender i filosofisk realisme – dvs. at virkeligheten anses som sosialt skapt, men produktet blir en objektiv realitet (sosial virkelighet) som forskeren kan nå sikker viten om (jamfør Durkheims begrep om sosiale fakta).

Denne forståelsen blir avvist både i det kontekstuelle og i det diskursive perspektivet. I følge teoretikere innenfor disse perspektivene finnes det ikke et privilegert ståsted utenfor det sosiale, slik at forskerens begreper også blir konvensjonsavhengige og relative. I den interaksjonistiske sosiologien har vi sett at denne forståelsen medfører at forskerens begreper og teorier blir kontekstavhengige, mens man i den poststrukturelle sosiologien løser referanseproblemet gjennom å hevde at diskursen ikke viser til noe utenfor seg selv (Neumann 2001: 37).

I denne hovedoppgaven skal jeg verken forsøke å tallfeste eller forklare innvandrerkriminaliteten. Derimot skal jeg vise hvordan innvanderne blir kriminalisert. Sagt på en annen måte vil det bli studert hvordan innvandrerkriminalitet sosialt konstrueres

– det vil altså bli illustrert sosiale prosesser som gir mening til begrepet. Derfor blir det teoretiske perspektivet konstruktivistisk. Det vil imidlertid ikke bli lagt noen objektive kriterier til grunn for å vise at konstruksjonen om innvandrerkriminalitet ikke står i et objektivt forhold til hvordan det faktisk måtte forholde seg. Perspektivet i denne hovedoppgaven vil trekke på innsikter fra både det kontekstuelle og det diskursive perspektivet.

KAPITTEL 4

4 Medieperspektiver og moralsk panikk

I dette kapitlet vil det bli drøftet sosiologiske medieteorier. Denne drøftingen skal lede frem til et fruktbart medieperspektiv, som i kommende kapittel vil bli anvendt i analysen av hvordan dagspressen sosialt konstruerer eller representerer innvandrerkriminalitet.

Først vil det nedenfor bli redegjort for Hernes` (1977, 1984) teori om medievridding og Mathiesens (2002) teori om det individualdramatiske paradigmet. Disse teoriene kan sies å representere en sentral dogme som i ulike varianter har preget mediesosiologiens historie, nemlig oppfatningen om at medienes virkelighetsfremstillinger gir et skjevt bilde av den faktiske virkeligheten. Denne mediesosiologiske forståelsen skal jeg kritisere ved hjelp av Rolness` (1992) artikkel: "Farvel til virkeligheten eller en kritikk av mediekritikken". Deretter vil Hernes` og Mathiesens teorier bli sammenliknet med Fishmans (1988) begrep om nyhetsproduksjon. I motsetning til Hernes` og Mathiesens teorier er Fishmans perspektiv konstruktivistisk, og han viser ved hjelp av fenomenet kriminalitetsbølger at mediene ikke henholdsvis gjenspeiler eller vrir virkeligheten, men heller skaper virkeligheter gjennom nyhetsproduksjon.

I andre del av dette kapitlet vil det bli diskutert teori som påviser hvordan medievirksomhet kan føre til såkalte moralske panikker. Ved hjelp av Thompsons (1998) bok, "Moral Panics", vil det bli redegjort for dette begrepet. Deretter skal jeg gi en kort presentasjon av Cohens klassiske studie, "Mods and Rockers", som ledet frem til teorien om moralsk panikk. Endelig vil det bli redegjort for Thompsons perspektiv. Thompson tar utgangspunkt i Cohens forståelse, men utvikler teorien ved hjelp av henholdsvis Becks begrep om risikosamfunnet og Foucaults begrep om diskursive formasjoner.

Avsluttende i kapitlet skal jeg på bakgrunn av drøftingene argumentere for en fruktbar mediesosiologisk forståelsesramme.

4.1 Seleksjon og medievridding

4.1.1 Nyhetskriterier

Både Hernes (1977, 1/1984) og Mathiesens (2002) medieperspektiver kan sies å grunne i ideen om de såkalte nyhetskriteriene. Disse kriteriene forstås gjerne som overordnede prinsipper for nyhetsvurdering, altså som sorteringsredskap som hendelser veies mot (Eide 1992: 63-74). I følge Eide kan tanken om at mediene selekterer hendelser ut fra bestemte kriterier, og streben etter å avdekke disse, sies å ha gått som en rød tråd gjennom nyhetssosiologien (Eide 1992: 63). En av de første i Norge som utviklet denne tanken kan sies å være Østgaard (1967 i Eide 1992: 63-64). I følge Østgaard (1967 i Eide 1992: 63-64) ligger to hovedkomponenter til grunn for all nyhetsvurdering, nemlig identifikasjon og sensasjon. Identifikasjon knytter seg til hendelsens betydning for leseren, og at den fremstår som meningsfull på grunn av kulturell nærhet. Dessuten må hendelsen kunne personifiseres og ha interesse for eliten i samfunnet hvor den publiseres. Sensasjonskriteriet knyttes til at hendelsen må være uvanlig, uventet, og ha et ukjent utfall. Desto mer hendelser fyller disse kriteriene jo mer sannsynlig er det at de blir nyheter.

Mathiesen (2002: Kap 3) vektlegger imidlertid disse trekkene, nemlig at mediene for det første tenderer å betrakte eliters gjøren og laden som nyheter, mens mer perifere borgere ikke blir definert som særlig viktige og får liten plass i nyhetsbildet. Dessuten prioriteres nyhetsstoff som kan todele verden, som noe godt eller ondt; det kompliserte og tvetydige blir ofte ikke-nyheter. Videre prioriteres hendelser med dramatisk potensial, mens hverdagslige og rutinepregede handlinger blir gjerne ikke-nyheter. Dessuten tenderer mediene å prioritere stoff som lett kan fremstilles som resultat av konkrete aktørers aksjoner eller handlinger, mens det som mer åpenbart krever underliggende forklaringer lettere defineres som ikke-nyheter. Disse kriteriene finnes i kombinasjoner. Dette vil for eksempel innebære at mer perifere borgere kan bli sentrale i nyhetsbildet dersom de har gjort eller blitt utsatt for noe dramatisk.

Hernes benevner imidlertid ikke disse kriteriene eksplisitt, men som vi skal se nedenfor ligger tanken om nyhetsseleksjon også som fundament for hans perspektiv.

Begrepet om nyhetskriterier har blitt kritisert for manglende forankring i generell sosiologisk teori (Eide 1992: 63). Det knytter seg blant annet spørsmål til om disse kriteriene skal forstås som kausalforklaringer, altså at nyhetskriteriene blir den uavhengige variabel og nyhetsutbudet den avhengige (Eide 1992: 68). I så tilfellet kausalforklarer man

menneskelig handling og gjør aktøren til en automatisk agent for overordnede lovmessigheter (Eide 1992: 68). Det mest problematiske blir imidlertid at uttrykket for disse lovmessighetene paradoksalt hentes i nyhetsutbudet (nyhetsteksten) (Eide 1992: 68).

4.1.2 Medievridding

Gudmund Hernes (1977, 1/1984) lanserte i 1977 – med begrepet ”medievridding” – den tese at mediene ikke bare selekterer hendelser, men at de utvalgte hendelsene også formes etter bestemte teknikker.

I følge Hernes kjennetegnes det moderne samfunn av et informasjonsoverskudd. Dette medfører et underskudd på både oppmerksomhet og vurderingstid. Massemediene tilpasser seg både konkurransesituasjonen og vurderingsknappheten gjennom å utvikle bestemte normer for nyhetsseleksjon og presentasjon (1977: 8). Disse normene eller teknikkene tenkes dermed å styrke konkurranseevnen gjennom oppmerksomhetsvekkende funksjoner. Disse teknikkene kan sammenfattes i følgende punkter (Hernes 1977: 7): tilspissing; forenkling; polarisering; intensivering; konkretisering. Mediene tenderer således mot å erstatte detaljer med spissformuleringer. Dessuten reduseres kompleksitet og mangfoldighet, samt at nyansering innskrenkes, og det innviklede fremstilles enkelt og konsist. Videre vil det bli fokusert på kontraster i meningsmotstandere og det heftige vil bli foretrukket fremfor det mer sindige. Det håndfaste ved saker vil dessuten være enklere å rapportere – det abstrakte og almene vil derfor underkommuniseres.

Disse tilpasningsstrategiene for oppmerksomhetsvekking, springer i følge Hernes (1984: 44) ut av medienes egenart, nemlig: ”kapasitetsproblemene – at utvalg er nødvendig; normalkunnskap – at man ikke gjentar det folk allerede vet; demokratiargumentet – om ikke å snakke over hodet på folk; avkastningsargumentet – om ikke å bruke tid og penger på det ingen ser på eller leser”.

Dette normregulerende mønsteret vil dermed ”skjeve” virkelighetsformidlingen i en bestemt og systematisk retning, uavhengig om mediene henholdsvis kan sies å tilhøre høyre – eller venstresiden i politikken. Alle mediene vil nemlig, i følge Hernes, arbeide ut fra de samme normer og således presentere et samstemt bilde. Dette vil blant annet medføre viktige konsekvenser for forholdet mellom mediene og politikken. Mediene vil nemlig, i følge Hernes, få en dagsordenfunksjon – siden det mediene tar opp vil vekke folks oppmerksomhet og følgelig hvilke saker politikerne må ta tak i. Dette vil føre til en ad – hoc – preget politikk, og således drive kiler inn i den langsiktige og rutinepregede politikken.

4.1.3 Punktbelysning versus strukturbelysning

Thomas Mathiesen, i boken "Makt og medier" (2002), tar i likhet med Hernes opp problemstillinger tilknyttet mediernes virkelighetspresentasjon. Begrepene punktbelysning og strukturbelysning henspiller nemlig begge på hvordan informasjon selekteres og formidles. Punktbelysning fremhever, i følge Mathiesen (2002: 127-128), en del av virkeligheten som er konkret og avgrenset både i tid og rom, mens strukturbelysning vektlegger å få frem sammenhenger mellom deler, og generelle trekk som belyser en større og mer omfattende helhet. Massemediene tenderer i følge Mathiesen å innrette seg mot punktbelysning. Dette begrunner han blant annet med at det er lettere å tilfredsstille flest nyhetskriterier gjennom punktbelyst medieformidling. Kriterier som vektlegging av den enkelte aktør, det dramatiske og todelingen av verden falmer ofte dersom det hele ses ut fra større sammenhenger. Derfor tenderer man mot å velge en nyhetsformidling som ivaretar kriterier for en god nyhet. Dette har i følge Mathiesen som konsekvens at et fragmentert verdensbilde blir fremhevet. Nyheter blir således oppløst til enkeltstående begivenheter med minimal innbyrdes sammenheng.

Både mediernes prioritering av hva som kvalifiserer for å være nyheter og formidlingsmåten av disse blir av Mathiesen forklart ut fra lønnsomhets og oppmerksomhetskrav. I en tid hvor det blir stadig flere medier øker samtidig konkurransen om vår oppmerksomhet og kjøpekraft. Dermed blir dette virkemidler for å fremme konkurranseevnen i et stadig tøffere marked. Mathiesen (2002: 130-134) viser til fire undersøkelser om pressens behandling av kriminalitet for å underbygge dette. Vi kan kort gjengi noen konklusjoner fra disse undersøkelsene. For det første avdekker disse undersøkelsene at kriminalstoff får en særlig fremtredende plass og behandling i pressen, men også en mer fremtredende plass og behandling enn andre svært samfunnsfarlige hendelser og handlinger som trafikkulykker og arbeidsulykker. Slike hendelser, argumenterer Mathiesen, er kanskje mer alvorlig for samfunnet, men får altså mindre oppmerksomhet i pressen. Dessuten blir den voldelige kriminaliteten lett prioritert og gis en mye mer fremtredende plass enn den registrerte kriminaliteten skulle tilsi. Dette blir forklart ut fra at pressen ikke hovedsakelig velger ut sitt stoff med vekt på informasjonsplikten, men ut fra oppfatninger om lønnsomhet (Mathiesen 2002: 134). Kriminalstoff har nemlig stor nyhetsverdi, dvs at det er oppmerksomhetsskapende og vil således selge.

4.2 Virkelighetsformidling som dramafortellinger

4.2.1 Dramaturgi

I en senere artikkel utvider Hernes (1984) medievidningsperspektivet til mediedramaturgi. Mediene tar nemlig, i følge Hernes (1984: 48), ikke bare opp isolerte hendelser eller elementære, konkrete begivenheter, men saker kan få preg av dramafremstillinger gjennom at saker blir til serier som løper over dager, uker eller lengre perioder. Slike serier går også gjennom ulike medier, som når et medium tar opp en sak som en annen forfølger. Det andre viktige momentet i en slik dramaturgi er at seriene gjerne har sentrale tema – altså at de utgjør typer selv om de har sitt utspring i en elementær, konkret situasjon. Medienes fremstilling av hendelser, roller eller liknende får dermed preg av det Hernes betegner som ”dramatiske arketyper”. Utvikling og fremstilling av slike ”dramatiske arketyper” hjelper til med å holde oppmerksomhet ved saker oppe og kan for eksempel ta form som ”Klappjakt på de rovmordsiktete” (Dagsavisen 20.6.2003). Slike dramafremstillinger innebærer sterk seleksjon og prioritering fra mediets side – det blir nemlig vesentlig for mediet å finne nye ”vri” som kan holde serien i gang og utvikle arketypen (Mathiesen 2002: 140). Disse dramaturgiske virkemidlene vil dermed, i følge Hernes (1984: 48), forme de virkelighetsbilder som mediene tegner og som vi lett overtar.

4.2.2 Det individualdramatiske paradigmet

I likhet med Hernes er Mathiesen (2002: Kap 4) også opptatt av at mediene fremstiller virkeligheten gjennom dramaturgiske virkemidler. Mathiesen kan kanskje sies å utvikle Hernes` ideer i mer ideologikritisk retning (Rolness 1992: 32). Vi skal nedenfor se nærmere på dette.

I følge Mathiesen (2002: Kap 4) er det mer enn tenkelig at mediene ikke først og fremst fungerer gjennom enkeltbudskap, blant annet når det gjelder innvirkning på konkrete holdninger, men heller gjennom den totale orientering som budskapene inngir. For eksempel kan det i følge Mathiesen være slik at det ikke er enkeltbudskap om vold og kriminalitet som i noen særlig grad forplanter seg hos mediets mottakere, men at det er helheten i budskapene eller mønsteret som budskapene danner som forplanter seg og inngir en generell opplevelse av kriminaliteten som problem i samfunnet.

Dette mønsteret, som helheten av budskapene kan sies å danne, forstår Mathiesen som et slags paradigme. Med paradigme mener han ”... sammenhengende og grunnleggende tankemønstre som angir siktepunkter for samfunnsforståelse, som gir

tankene retning, virker som regulerende perspektiver for tolkning av verden” (Mathiesen 2002: 206). Mathiesen argumenterer videre for at de ulike mediene formidler et relativt samstemt paradigme som kjennetegnes ved følgende hovedkomponenter, nemlig fremheving og fokus på det individuelle, skjebnepregede, enkeltstående, dramatiske og særskilt avvikende. Dette vil innebære at mediernes dekning av for eksempel kriminalitet vil kjennetegnes ved fokus på det individuelle mennesket enten som offer eller gjerningsmann; hvilke sterke og langsiktige konsekvenser hendelsen vil innebære for det individuelle mennesket; den enkeltstående kriminalitetshandling blir fokus; det dramatiske ved denne hendelsen fokuseres og det spesielt avvikende ved kriminalitetshendelsen fokuseres (Mathiesen 2002: 204-216). Disse komponentene er ikke nødvendigvis viktige hver for seg, men det er strukturen de utgjør, den innbyrdes sammenhengen de står i som gir dem en fremtredende posisjon i mottakers bevissthet. Samlet blir det således formidlet et helt bestemt og utvalgt bilde av verden, nemlig et individualdramatisk bilde på bekostning av det kollektive, det generelle, det dagligdagse, det normale og vanlige (Mathiesen 2002: 204-216). I følge Mathiesen (2002: 204-216) vil denne individualdramatiske prioritering og formidling av hendelser i verden også bli lagt til grunn når det trekkes generelle slutninger om det faretruende i samfunnet. Dette innebærer at det faretruende i samfunnet utkrystalliserer seg på grunnlag av det individuelle, skjebnepregede, enkeltstående, dramatiske og særskilt avvikende (Mathiesen 2002: 204-216). Dermed skapes det også et helt spesielt og utvalgt bilde av samfunnets farer. Dessuten kommer feltet av kollektive, generelle, dagligdagse, normale og vanlige samfunnsmessige farer, som kan være like store eller kanskje større og viktigere, i skyggen av sine motstykker (Mathiesen 2002: 204-216). På denne måten, hevder Mathiesen, skaper mediene en tilskueroffentlighet, kjennetegnet av et individualdramatisk storshow som når ut til oss alle, og som ikke kan etterprøves. Dessuten, argumenterer Mathiesen, vil slike tankemønstre føre hovedspørsmål angående strukturelle og kollektive ansvarsforhold i skyggen av enkeltstående individuelle tragedier og heldedåder.

Imidlertid blir det ovenfor tatt utgangspunkt i fremstillingssiden, og det kan være forskjell på hva mediene synes å si og hva som nedfeller seg hos folk (Mathiesen 2002: 206). Kunnskap om hva mediene formidler sier således ikke nødvendigvis noe om bevissthetsdannelse (Mathiesen 2002: 206). Ulike sosiale forhold og ulike mennesketyper vil gjøre at medieformidling oppfattes ulikt. Derfor forutsetter Mathiesen (2002: 206) heller ikke at alle oppfatter paradigmet slik det fremstilles ovenfor. Metoden som Mathiesen (2002: 206) derfor legger til grunn, når han tar utgangspunkt i

fremstillingssiden, er den idealtypiske, dvs. at man tenker seg en rendyrket mediekonsument, og hvordan hun eller han vil oppfatte mediens presentasjon.

I følge Mathiesen kan det tenkes at man tar opp i seg slike tankemønstre eller paradigmer gjennom sosialiseringprosesser (Mathiesen 2002: 204-216). Den sentrale mekanismen her blir at lesere, lyttere eller seere gjennom sosialisering oppøves til å ta opp i seg en bevissthet og forståelse basert på totaliteten av mediens budskap (Mathiesen 2002: 204-216). Det betydelige i denne sosialiseringen er at vi internaliserer, dvs at vi gjennom læringsprosesser gjør den formidlede forståelsen til vår egen.

Vi tvinges naturlig nok ikke til å overta eller sosialisere paradigmer eller tankemønstre, overtakelsen skjer derfor mer subtilt (Mathiesen 2002: 204-216). Mathiesens hovedpoeng er nemlig at tankemønsteret blir en del av det man tar for gitt gjennom et omfattende sett av betegnelser som inngår i formidlingen av dette mønsteret (Mathiesen 2002: 204-216). Broen fra medieparadigmet til vår bevissthet blir dermed de betegnelser som benyttes. Betegnelser hviler på vårt felles språkssystem og kulturelt etablerte verdier, og vil dermed ikke gi vilkårlige og subjektive assosiasjoner eller tanker hos enkeltindivider (Mathiesen 2002: 204-216). Det betyr at massemediene et stykke på vei kan forutsi og arbeide for frembringelse av bestemte assosiasjoner eller strukturer av assosiasjoner (Mathiesen 2002: 204-216). Og massemediene, som vi også har belyst ovenfor, tenderer nettopp mot å spille på bestemte assosiasjoner for å tiltrekke oppmerksomhet rundt sine nyhetssaker.

Mathiesen illustrerer betegnelsernes betydning for vår forståelse av hva som skjer gjennom et eksempel hentet fra Kristin Skjørten (1994 i Mathiesen 2002: 213). Eksempelet viser at hvordan vi forstår en hendelse, nemlig voldsutøvelse mot kvinner i hjemmet, avhenger av betegnelsen som tildeles. –Krisesentrene kjempet for at betegnelsen ”kvinnemishandling” skulle benyttes, mens for eksempel politiet benevnte tilfellene som husbråk. Kvinnemishandling konnoterer noe svært negativt og sterkt destruktivt, mens husbråk, i følge Mathiesen, konnoterer nærmest at det hele egentlig er noe tull. Kampen om hvilke betegnelse som skal benyttes blir således også en kamp om hvordan hendelsene skal forstås (Mathiesen 2002: 214). På liknende måte kan vi, i følge Mathiesen (Mathiesen 2002: 214), hevde at de betegnelser eller strukturer av betegnelser som vinner frem i mediene, også vinner frem i vår bevissthet og blir bestemmende for hvordan vi forstår verden.

4.3 *En kritikk av vitenskapens mediekritikk*

Ovenfor har vi altså sett hvordan sosiologien kritiserer mediens fremstilling av virkeligheten. Imidlertid kan vi også stille spørsmål ved sosiologiens virkelighetsfremstilling. Dette gjør nettopp Kjetil Rolness (1992) i artikkelen: "Farvel til virkeligheten eller En kritikk av mediekritikken". Rolness er svært kritisk til ideen om medievridding grunnet dens forutsetning om det gode alternativ, nemlig en fremstilling av virkeligheten som ikke er vridd. I følge Rolness (1992: 31) er teorien om medievridding selvmotsigende gjennom dens forestilling om en virkelighet som ikke allerede er formidlet. Virkeligheten, hevder Rolness, lar seg bare forstå gjennom fremstillingen av den. Dermed kan ikke en fremstilling være riktig eller gal i forhold til virkeligheten selv, men bare i forhold til andre fremstillinger. Det selvmotsigende ligger ikke, i følge Rolness, i forutsetningen om en begrepsmessig uavhengig virkelighet, men i antagelsene om denne virkelighetens beskaffenheter (for eksempel at denne er helhetlig). Da vil man nemlig fremstille det man allerede har bestemt skal ligge forut for all fremstilling. Dessuten, hevder Rolness (1992: 28), er Hernes' avdekking av mediens profesjonsnormer, nemlig kapasitetsproblemet, normalkunnskap, demokratiargumentet og avkastningsargumentet, trivielt og selvsagt for all organisert formidling. Rolness (1992: 28) stiller nemlig spørsmålet om ikke alle som har til oppgave å informere, samtidig ønsker å begrense seg, si noe nytt, bli hørt og forstått.

I likhet med Rolness er også Arvid Fennefoss (1996) skeptisk til begrepet. I artikkelen, "Something happened... but what", stiller han seg kritisk til den underliggende forståelsen i teorien om medievridding, nemlig at mediene gjennom virkelighetsvridding kan produsere hendelser som ikke er i overensstemmelse med den egentlige verden. I følge Fennefoss bunner følgelig teorien om medievridding i en form for essensialisme.

Mathiesen, som nevnt ovenfor, kan sies å videreutvikle ideene til Hernes. Derfor slipper heller ikke han unna Rolness' klør. Det problematiske for Rolness (1992: 32-33) blir blant annet at Mathiesen på den ene siden hevder at virkeligheten bare finnes gjennom vår begrepsmessige filtrering, mens han på den andre siden hevder at mediene presenterer en egen medieverden ganske fjernt fra menneskenes virkelighet. Det sistnevnte, som i følge Rolness utgjør et aksiom i boken "Makt og medier", indikerer, i følge Rolness, at mediene blir en sekundærfremstiller som sammenliknes med en antatt primærvirkelighet. Det som dermed skiller Mathiesen fra ren essensialisme er at den virkelighet som nå

anvendes som målestokk ikke anses for å være rå og ubearbeidet, men ”menneskefiltrert”. Større er ikke forskjellen, hevder Rolness (1992: 33).

Den andre innvendingen Rolness (1992: 33-34) retter mot Mathiesen knytter seg til benyttelsen av statistikk som virkelighetsgarant. – Ovenfor, i sammenheng med redegjørelsen for Mathiesens begrep om punktbelysning versus strukturbelysning, så vi hvordan statistikk ble lagt til grunn for å underbygge tesen om mediens systematiske seleksjon ut fra lønnsomhetskrav. Dette er, i følge Rolness, problematisk siden statistikk i like stor grad som mediene filtrerer, former, prioriterer og strukturerer. Derfor peker ikke Mathiesen, i følge Rolness (1992: 34), på en verden før og etter mediefiltreringen, men på en verden filtrert på to ulike måter, hvorav ingen kan kreve gyldighet per se. Dessuten, hevder Rolness (1992: 34), blir det absurd å mene at nyhetsformidlingen skal speile et slags gjennomsnitt av tilværelsen. – Vi husker hvordan Mathiesen ovenfor påpeker at voldskriminalitet får mer spalteplass enn den registrerte kriminaliteten skulle tilsi. Rolness svarer nemlig på dette med følgende argumentasjon: ”Satt på spissen: Folk bruker mer tid på do enn på kino. Burde filmstoffet i avisene derfor nedprioriteres til fordel for forbrukerveiledning om toalettpapir og klosettyper?” (Rolness 1992: 34).

Mathiesen⁴ (2002: 136) svarer på kritikken ovenfor gjennom å påpeke at Rolness` argumentasjon ender i fullstendig nihilisme. I følge Rolness` resonnering, hevder Mathiesen (2002: 136), blir enhver fremstilling av begivenheter eller saksområder like god eller dårlig som en annen. Ut fra Rolness` konklusjon, argumenterer Mathiesen (2002: 136) videre, blir det uten mening å kritisere enhver mediefremstilling fordi alle fremstillinger har en vridning. – Her kan vi muligens innvende at Mathiesen ikke helt har fått med seg Rolness` argumentasjon. Slik jeg tolker Rolness ovenfor synes han nemlig ikke å mene at alle fremstillinger må være like gode eller dårlige, men heller at man ikke kan garantere for fremstillings grad av sannhet i forhold til en objektiv virkelighet, denne er nemlig ikke tilgjengelig forut for fremstillinger. Dette er ikke en ubetydelig distinksjon. Den betyr at fremstillinger kan være gode eller dårlige i forhold til gitte konstruerte kriterier, men ikke i forhold til virkeligheten selv.

Stridens kjerne mellom Mathiesen og Rolness ovenfor bunner i Marx` ideologibegrep (Marx 1992: 56-67; se også Østerberg 1996: Kap. 27). Mathiesen forfekter en forståelse av at mediene, ut fra økonomiske hensyn, frembringer falsk bevissthet,

nemlig den individualdramatiske, og at mediene på den måten tilslører hvordan virkeligheten egentlig er. Rolness forkaster derimot ideologibegrepet og støtter seg på Foucault:

”The notion of ideology appears to me to be difficult to make use of (...) it always stands in virtual opposition to something else which is supposed to stand as truth” (Foucault 1980: 118).

I følge Foucault er bevissthet verken sann eller falsk: Den bare *er* i kraft av sin historie (Sandmo 1999: 91). Sannhetene er nemlig av denne verden, dvs produkter av diskurser, og det finnes ikke noe privilegert ståsted utenfor diskursene (Sandmo 1999: 91).

4.4 Nyhetsproduksjon

Mark Fishman (1988) stiller seg, i likhet med Rolness ovenfor, kritisk til medieperspektiver som vektlegger seleksjons – og vridningsprosesser. Imidlertid, selv om også Fishmans kritikk innebærer en grunnlagsteoretisk kritikk, retter han hovedfokus mot disse perspektivenes manglende evne til å fange inn hvordan nyhetsprosessen fungerer. I følge Fishman (1988: 12-13) blir det for det første feil å tro at mediens virksomhet består av ”portvakter” som selekterer innkommende nyheter. Denne forståelsen, hviler i følge Fishman, på en oppfatning av at virkeligheten består av begivenheter og hendelser som eksisterer uavhengig av hvordan journalister tenker og behandler disse i nyhetsprosesser. På denne måten blir nemlig nyheter å anse som innkommende ting, hvis mediers oppgave er å gi et representativt bilde av. For det andre, og som følge av den første misforståelsen, blir det feil å tro at mediene henholdsvis vrir eller reflekterer virkeligheten (Fishman 1988: 12). Denne oppfatningen, bunner i følge Fishman (1988: 12-13), i gal forståelse av hva virkelighet er. I følge Fishman kan ikke virkeligheten ses som uavhengig eller som noe som eksisterer per se, men heller som noe som skapes, og nyhetsproduksjon er en del av dette system som skaper virkeligheter. Derfor kan ikke nyhetsprosesser ses som noe som selekterer hendelser, men heller som noe som skaper hendelser, dvs. gir hendelser bestemt innhold, form og mening (Fishman 1988: 13). Nyhetsproduksjon blir således virkelighetsproduksjon.

⁴ Rolness` kritikk av Mathiesens bok, ”Makt og medier”, er basert på førsteutgaven av boken, mens redegjørelsen av utvalg fra boken i denne oppgaven er hentet fra 2002-utgaven.

4.4.1 Kriminalitetsbølger

Fishman (1988: 3-9) illustrerer nettopp hvordan mediene skaper nyheter eller hendelser gjennom å vise til såkalte kriminalitetsbølger, det vil si oppfatninger om hurtig økning av bestemt type kriminell aktivitet. I sitt feltarbeid oppdaget nemlig Fishman (1988: 5) at journalistene gjennom nyhetsprosessen faktisk skapte kriminalitetsbølgen de rapporterte.

En sentral del av nyhetsprosessen består, i følge Fishman (1988: 6), av å gruppere individuelle hendelser sammen som tilfeller av et tema. Dette er viktig for å gi nyhetspresentasjonen orden, slik at det blir lettfattelig for lesere og seere å orientere seg i nyhetsbildet. Men viktigere er temaene for journalistene som sorteringsredskap i prosessen hvor noen få hendelser skal velges ut fra et enormt informasjonsmateriale. Denne prosessen er sentral i konstruksjoner av kriminalitetsbølger. I følge Fishman (1988: 5) er nemlig ikke kriminalitetsbølger stort mer enn et kriminalitetstema som intensivt og kontinuerlig blir rapportert, altså en intensivert medieoppmerksomhet knyttet for eksempel til vold mot eldre. Konstruksjoner av slike tema muliggjør at ulike tilfeller kan ses som eksempler på samme fenomen, temaene blir således organiserende begreper.

Fishman (1988: 6-10) gir følgende illustrerende eksempel: På en nyhetsfattig dag, dvs en dag hvor ingenting utenom det vanlige hadde inntruffet, jaktet den lokale nyhetsredaksjon på hovedoppslag. De hadde noen få saker som de muligens kunne lage nyheter av, blant annet hadde de allerede laget en reportasje om en organisasjon som arbeidet for å bekjempe kriminalitet mot eldre, men dette egnet seg ikke som hovedoppslag. Ideen til et hovedoppslag kom først da en journalist rutinemessig gjennomgikk ferske politirapporter. Med organisasjonen for de eldre friskt i minnet skilte nemlig en hendelse seg ut – et eldre par hadde nylig blitt ranet. Isolert ville ikke sakene vakt stor oppsikt, men sett i sammenheng ble de interessante grunnet felles tema, nemlig kriminalitet mot eldre. Et hovedoppslag kunne nå formes, nemlig først lage en reportasje om ranet; deretter intervju politiet med hensyn til hva som gjøres for å bekjempe denne type kriminalitet; og sist reportasjen om interesseorganisasjonen. I de kommende dagene og ukene ble dette nyhetstema høyt prioritert – ferske hendelser ble rapportert nesten hver dag, og de dagene det ikke ble begått kriminalitet ble det laget reportasjer og intervjuer av politikere, politiet og lokale myndigheter med hensyn til nye tiltak for å redusere kriminaliteten mot de eldre. I følge Fishman (1988: 4) ble dette gjort til tross for at enkelte journalister, grunnet en politistatistikk som viste nedgang i denne type kriminalitet sammenliknet med fjordåret, selv betvilte kriminalitetsbølgen. Nyhetstemaet hadde følgelig for stor nyhetsverdi til at det kunne ignoreres.

En av de viktigste konsekvensene av slike kriminalitetsbølger er, i følge Fishman (1988: 4), at det offentlig blir formulert nye kriminalitetskategorier med typiske ofre og gjerningsmenn. Fishman (1988:10-11) understreker nemlig at selv om kriminalitetsbølger er et medieskapt fenomen, kan verken fenomenet forstås som "ikke-virkelig" eller som vridning av virkeligheten. Nyhetsorganisasjoner skaper som nevnt virkelighet, ikke i den forstand at de finner på kriminelle hendelser, men gjennom determinering av innholdet til de hendelser som blir rapportert. Ut fra nyhetsarbeid oppstår det nemlig fenomener som overskrider (er transcendentale i forhold til) de individuelle hendelser som konstituerer dets deler. Kriminalitetsbølger blir "ting" i offentlighetens bevissthet som organiserer folks persepsjon – "ting" som mediene skaper. Men viktigere: Kriminalitetsbølger er ikke kun "things of the mind", de blir nemlig virkelige i deres konsekvenser (Fishman 1988: 11). – Fishmans argumentasjon hviler dermed på en fundamental sosiologisk læresetning, nemlig det såkalte Thomas teoremet: "Hvis folk definerer situasjoner som virkelige, så er de virkelige i sine konsekvenser" (Merton 1990: 152). I følge Fishman (1988: 11) kan man naturlig nok ikke bli ranet av en kriminalitetsbølge, men man kan bli skremt, og grunnet frykten blir nye lover skapt, det blir mer politi i gatene og folk flytter til forstedene. På denne måten blir altså kriminalitetsbølger virkelighet.

I likhet med Fishman er også Joel Best (1999: kapittel 2) opptatt av kriminalitetsbølger som sosiologisk fenomen. I følge Best konstrueres slike kriminalitetsbølger gjennom at mediene tar for seg bestemte kriminalitetshendelser, deretter argumenterer at disse enkelthendelsene representerer et nytt kriminalitetsproblem, benevner problemet (for eksempel blind vold), og begynner å dekke historien. Det sentrale i denne prosessen er, i følge Best, at det generaliseres utover de konkrete hendelsene: at enkelthendelsene blir karakterisert som eksempler på en ny trend – som eksempler på et større sosialt problem. I følge Best er det termen som enkelthendelsene kategoriseres under, eksempelvis innvandrerkriminalitet, som transformerer hendelsene til å bli uttrykk for et større sosialt problem.

4.5 *Moralsk panikk*

I likhet med såkalte kriminalitetsbølger ovenfor blir også moralsk panikk først og fremst forstått som medieskapt, i den betydning at mediene er en forutsetning for eller en sentral drivkraft i utviklingen av slike panikker. Implisitt i bruken av de to ordene moralsk panikk hviler en forståelse av at det som blir truet holdes hellig eller er fundamentalt for

samfunnet (Thompson 1998: 8-9). Grunnen til at nettopp benevnelsen *moralsk* panikk brukes er for å indikere at trusselen ikke oppfattes som rettet mot noe ordinært – som økonomisk utbytte eller liknende – men heller mot den sosiale orden i seg selv eller mot idealiserte (ideologiserte) oppfatninger av enkelte deler av den (Thompson 1998: 8-9). Imidlertid vektlegger ulike teoretikere ulike kjennetegn ved begrepet, men det kan hevdes at de fleste enes om følgende fire kjennetegn, nemlig at det oppstår stor grad av bekymring (concern) over handlinger til en bestemt gruppe eller kategori mennesker; at det bygges opp økende fiendtlighet (hostility) mot denne gruppen eller kategorien av mennesker; at panikken gjerne raskt oppstår, men preges av flyktighet (volatility); dessuten at trusselen eller faren overdrives i forhold til en mer realistisk tilnærming (disproportionality) (Thompson 1998: 9). Vi kan nedenfor se på en klassisk studie av moralsk panikk som vil være illustrerende for dette mønsteret.

4.5.1 Cohens teori

Stanley Cohen (1972 i Thompson 1998: 8 og Kap 2)⁵ kan sies å være den første som systematisk innfører begrepet om moralsk panikk. Hans studie, nemlig "Folk Devils and Moral Panics", viser hvordan det knyttet seg moralsk panikk til britiske ungdommer på 1960-tallet. I følge Cohen bidro massemediene, moralske entreprenører⁶ og "claims makers" (press – /interessegrupper) til avvikkonstruksjonen og panikken relatert til fenomenet "Mods and Rockers" – grunnet i følgende kontekst: "A few groups started scuffling on the pavements and throwing stones at each others. The Mods and Rockers factions – a division initially based on clothing and lifestyles, later rigidified, but at that time not fully established – started separating out" (Cohen 1972/80: 47 i Thompson 1998: 32).

I følge Cohen var en av de viktigste faktorene i konstruksjonen av denne panikken knyttet til hvordan hendelsene eller situasjonene opprinnelig ble fortolket og presentert av massemediene. De fleste menneskers erfaring med kriminalitet og katastrofer er nemlig, i følge Cohen, nettopp gjennom mediens fremstilling. Dermed blir ofte mediens bilde av hendelser også det bildet mennesker flest overtar. Bildet som mediene dannet av Mods and Rockers fenomenet bar i følge Cohen preg av overdrivelse og vridning (distortion). Dette

⁵ Hele redegjørelsen av Cohens studie hviler på Thompsons (1998) fremstilling.

kunne for eksempel ta form av at omfanget og følgene av voldshendelsene ble overkommunisert. Dessuten gjennom sensasjonelle overskrifter og et melodramatisk vokabular. I følge Cohen tenderte mediene også mot en konstant prediksjon i retning ille blir verre, altså at visse typer truende hendelser ville bli etterfulgt av flere slike hendelser, gjerne grunnet gitt årsak som mediene forsøkte å forklare, forstå eller avdekke. Et annet element var, i følge Cohen, medienes bruk av symboler og bidrag til symbolutvikling. I sin nyhetsdekning av hendelsene benyttet nemlig mediene nøkkelsymboler som i utgangspunktet betegnet ”nøytrale” stimuli eller egenskaper, men satt i relasjon til eller assosiert med gitte hendelser ble symbolene omdannet til å konnotere noe sterkt negativt. I følge Cohen kjennetegnes denne symboliseringsprosessen av tre steg: Et ord, nemlig Mods, blir symbol på en gitt status, nemlig kriminell; objektene, for eksempel hårfrisyre eller klesdrakt, blir symbol på ordet; objektene selv blir symbol på statusen – en distinkt livsstil og mote blir altså assosiert med kriminalitet (dessuten assosiert med følelser tilknyttet statusen). På denne måten ble ”Mods” – en relativt velstående gruppe tenåringer med selskapsdress og scooter – assosiert med opptøyer.

På denne måten kan altså mediers nyhetsdekning føre til at visse grupper eller kategorier av mennesker blir assosiert med for eksempel kriminalitet – og omvendt, dvs at gitte hendelser ses i sammenheng og tilbakeføres til samme opphav. En effekt av medienes symbolbruk er nemlig, i følge Cohen, at den gjør mottakerne mer følsom overfor tegn på en gitt trussel. Dette medfører at tilfeller eller hendelser som ellers ikke ville blitt forstått i relasjon til hverandre, nå oppfattes som symptomer på samme truende fenomen. I følge Cohen var det nemlig ikke noe nytt med opptøyer mellom ungdomsgrupper på slutten av 50 – og begynnelsen av 60-tallet. Det nye var at hendelsene ble sett i sammenheng som eksempler på den nye samfunnstrusselen. Hendelser som før ville blitt forstått som ”horseplay” eller ”dance hall brawl” ble nå fortolket som eksempler på fenomenet Mods and Rockers.

Mediene opererte imidlertid ikke i et vakuum, men i samsvar med økt offentlig nervøsitet økte også presset på at politi og myndigheter måtte foreta seg noe. Politiet svarte med å intensivere patruljering og overvåking av potensielle problemrelaterte steder. Moralske entreprenører, i dette tilfellet representert ved politikere, kjempet i lovgivende

⁶ Begrepet om moralske entreprenører henspiller på ressurssterke personer som kjemper frem nye lover og regler, ofte ut fra humanistiske overbevisninger og ut fra oppfatninger om at visse skadelige fenomener unnslipper gjeldende lovverk og

forsamlinger for nye og strengere reguleringer. Dessuten begynte ulike sivile grupper, såkalte "claims-makers", å organisere seg. Disse bestod av individer som hevdet at problemet spesielt truet deres interesser – for eksempel butikkeiere som hadde sett seg lei på hærverk. Alt dette medførte igjen at mediene begynte å skrive mer om fenomenet.

I følge Cohen forutsatte imidlertid det omfanget som panikken fikk samfunnsstrukturelle spenninger. Fenomenet symboliserte nemlig noe langt viktigere enn hva ungdommene faktisk foretok seg. – Ungdommene berørte, i følge Cohen, fintfølelse og ambivalente nerver i Englands opplevelse av omfattende sosiale endringer i etterkrigstiden. Cohen forstår denne perioden i Eriksons (1966 i Thompson 1998) begrep om "boundary crises" – en periode hvor en gruppes usikkerhet om seg selv resulterer i ritualistiske konfrontasjoner mellom avviket og fellesskapets offentlige agenter. – Den moralske panikken blir en dramatisering av hva som står på spill når grensene blir tilslørte, og vil således sørge for et forum hvor problemene mer eksplisitt kan artikuleres.

På denne måten kan altså en spirallignende samhandling mellom "claims makers", moralske entreprenører og massemedier resultere i en etablering av diskurs hvor en gitt gruppe blir demonisert som kilden til moralsk forfall.

4.5.2 Thompsons perspektiv

Kenneth Thompson⁷ (1998) tar utgangspunkt i Cohens stemplingsteoretiske bidrag i sin forståelse av moralsk panikk, men utvikler perspektivet ved hjelp av to omfattende teorier, nemlig Ulrich Becks (1992 i Thompson 1998: Kap 1) teori om "Risk Society" og Michel Foucaults (1976/80 i Thompson 1998: Kap 1) teori om diskursive formasjoner og regulative praksiser. I følge Thompson (1998: 30) vil slike bidrag gi teorien om moralsk panikk en mer generell samfunnssteoretisk forankring. – Noe som også medfører, ifølge Thompson (1998: 30), at moralsk panikk ikke kun bør betraktes som isolerte hendelser (eller som episoder av kollektiv atferd) med kontekstavhengige forklaringer, men heller som uttrykk for dypere og mer generelle samfunnsstrukturelle spenninger. Imidlertid vil en gitt panikk være kjennetegnet som episodisk. Denne forståelsen skiller seg blant annet fra Goode og Ben-Yehuda`s (1994 i Thompson 1998: 19) perspektiv på moralsk panikk. Disse

i så måte foringer samfunnsmoralen. Konsekvensen av vellykket entreprenørskap er følgelig at nye lover dannes og at nye avviksgrupper samtidig skapes. (se: Becker 1997: kapittel 8).

⁷ Thomsons bok, nemlig "Moral panics" (1998), hviler blant annet på flere studier foretatt av ulike sosiologer som benytter seg av Becks og Foucaults innsikter i forståelsen av moralsk panikk. Dette kommer imidlertid ikke til uttrykk i teksten ovenfor, grunnet hensyn til leservennlighet og behov for en kortfattet fremstilling. Derfor understreker jeg at eksemplene nedenfor er en noe fri fremstilling basert på flere studier gjengitt i Thomsons bok.

fokuserer nemlig på den umiddelbare forklaring på isolerte tilfeller av moralsk panikk, spesielt den rolle som moralske entreprenører spiller i sin utøvelse av korstog – hvor mediene også blir forstått i termer av moralsk entreprenørskap (Thompson 1998: 19).

I følge Thompson (1998: 2) har mønsteret knyttet til moralsk panikk forandret seg i takt med samfunnet siden Cohens studie på 1970-tallet. For det første argumenterer Thompson for at moralske panikker i dag etterfølger hverandre stadig raskere; den ene rekker knapt å avta før den andre tar dens plass. Dessuten, og for det andre, omfavner moralske panikker i dag stadig flere mennesker i sitt nett. Tidligere knyttet det seg gjerne panikker til spesifikke grupper – tenåringer på kaffebarer eller narkotikamisbrukere – mens det i dag også kan knyttes panikker til for eksempel barnemishandling, noe som fremkaller spørsmål tilknyttet familien som institusjon og relasjoner mellom fedre og deres barn. Denne økning i hyppighet og rekkevidde mener Thompson (1998: 7) skyldes en tilsvarende økning i følelsen av å være i risiko i det moderne samfunn. Vi kan dermed nedenfor se nærmere på Becks teori, nettopp om det moderne samfunn som risikosamfunn.

Beck (1992 i Thompson 1998:22-24) argumenterer for at det som først og fremst kjennetegner dagens samfunn ikke er problemer eller konflikter knyttet til velstandsproduksjon og – distribusjon, men heller problemer og konflikter relatert til risikoproduksjon og – distribusjon. Derfor hevder Beck, I følge Thompson, at den tradisjonelle samfunnsforståelsen knyttet til Marx` og Webers begrep om henholdsvis klasse og lagdeling bør byttes ut med en sosiologi om risikosamfunnet. Dagens samfunn kjennetegnes nemlig av en omfattende bruk og utvikling av teknologi som vi ikke kjenner de langsiktige konsekvensene av. Dette, i følge Beck, øker både vår bevissthet og følelse av å være i risiko, samt bekymring og frykt for risikorelaterte problemer.

Den moralske panikk får således grobunn i en generell samfunnsprosessuell utvikling, kjennetegnet av en sentral drivkraft, nemlig rask teknologisk nyvinning. Teknologiene knytter seg ikke bare til gjenstander, men også til sosialitet, politikk og økonomi. Vi kan se på noen eksempler som illustrerer poengene ovenfor. I følge Thompson (1998: kap 7) kan blant annet de panikker knyttet til oppfatninger om økt kvinnelig voldsutøvelse og såkalte jentegjenger ses i sammenheng med kjønnsrolleendringer i samfunnet. Panikkene knyttet seg til oppkomsten av såkalte tenåringsgjenger på tidlig nittitallet, hvor jenter, gjerne tilknyttet ”ravemiljøer”, trakasserer og utøver vold mot andre jenter. Dette ble, i følge Thompson, sett på som et nytt og tidligere ukjent fenomen og forklart nettopp som følge av at kvinner og jenter var i ferd med å bli likere menn og gutter. Det ble hevdet at den økonomiske og sosiale utvikling –

spesielt den nye arbeidsdelingen mellom kjønnene – også medfører at kvinner tilegner seg typiske maskuline egenskaper. Panikkene om den ”feminine volden” blir således uttrykk for angst – og risikofølelse relatert til utviklingen av vagere skiller mellom kjønnsrollene. Jentegjenger blir dermed selve symptomet eller tegnet på at man beveger seg inn i en usunn moralsk utvikling. Et annet illustrerende eksempel er panikker knyttet til utviklingen av kommunikasjonsteknologier som for eksempel TV, videokassetter og i dag Internett (Thompson 1998: 102). Slike teknologiske nyvinninger kan enten forstås som noe positivt, nemlig som økte muligheter, eller som noe negativt, nemlig som kilde til økt risiko. Risikoelementet blir ofte en angstkilde fordi teknologiene ser ut til å unnsnippe etablerte reguleringsmåter, dessuten er teknologienes mulige effekter relativt ukjente, spesielt effekter knyttet til sårbare (barn) eller marginaliserte (underklassen) grupper. Slike teknologiske nyvinninger kan derfor bli grobunn for panikker forutsatt at massemedier, pressgrupper og moralske entreprenører gjennom kampanjer og korstog øker risikofølelsen.

Thompson anvender Foucaults ideer for å belyse elementer i moralsk panikk forstått som tegn eller symptomer på kamper mellom rivaliserende diskurser og regulerende praksiser. I følge Thompson blir diskursive strategier iverksatt når de dominerende diskurser og regulerende praksiser utfordres av teknologiske, kulturelle og moralske endringer. – Massemediene, sosiale entreprenører og ”claims-makers”, som oftest er representanter for den dominerende kultur, spiller på og forsterker modernitetens risikobevissthet gjennom diskursive teknikker, hvis mål er å utløse moralsk panikk som beskyttelse – og bevaringsstrategi for gitt kultur eller moral. Det iverksettes altså strategier for at en gitt fare skal symbolisere eller bli forstått som resultat av kulturelt og moralsk forfall, slik at folk og opinionen blir bevisst nødvendigheten av å gjenopprette den kulturelle og moralske standard. Vi kan se på et eksempel som konkretiserer det ovenfor nevnte, nemlig panikken tilknyttet AIDS på 80-tallet (Thompson 1998: kap 5). Epidemien ble sett i relasjon til seksuell frigjøring og det økende liberale synet på homofili. Det ble blant annet hevdet at forhold som seksuelle relasjoner utenfor ekteskapet og stadig hyppigere partnerskifter, men mer viktig, den økende akseptering av homofilt samvær var skyld i en eksplosiv utbredelse av epidemien. De diskursive teknikkene og strategiene som massemediene benyttet seg av relaterte seg blant annet til en moralisering av sykdommen og fremstilling av ”aidsofre” som sosialt søppel. Avisrapporteringen, i følge Thompson, tenderte dessuten mot å skille mellom uskyldige og skyldige ofre, hvor de skyldige ble kjennetegnet ved ulovlige eller moralsk uakseptable praksiser som narkotikamisbruk,

prostituasjon, bi – og homoseksualitet. Aids ble således forstått som resultat av praksiser i opposisjon til naturlige, sunne, normale og moralske seksuelle relasjoner. Det ble nemlig konstruert en diskurs om ”Annerledeshet” som forsøk på å forene, uavhengig av klasse, rase og kjønn, avislesernes sunne holdninger til seksualitet.

Oppsummerende blir altså Becks begrep om risiko brukt som tilgrunnliggende samfunnsprosessuell forutsetning for dagens hyppighet og utbredelse av fenomenet moralsk panikk. Raske teknologiske endringer og nyvinninger utløser imidlertid ikke i seg selv fenomenet moralsk panikk, men avhenger av at medier, moralske entreprenører og ”claims-makers” øker risikofølelsen, blant annet gjennom diskursive strategier. I Aidseksempelet ovenfor så vi at slike diskursive strategier ble anvendt til å kode det nye fenomenet, altså Aids, i etablerte termer som normalitet og avvik.

4.5.3 Kritikk av teorien om moralsk panikk

Det er flere vanskelige problemer knyttet til begrepet om moralsk panikk, det største kan kanskje relateres til begrepets tese om at en gitt fare er overdreven i forhold til en mer realistisk tilnærming. Dette problemet knytter seg til det vi har diskutert ovenfor, nemlig at fremstillinger eller opplevelser av virkeligheten ikke kan være gale eller riktige i forhold til virkeligheten selv. Det sentrale poenget blir dermed at man mangler de objektive kriteriene begrepet synes å hvile på.

Et annet problem kan knyttes til at begrepet synes å innebære negative dommer. Begrepet kan nemlig antyde at noen er naive og lar seg manipulere, og at moralske entreprenører og massemedier følgelig har manipulerende motiver (Thompson 1998). Ordet panikk kan dessuten anses som et uheldig valg siden det konnoterer noe irrasjonelt, altså en antydning om at de involverte er irrasjonelle (Thompson 1998).

4.6 Avslutning

Denne hovedoppgaven har et konstruktivistisk utgangspunkt, derfor blir det også, som Rolness og Fishman påpeker, problematisk med henvisninger til en såkalt objektiv virkelighet. Dette betyr imidlertid ikke, slik jeg ser det, at Hernes og Mathiesens funn er uinteressante eller verdiløse. Perspektivene gir en god forståelse av handlingsbetingelser for medievirksomhet. Nedenfor skal jeg derfor forsøke å forene perspektivene som har blitt drøftet. Målet blir å komme frem til et fruktbart medieperspektiv som kan anvendes i kommende kapitler.

Hvis vi legger Fishmans perspektiv til grunn, nemlig at mediene ikke henholdsvis gjenspeiler eller vrir virkeligheten, men heller er institusjoner som er med på å skape virkeligheter, så kan vi med Hernes og Mathiesen hevde at disse institusjonene systematisk konstruerer virkelighet gjennom teknikker som tilspissing, forenkling, polarisering, intensivering og konkretisering (eller gjennom individualdramatisk fokusering). Dette kan ikke ses i forhold til hvordan virkeligheten egentlig er, men i forhold til alternative virkelighetsrepresentasjoner, eksempelvis hvordan vitenskapen systematisk tenderer å konstruere virkelighet, tenkelig gjennom detaljfokusering, nyansering, argumentering ”både for og imot”, betoning av det regulære og hverdagslige, abstrahering og saksfokusering (Rolness 1992: 30). Dessuten kan vi med Hernes og Mathiesen hevde at mediene, ut fra bestemte kriterier, systematisk representerer eller konstruerer visse hendelser som det samfunnstruende. Dette er imidlertid ikke det samme som å hevde at hendelsene egentlig ikke er så samfunnstruende eller at andre hendelser objektivt sett er mer farlige og dermed isteden burde vært fokusert, men vi kan for eksempel tenke oss at vitenskapen hviler på andre kriterier for virkelighetskonstruksjon og derfor vil tillegge samme hendelser en annen betydning.

Vi forkaster dermed Hernes begrep om medievridding og Mathiesens ideologikritikk, men opprettholder perspektivenes funn. Det kan nemlig argumenteres for at Hernes teknikker for medievridding kan ses som diskursive medieteknikker, dvs. den systematiske måten mediene tenderer å representere eller skape virkelighet på. Disse diskursive medieteknikkene kan igjen sies å avhenge av handlingsbetingelser for medievirksomhet, kjennetegnet ved overskudd på informasjon og underskudd på oppmerksomhet – altså en vanskelig markedssituasjon som fremtvinger overlevelsesstrategier, nemlig språklige teknikker (diskursive strategier) hvis funksjon er å skape oppmerksomhet. Dessuten kan vi forstå det selektive element i Hernes` og Mathiesens teorier ut fra at gitte hendelser er enklere å representere som oppsiktsvekkende enn andre. Hvis ett av medienes mål, ut fra lønnsomhetskrav, er å konstruere samfunnstruende hendelser, kan det tenkes at det enklere, ut fra den dominerende diskurs, lar seg knytte sterk frykt til hendelser som for eksempel drap enn bilulykker, selv om bilulykker inntreffer oftere. Dette er det samme som å hevde at det ut fra norsk dominerende kjønnsdiskurs er enklere å få gjennomslag for en representasjon av sykepleieryrket som feminin – enn maskulin virksomhet. På denne måten kan det derfor hevdes at de hendelser med oppmerksomhetspotensial tenderer å bli gjenstand for nyhetsproduksjon, mens de hendelser som mangler dette potensialet utelukkes. Følgelig vil

nyhetsproduksjon samvirke med dominerende diskurs, slik at denne tenderer å bli reproduisert eller bekreftet/forsterket.

Hernes` og Mathiesens medieteorier vil således få en konstruktivistisk grunnlagsteoretisk forankring. Dette blir også perspektivet jeg skal forstå dagspressens artikler ut fra i kommende kapittel.

Teorien om moralsk panikk har i likhet med vridningsperspektivet den svakhet at objektiv virkelighet synes å bli referanseramme. Det kan nemlig hevdes, som nevnt ovenfor, at teorien hviler på henvisninger til hvordan det forholder seg i den objektive verden for å kunne påvise at panikken mer eller mindre er grunnløs. Dermed kan det hevdes at teorien blir gjenstand for samme kritikk som vridningsperspektivet. Imidlertid, slik jeg ser det, avhenger ikke teorien av såkalte objektive referanser. Vi kan hevde at det alltid vil finnes ulike representasjoner av hendelser, slik at oppfatninger om samfunnstruende hendelser kan sammenliknes med andre mulige representasjoner av samme hendelser. Dersom for eksempel dagspressen representerer innvandrerkriminalitet som særskilt samfunnstruende, kan dette sammenliknes med vitenskapelige representasjoner av samme hendelser. Dette innebærer naturligvis at ingen såkalte objektive faktorer blir lagt til grunn for å hevde at panikken er feilslått.

Oppsummerende: Mediene skaper virkelighet gjennom sin virksomhet. Denne virkelighetsproduksjonen tenderer å hvile på såkalte diskursive medieteknikker og et individualdramatisk fokus. Dette medieperspektivet vil i kommende kapittel bli lagt til grunn i forståelsen av hvordan dagspressen blir sentral drivkraft i konstruksjoner av moralske panikker.

KAPITTEL 5

5 Innvandrerkriminalitet i dagspressen: fra enkelthendelser til representative eksempler på innvandringens konsekvenser⁸

I dette kapitlet vil det bli illustrere sosiale prosesser hvor bestemte virkelighetskonstruksjoner dannes, og hvor disse resulterer i betydelige negative konsekvenser for utvalgte sosiale grupper eller kategorier av mennesker. Mer bestemt skal jeg vise hvordan dagspressen og moralske entreprenører, gjennom en spiralliknende samhandling, driver frem moralske panikker knyttet til innvandrerkriminalitet.

Sentrale elementer i denne prosessen er for det første hvordan tilfeller av kriminelle hendelser blir fremstilt i dagspressen. Deretter hvordan disse hendelsene blir transformert til representative eksempler på et større samfunnsproblem. Nedenfor skal jeg derfor først illustrere denne prosessen. Deretter vil såkalte diskursive strategier bli tematisert. Disse strategiene føres av de moralske entreprenørene og utgjør sentrale elementer i panikkens fremdrift. Avsluttende i kapitlet skal jeg spesifikt tematisere den diskursen som kan sies å komme til uttrykk i dagspressens lederartikler. Denne diskursen skiller seg vesentlig fra de inntrykkene som skapes i avisene ellers.

Det er imidlertid viktig å understreke at det nedenfor vil bli tatt utgangspunkt i hvordan panikken kommer til uttrykk i dagspressen. Slutninger om panikkens utbredelse i befolkningen ellers vil altså ikke bli trukket.

⁸ Jeg står i gjeld til Joel Best (1999) for denne overskriften.

5.1 Enkelthendelser fremstilt i dagspressen

I løpet av 2002 til og med august 2003 inntraff det flere kriminelle hendelser hvor innvandrere eller personer med ”ikke-vestlig” opprinnelse ble utpekt som gjerningspersoner⁹. Mange av hendelsene fikk betydelig mediedekning. Én hendelse i 2002 og to hendelser i 2003 skiller seg imidlertid ut gjennom at disse ble gjenstand og utgangspunkt for omfattende debatt i dagspressen om innvandrerkriminalitet. Nedenfor skal vi derfor illustrere hvordan disse tre hendelsene ble fremstilt i dagspressen.

Hendelsene det refereres til er drapene på to dørvakter i Moss den 14. april 2002, drapet på frelsessoldat Annie Bergliot Olsvik den 14. juni 2003 og skuddløsningen på Gardermoen den 21. juni 2003. Dagspressens dekning av disse hendelsene kan sies å kjennetegnes ved søkelys på det individuelle, skjebnepregede, enkeltstående, dramatiske og særskilt avvikende. Nedenfor skal vi se at dette kommer til uttrykk gjennom at hendelsene blir dramaturgiske kriminalhistorier hvor handlingens grusomhet inngående blir skildret, hvor endimensjonale og ”typiske” egenskaper ved ofre og gjerningspersoner blir fremstilt, og hvor politiets etterforskning blir fulgt fra dag til dag.

For å illustrere det individualdramatiske søkelyset kan vi først ta utgangspunkt i hendelsen hvor to dørvakter blir drept da de forsøker å forhindre bråk på utestedet Chez i Moss. En 19 år gammel mann fra Eritrea blir siktet for å ha utført drapene og tre andre siktes for medvirkning. I Dagbladet (15.4.2002a) ble hendelsen blant annet skildret gjennom et intervju med to venninner som hadde vært vitner til det hele, og i artikkelen, under overskriften: ”– Han døde i armene våre”, kunne vi lese følgende:

” – Det siste jeg gjorde var å holde hodet hans og kysse ham på kinnene... De to jentene var fortsatt skjelvende da Dagbladet snakket med dem i går ettermiddag. Den ene av de to hadde fortsatt blodflekker på klærne. (...) – Det var slakt. Det var så jævla mye blod. Det var bare så forferdelig trist... Det eneste han sa var: ”jeg får ikke puste”. Det sa han flere ganger. (...) Det eneste jeg tenkte, var at han kom til å dø. Jeg kjente etter pulsen hans, men jeg kjente ikke noe. Det siste vi så, var at de begynte med hjertekompresjon...”

Dagbladets fremstilling blir nær og gir sterke inntrykk, nettopp ved å la individuelle eller personlige opplevelser stå i fokus. Et annet tema som stod sentralt i dagspressens dekning

⁹ Dagsavisen har en oversikt over noen av de mest alvorlige hendelsene på følgende internettside: <http://www.dagsavisen.no/lordag/2003/06/738982.shtml?string=ikke-vestlig>. [Lesedato 18.9.2003]

av hendelsen var det særskilt avvikende ved den kriminelle handling, altså hvordan dørvaktene ble drept. I Dagbladet (15.4.2002b), under overskriften: ”Kuttet over hovedpulsårene”, kunne vi blant annet lese følgende:

”– Jeg ble slått fire ganger i bakhodet med en biljardkule. Så ble jeg slått i fjeset med en biljardkø. Episoden var foranledningen til drapene... (...) De to eneste dørvaktene på Chez (...) kom samtidig til unnsetning. Da kom knivene fram. Sekunder seinere lå de to dørvaktene på golvet mens blodet pumpet ut av dem. (...) – De som stakk, visste hvordan de skulle gjøre det. De kuttet hovedpulsårene på dem. Guttene blødde i hjel i løpet av sekunder og minutter.”

Aftenposten (16.4.2002) vektlegger også det særskilt avvikende ved handlingene:

”Etter først å ha knivstukket den ene, skal han ha kjørt kniven inn i den andre dørvakten, som da holdes nede av en eller to personer. (...) Ofrene ble (...) drept på nøyaktig samme måte. Det fatale knivstikket river opp pulsåren i lysken på samme sted på begge ofrene. Begge dør i løpet av få minutter på grunn av det enorme blodtapet. ...legene ved legevakten i Moss kom med følgende beskjed til familien bare timer etter drapene: - Den eller de som drepte, ser ut til å ha visst hva de gjorde. Begge ble drept på helt lik måte. To knivstikk kuttet opp pulsåren. Begge døde før det var gått 15 minutter. (...) Etter det Aftenposten får opplyst er ingen av dørvaktene stukket på kroppen der de kunne ha båret vester som beskytter mot knivstikk eller skudd.”

Dagspressen følger også opp hendelsen i Moss gjennom søkelys på politiets etterforskning, noe som denne overskriften illustrerer: ”Tre siktet, jakt på fjerdemann” (Aftenposten 15.4.2002). Dessuten tilbyr dagspressen beskrivelser av hvordan ofrene var som mennesker, og innhenter reaksjoner på hendelsen fra familie, venner og nærmiljø. Vi kan se på noe eksempler som illustrerer dette. I Dagbladet (15.4.2002c), under overskriften: ” – De var flotte gutter”, kunne vi blant annet lese at ”Begge de to drepte dørvaktene beskrives som flotte gutter av venner og kolleger”. Dagbladet (18.4.2002), under overskriften: ” – De ble henrettet”, publiserer også et intervju med en av de avdødes tante:

” – Vi er knust av sorg. Henrettelsen som de fire siktede medvirket til, kan aldri rettes opp... (...) Tanten forteller at hun og broren mistet sin mor i tidlig alder. I tillegg mistet broren kona si, (...), for en del år siden. Ikke minst av den grunn er tapet av sønnen særlig hardt å bære.”

Dagbladet (20.4.2002) intervjuer også en av de avdødes far: ”Fikk se stedet hvor sønnen døde”. I VG (17.4.2002a) kunne vi lese om hva ekskjæresten og kameraten til en av de avdøde følte etter hendelsen:

”(avdødes) tidligere kjæreste er i sjokk etter drapene (...) – Vi var kjempegode venner, og det er utrolig vondt, det som har skjedd. Jeg fikk sjokk da jeg hørte om drapene og måten de er begått på er helt forferdelig. (...) – (han) var en glad gutt. Han var alltid blid og sjenerøs, og hadde en kjempegod latter.”

Dagspressen tegner også et bilde av den hovedmistenkte. I VG (17.4.2002b) kunne vi lese at barnevernet for to år siden advarte ”om at den voldelige norskeritreeren kunne komme til å drepe hvis han ikke ble stoppet”. Dessuten opplyses det i samme artikkel om den mistenktes tidligere voldshandlinger. I Aftenposten (17.4.2002a) kunne vi lese at faren til den mistenkte flere ganger hadde forsøkt å lure med seg sønnen til Eritrea, slik at sønnen skulle komme bort fra det nedbrytende livet han periodevis førte i Norge.

Dagspressens dekning av hendelsene på Gardermoen og i Haugesund følger samme mønster som ovenfor. Dersom vi ser nærmere på hendelsen i Haugesund, hvor to libyere blir siktet, velger dagspressen også denne gang å prioritere spalteplass for det særskilt dramatiske ved den kriminelle handling. Vi kan eksempelvis nevne følgende illustrerende avisoverskrifter: ”- Slått i hjel med egen øks” (VG 17.7.2003); ”Enslig kvinne (83) brutalt slått i hjel: Rovmord i Haugesund” (Aftenposten 16.6.2003). I Dagbladet (16.6.2003), under overskriften: ”Møtt av grotesk syn”, kunne vi lese følgende i artikkelens ingress:

”Drapsofferet Annie Bergliot Olsvik (83) var så ille tilredt at politimannen som fant henne, ikke kunne se hvordan hun ble drept. (...) Politiets eneste teori er at Annie ble offer for et rovmord, brutalt drept av innbruddstyver. To menn av utenlandsk opprinnelse jages nå av politiet for ugjerningen”

Dagspressen vektlegger også denne gang å tegne et bilde av den avdøde og innhente reaksjoner fra nærmiljø, venner og familie. I VG (16.6.2003) kunne vi, under overskriften: ”– Satans utsendinger”, blant annet lese følgende:

”De som har gjort dette, må være Satans utsendinger som er fulle av demoniske makter. (...) Annie Bergliot Olsvik (83) var kvinnen som ga alt for andre. Et varmt menneske. Et medmenneske. En som viet livet til frelsesarmeen. En som aldri tenkte vondt om noen. (...) De nærmeste forteller om en engasjert sjel som viet det meste av livet sitt til frivillig arbeid i frelsesarmeen. I 1999 ble Annie hedret for innsatsen av Haugesund kommune. (...) – Annie hadde leddgikt og kuler under føttene, og smertene var til tider uutholdelige. Men likevel inviterte hun oss hjem, og serverte nydelige kaker, sier bestevenninnene til VG. (...) Hun får tårer i øynene etter å ha sett innslaget om drapet på TV-nyhetene. – Åh Gud, så forferdelig. Selv om vi er glad for at hun er hos Herren, er det umenneskelig å tenke på hva hun har opplevd før døden. ”

Politets jakt på gjerningsmennene i denne saken ble også kraftig fokusert av dagspressen. Denne mediedekningen ble nærmest dramafremstillinger, i den forstand at politiets jakt og fremskritt i etterforskningen ble nært fulgt av dagspressen i flere dager: ”Jakt på utlendinger” (VG 17.6.2003); ”Klappjakt på de rovmordsiktede” (Dagsavisen 20.6.2003); ”VG følger rovmordet i Haugesund: - Frykter de kan slå til igjen” (VG 20.6.2003); ”Etterlyser libyere for Annie-drapet” (Dagbladet 19.7.2003).

Dagspressen tegner også i denne saken et bilde av de mistenkte. Det blir blant annet vektlagt at politiet anser de mistenkte for å være svært farlige: ”- Drapshandlingene er så vanskelige å forstå at vi antar gjerningsmennene har lav terskel for å bruke vold” (Dagbladet 19.7.2003); ”ja, vi frykter at de igjen kan begå grov vold. De er presset på flere måter. Begge er på flukt etter drap og har lite penger...” (VG 20.6.2003). I Aftenposten (20.6.2003) får vi dessuten vite at ”da den drapssiktede asylsøkeren (...) kom til Norge i mars, opplyste han at han var dømt for drap i Libya. Han brukte det som begrunnelse for asylsøknaden, siden han risikerte dødsstraff i hjemlandet...”.

Skyteepisoden på Gardermoen preger, som nevnt, også avisoverskriftene denne sommeren: ”Mann skutt på Gardermoen” (Dagbladet 21.6.2003); ”Skutt i hodet” (VG 22.6.2003); ”Mann skutt i attentat på Gardermoen” (Aftenposten 21.6.2003). I Dagsavisen (22.6.2003), under overskriften: ”Skutt på kloss hold”, blir hendelsen skildret av tre vitner på følgende måte:

”To personer kommer gående ut fra avgangsterminalen, i retning korttidsparkeringen. Uten forvarsel tar den ene fram et svart lite håndvåpen, sikter og avfyrrer flere skudd mot en av de to menn som kommer gående mot dem. I reneste gangsterstil blir skuddene avfyrt i rask rekkefølge. (...) – Det var helt uvirkelig. Ingen ord ble utvekslet. En av mennene begynte plutselig å skyte mot en annen, på fem seks meters avstand. Først da den ene tok seg til hodet, og vi så blodet renne ned på gensenen forstod vi at dette var alvor. (...) - Vi kjørte ut fra flyplassområdet så fort vi klarte og må ha blitt sett. Derfor tør vi ikke stå fram med navn og bilde. Vi opplevde så nært hva dette miljøet er i stand til å gjøre og frykter hevn (...)”

Politiet pågriper mistenkte raskt i denne saken, og hendelsen knyttes til den såkalte pakistanske A-gjengen i Oslo. I følge Dagbladet (24.6.2003a) var motivet for skuddløsningen en krangel om penger relatert til restaurantdrift. Denne saken blir hovedsakelig fulgt opp av dagspressen gjennom hevn som tema. Det oppstår nemlig spekulasjoner i dagspressen om hevnaksjoner innenfor miljøet:

”Sentrale kilder i det hardt belastede kriminelle innvandremiljøet bekrefter overfor Dagbladet at de seks skuddene og drapsforsøket på 34-åringen vil bli hevet. Brødrene og faren til 19- og 22-åringene som er siktet i saken er fritt vilt. – Brødrene og faren har skrevet under sin egen dødsdom... (...) Drapsforsøket blir oppfattet som en ydmykelse som for enhver pris må hevnes. Å forsøke å drepe 34-åringen på et offentlig sted er en offentlig krenkelse. Hvis det ikke blir hevet, vil statusen i miljøet være ødelagt for godt.” (Dagbladet 24.6.2003a).

Ovenfor har vi dermed sett eksempler på hvordan kriminelle hendelser fremstilles i dagspressen. Vi har sett at disse fremstillingene kjennetegnes ved et individualdramatisk søkelys. Blant annet har vi sett at dagspressen vektlegger å fokusere det særskilt avvikende og dramatiske ved den kriminelle handling. Dessuten har vi sett at dagspressen prioriterer å skildre egenskaper ved både offer og gjerningsperson. Vi har også eksemplifisert hvordan dagspressen innhenter reaksjoner på det inntrufne fra offerets familie, venner og nærmiljø. De etterlattes sorg og skjebne blir således et tema. Dessuten har vi vist eksempler på hvordan politiets etterforskning og jakt på gjerningspersoner tenderer å likne dramafremstillinger. I det individualdramatiske rammeverket blir dermed selve lovbruddet bare én del av det som formidles. Ovenfor har vi nemlig sett eksempler på dramaturgiske kriminalhistorier hvor handlingens grusomhet inngående blir skildret, hvor endimensjonale og ”typiske” egenskaper ved ofre og gjerningspersoner blir fremstilt, og hvor politiets etterforskning blir fulgt fra dag til dag. Nedenfor skal vi se nærmere på hvordan disse kriminalhistoriene blir gjort typiske for det vi skal forstå som innvandrerkriminalitet.

5.2 Nyhetstema og moralsk entreprenørskap

De tre hendelsene ovenfor har et så stort dramatisk potensial at de i seg selv blir nyhetstemaer, det vil si at dagspressen, som vi har sett ovenfor, vil omtale hendelsene i flere dager og belyse dem fra flest mulige synsvinkler. Imidlertid blir disse hendelsene også lagt til grunn som utgangspunkt for et annet nyhetstema, nemlig innvandrerkriminalitet. Det er viktig å minne om at disse hendelsene i seg selv ikke representerer noe annet enn enkelthendelser, men gjennom transformasjonsprosesser blir de representative eksempler på fenomenet innvandrerkriminalitet. Nedenfor skal vi se nærmere på slike prosesser i dagspressen.

Men først er det viktig å understreke at de uttalelsene som kommer til uttrykk i dagspressen, og som vi skal se eksempler på nedenfor, ikke først og fremst er interessante som uttrykk for individuelle holdninger eller meninger. Ytringene fra entreprenørene og

andre er først og fremst interessante i kraft av den kulturelle diskurs de uttrykker eller er en del av – entreprenørene og andre debattanter blir altså interessante i kraft av å være diskursbærere og diskursformidlere. Det betyr imidlertid ikke at *hvem* det er som sier noe er uinteressant. – Ofte er det jo slik at *hvem* som sier noe er viktigere enn hva som sies, hvorledes det sies osv. (Neumann 2001: 117). Eller sagt med Goffmans (1992: 56) ord: ”Noen ganger når vi spør om et inntrykk er sant eller falskt, mener vi egentlig om den opptredende er autorisert til å holde denne opptreden, vi er ikke først og fremst opptatt av denne opptreden”. I den forstand er det ikke likegyldig *hvem* som formidler en gitt diskurs, sosiale størrelser som autoritet og status vil nemlig påvirke den formidlede diskurs` slagkraft. Nedenfor skal vi se at kripes-sjefen, Arne Huuse, er autorisert til å holde en bestemt opptreden, og at dette gir ham en massiv definisjonsmakt.

Dersom vi først tar utgangspunkt i drapene på dørvaktene i Moss, blir innvandrerkriminalitet gjort til et nyhetstema som resultat av kripes-sjefens entreprenørskap. Dagen etter hendelsen i Moss kunne vi nemlig lese følgende i VG (15.4.2002a):

” – Prisen for å integrere utlendinger i Norge begynner å bli vel høy. (...) Den oppsiktsvekkende uttalelsen kommer fra kripes-sjef Arne Huuse dagen etter at fire personer med innvandrerbakgrunn er siktet for knivdrap på to dørvakter i Moss. (...) – Det er ikke noe særlig norsk tradisjon for at dørvakter blir drept på jobb, sier Huuse til VG og påpeker at dørvakter ofte har vært utsatt for tumulter og slagsmål, men ikke den grove kriminaliteten som vi har sett i det siste. (...) Nå hever kripes-sjefen røsten i forhold til norsk innvandringspolitikk. Han mener landets politikere må se den økende kriminaliteten og volden i sammenheng med innvandrings – og integreringspolitikken her til lands.”

Med sine uttalelser transformerer Huuse en enkelthendelse til å bli eksempel eller uttrykk for det samfunnstruende, altså til å bli et representativt eksempel på et større samfunnsproblem, nemlig innvandrerkriminalitet. – Eller sagt med Mathiesens ord blir individualdramatiske representasjoner av enkelthendelser gjort til grunnlag for slutninger om hva som skal uttrykke det samfunnstruende. Den sentrale mekanismen i transformasjonen er at hendelsen blir gjenstand for abstraksjon eller generalisering.

Huuses uttalelser til VG vekker oppsikt og blir et tema i dagspressen, dvs at dagspressen i de påfølgende dagene innhenter reaksjoner fra sentrale samfunnsaktører om Huuses uttalelser. På den ene siden møter Huuse støtte eller delvis støtte, for eksempel uttaler Fremskrittspartiets justispolitiske talsmann, Jan Arild Ellingsen, følgende:

” – Dette er som musikk i våre ører. De innvandrerne som ikke vil ta et samfunnsansvar må forlate landet, så får de som trenger hjelp og vil bli integrert få bli... (Dagbladet 15.4.2002d)”

Partiets formann, Carl I. Hagen, går også ut i dagspressen med støtte til Huuse:

”Det er helt riktig som Huuse sier at regningen for den mislykkede integreringspolitikken begynner å bli for høy. Etter min mening har den vært for høy altfor lenge, sier Carl I. Hagen. Han mener de andre partiene og deres ledere har vært naive og dumsnille de siste tiår” (VG 15.4.2002b).

Frp's Per Sandberg bruker kraftigere ord i sin støtte til Huuse, og i likhet med sine partifeller anser han hendelsen i Moss som vel egnet til å bedrive entreprenørskap. Til Dagbladet (16.4.2002) hevder nemlig Sandberg følgende:

” – Kjell Magne Bondevik, Thorbjørn Jagland, Odd Einar Dørum, Kristin Halvorsen og Jan Petersen er indirekte ansvarlig for drapene i Moss... (...) Årsakene til drapene er at vi i 15 – 20 år ikke har stilt krav til dem som kommer til Norge. – Og dette sier du før vi vet bakgrunnen til de som er siktet? – Ja, vi vet at det i hvert fall ikke er tradisjon og kultur i Norge for å stikke folk til døde med kniv. Det må de ha lært et annet sted. – Det er vel nordmenn som også stikker med kniv? - Nei, vi har kvittet oss med den type kultur... (...) Problemet er at politikerne ikke reagerer på tross av en rekke grove drap begått av innvandrere.

Senterpartiets daværende leder, Odd Roger Enoksen, går også ut i dagspressen med støtteerklæringer til Huuses uttalelser. I følge VG (16.4.2002a) har nemlig Enoksen stor forståelse for Huuses ytring om at prisen for å integrere innvandrere begynner å bli vel høy. Derimot vil partiet Høyre bare delvis støtte Huuses uttalelser. Høyres representant Hofstad hevder i VG (15.4.2002c) at:

”– Det bør være en hovedregel at de sendes ut. Når mange allerede på asylmottaket begynner å etablere kriminelle miljøer, beviser det at de ikke har noe her i landet å gjøre. (...) Hofstad sier likevel at hun mener at Arne Huuses uttalelser blir for generelle.”

Kommunalminister Erna Solberg gir også Huuse rett i at det trengs ”sterkere lut mot kriminelle innvandrere”, men hevder samtidig at tidspunktet for Huuses uttalelser er håpløst (Aftenposten 16.4.2002b). Kommunalministerens synspunkter er symptomatisk for storparten av den kritikk som Huuse møter fra sentrale politikere, nemlig at man på den ene siden tar avstand fra å anvende et tragisk drap til å si noe om innvandringspolitikken generelt, men samtidig at man deler oppfatningen om nødvendigheten av en sterkere integreringspolitikk. Arbeiderpartiets representant, Gunn Karin Gjøl, er også et eksempel

på dette. Hun hevder nemlig at: "(...) det blir for spekulativt å blande sammen den tragiske hendelsen i Moss og innvandringspolitikken", men "(...) hun har ingen problemer med å innrømme at drapene i Moss forteller at Norge har mislykkes i sin integreringspolitikk" (VG 15.4.2002c). Statsminister Bondevik hevder også at "det er veldig uheldig å koble sammen en tragisk drapssak med generell innvandringspolitikk", imidlertid innrømmer han at "integreringspolitikken ikke har vært god nok og at den må forbedres" (Dagbladet 17.4.2002a). Feilende integreringspolitikk tenderer således å bli de folkevalgtes hovedforklaring på problemet. – Huuses definisjon av at vi står overfor et omfattende problem med kriminelle utlendinger synes å bli godtatt.

På den andre siden finnes det også eksempler på kraftigere fordømmelse av Huuses uttalelser. I følge Dagsavisen (16.4.2002) vil enkelte politikere "kneble Huuse". Representanter for innvandremiljøer tar også kraftig til motmæle. I Dagbladet (17.4.2002b) kunne vi for eksempel lese følgende ingress:

"- Kripas-sjef Arne Huuse skremmer meg mer enn 100 personer med fremmedfrykt i gata, sier palestinske Marco Elsafadi (24)"

Huuses uttalelser skaper altså debatt og innvandrerkriminalitet blir gjort til et nyhetstema i dagspressen. Dette nyhetstemaet blir i flere dager fulgt opp av dagspressen, blant annet gjennom forsøk på å avdekke innvandrerkriminalitetens omfang, årsaker og mulige tiltak. I VG (17.4.2002c) kunne vi nemlig, under overskriften: "Hver 4. drapssiktet har utenlandsk bakgrunn", lese følgende:

"Det totale antall straffereaksjoner mot utenlandske borgere har økt kraftig de siste årene, fra knapt 1500 i 1995 til 4000 i fjor. (...) Selv om tallene er små og derfor fort gir store utslag, mener kripas-sjef Arne Huuse at noe av statistikken understøtter hans ønske om en strengere innvandringspolitikk."

I samme artikkel blir tallene forsøkt forklart på denne måten av forsker Ragnhild Bjørnebekk ved Politihøgskolen:

"-Vold er blitt et image i en del miljøer, og det er vanlig blant multietniske kriminelle å bruke våpen viss man føler seg krenket..."

Dagbladet (17.4.2002c) følger også opp spørsmålet om kriminalitetens omfang. I et intervju, under overskriften: "Innvandrere er mer voldelige", kunne vi nemlig i Dagbladet lese følgende uttalelser fra politidirektør Ingelin Killengreen:

”– Innvandrerne er ikke mer kriminelle enn nordmenn, men de er mer voldelige. ...de er overrepresentert innenfor et området som er spesielt stygt og uakseptabelt, og det er et stort konfliktpotensial rundt dem. (...) volden generelt har blitt grovere. Vi ser at de voldskriminelle innvandrerne representerer den aller grovste volden. Selv om norske nordmenn også begår vold, har vi hårreisende eksempler på grov vold blant innvandrerne.”

Politidirektørens uttalelser vekker oppsikt og blir referert både i VG (17.4.2002d) og i Aftenposten (17.4.2002b). I VG kunne vi blant annet lese følgende:

”Mandag gikk Kripas-sjef Arne Huuse ut i VG og fortalte at ”prisen for å integrere innvandrere i Norge begynner å bli vel høy.” Nå følger sjefen for politidirektoratet, Ingelin Killengren, opp. Til Dagbladet sier hun at det største problemet i forhold til kriminelle innvandrere er volden.”

Igjen, som ovenfor i forbindelse med Huuses uttalelser, ser vi eksempler på at godt ”nyhetsstoff”, altså noe oppsiktsvekkende, i én avis blir fulgt opp av de andre avisene.

Mulige tiltak for å få bukt med innvandrerkriminaliteten blir også vektlagt i dagspressen. Til Dagbladet (15.4.2002e), under overskriften: ”- Send dem ut av landet”, hevder leder for Ressurscenter for pakistanske barn, Aslam Ahsan, følgende: ”Dersom de tre som er siktet for knivdrapene i Moss, er skyldige og har norsk statsborgerskap, bør de fratas dette og sendes ut av landet...”. I VG (16.4.2002a), under overskriften: ”– Kast dem ut av landet”, får vi også presentert liknende tiltak fra tidligere kommunalminister og daværende partileder Odd Roger Enoksen:

”Enoksen vurderer nå å legge frem et forslag om at nordmenn med innvandrerbakgrunn som begår alvorlige kriminelle handlinger, skal fratas statsborgerskapet og sendes ut av landet. Han vil også ha strengere regler for asylsøkere som søker om oppholdstillatelse. Enoksen mener myndighetene heretter skal reagere nådeløst mot innvandrere som begår alvorlige lovbrudd. – De som ikke kan oppføre seg som folk, bør vi vurdere å kaste ut av landet, etter soning, og fratas statsborgerskap. Nesten ingen virkemidler er for sterke når man skal reagere på slike handlinger disse fire er siktet for å ha begått... – Vi kan ikke tillate å drive en snillistisk politikk når det gjelder integrering. Det som skjedd i helgen, kan ikke aksepteres, det er helt forferdelig, mener SP-lederen. – Vi kan ikke akseptere den utviklingen vi nå ser.”

Det er i seg selv interessant at en sentral sentrumspolitiker ønsker å iverksette så dramatiske virkemidler som å frata kriminelle nordmenn statsborgerskapet, men det mest

interessante er kanskje at en enkelthendelse kan mobiliserer til slike ønsker, nemlig ønsker om innvandringspolitiske – og kriminalpolitiske revolusjoner¹⁰.

Medieintensiteten og debatten knyttet til innvandrerkriminalitet med bakgrunn i skuddløsningen på Gardermoen og drapet i Haugesund følger nesten nøyaktig det samme mønster som vi har illustrert ovenfor. Disse hendelsene blir også gjort til uttrykk eller symbol på innvandrerkriminalitet, altså gjort til representative eksempler. Innvandrerkriminaliteten blir også denne gangen gjort til selve symbolet på det samfunnstruende gjennom en spirallignende vekslevirkning mellom dagspressen og moralske entreprenører. Vi skal nedenfor se nærmere på denne prosessen.

Sjefen for KRIPOS, Arne Huuse, utløser også denne gangen debatten, men fra initiativ av Dagbladet. I Dagbladet (24.6.2003b) kunne vi lese at Huuse ferierer i Danmark og at han derfor ikke kjenner detaljene i Gardermoen-saken, men at han ”legger ingenting imellom når han får høre om skyte-dramaet”:

”Arne Huuse mener at politikerne må sørge for å begrense innvandringen for å få bukt med den økende kriminaliteten i landet. (...) – Vi snakker stadig om å integrere våre nye landsmenn, men det blir et problem når de ikke vil følge normer og regler i Norge, sier Huuse... Han påpeker at synspunktene baserer seg på den generelle kriminalitetsutviklingen i Norge – der utlendinger står bak uforholdsmessig mange av de grove forbrytelsene. (...) De kan ikke oppføre seg som i hjemlandet når de kommer til Norge. (...) Huuse mener det er naivt å tro at politiet kan løse situasjonen alene. – Det blir et politisk spørsmål hvor liberal man skal være, men hele samfunnet må være med og slå hard ned overfor disse miljøene. Vi må ha strengere straffer og løse opp gjengkriminaliteten. (...) Det er et statlig og kommunalt ansvar å sørge for god integrering av nye landsmenn, sier Huuse, og legger ikke skjul på at han mener mye er gjort feil. Det er også mye av grunnen til at han mener innvandringen bør begrenses”

Vi bør ikke spekulere i Dagbladets motiver, men det virker trolig at Dagbladet ønsker å sette enkelthendelsene i en større forståelsesramme. Huuse er kjent for kontroversielle utspill, og hans status, nettopp som kripo-sjef, gjør ham autorisert til å holde opptreden (Goffman 1992: 56).

Huuses situasjonsdefinisjon transformerer nok en gang dramatiske enkelthendelser til å bli uttrykk for et mer omfattende samfunnsproblem. Hendelsene blir representative eksempler på den urovekkende kriminalitetsutviklingen i Norge, og innvandringen og dermed innvandrere anses som årsaken til problemet. Huuses virkelighetsbeskrivelse

¹⁰ Enoksen har i ettertid beklaget uttalelsene (Aftenposten 17.4.2002c).

vekker naturligvis oppsikt og blir følgelig publisert både i Aftenposten, VG og Dagsavisen. I de påfølgende dagene og ukene blir både Huuses ytringer og innvandrerkriminalitet et tema som intensivt blir fulgt opp av dagspressen.

Huuse møter også denne gangen både sterk kritikk, men også stor forståelse for sine ytringer. For eksempel krever Antirasistisk Senter Kripos-sjefens umiddelbare avgang (Aftenposten 25.6.2003a). I Aftenposten (24.6.2003a) kunne vi også lese at både SV og justisministeren refser Huuse for sitt innvandrerutspill. Dessuten går dagspressen hardt ut mot Huuse på lederplass. Som eksempel hevder Dagbladet (25.6.2003) på lederplass følgende:

”En mann i Huuses stilling bør vite at årsakene til kriminalitet er mer sammensatt enn det han gir uttrykk for. Han bør også ha et særskilt ansvar for å vokte sine ord og bekjempe fordommer. Når han ikke gjør det, bidrar han til å øke konfliktnivået mellom grupper med ulik bakgrunn og dermed til å hemme integrering.”

Denne og liknende kritikk får Huuse til å gå ut i Aftenposten med dokumentasjon for sine argumenter. Under overskriften: ”Når sannheten blir ubehagelig”, viser han nemlig til statistikk som har til hensikt å underbygge hans påstander om den svært urovekkende kriminalitetsutviklingen blant ikke-vestlige innvandrere (Aftenposten 1.7.2003). Huuse avslutter sin artikkel på denne måten:

”Spørsmålet blir da om vi bare skal skjule den ubehagelige virkelighet og derved indirekte akseptere den kriminalitetsutvikling her i landet hvor utlendinger fortsatt skal stå for en uforholdsmessig stor andel av visse typer grove forbrytelser.”

Imidlertid er det flere som stiller spørsmål ved Huuses virkelighetsoppfatning. I Dagsavisen (1.7.2003) kunne vi blant annet lese at EU-kommisjonen slår fast at det ikke finnes bevis for at innvandring fører til kriminalitet. Vi kunne også i Dagsavisen (2.7.2003) lese at forsker Leif Petter Olaussen oppfordrer kripes-sjefen til ikke å gi råd om asylpolitikken, siden å utestenge kriminelle asylsøkere ikke vil redusere kriminaliteten med mer enn én prosent.

Men som nevnt, møter Huuse også stor forståelse. Leder for Politiets fellesforbund, Arne Johannessen, gir nemlig i Aftenposten (25.6.2003a) uttrykk for at han er opprørt over den kritikken Huuse har fått. I følge Johannessen påpeker Huuse, med bakgrunn i en politifaglig vurdering, resultatene av den politikken som føres. Denne vurderingen, hevder Johannessen, passer ikke alle politikere. Derfor vil de ikke ta inn over seg den

virkelighetsbeskrivelse som Kripos-sjefen kommer med. I følge Johannessen er den virkelighetsbeskrivelse som hans medlemmer kommer med, langt sterkere enn den Huuse har gitt uttrykk for. Spesielt er tjenestemennene, i følge Johannessen, mest frustrert over alle de identitetsløse asylsøkerne, mange av dem lever nemlig av kriminalitet (Aftenposten 25.6.2003b). I Dagsavisen (3.7.2003) kunne vi også lese at Ap-politikeren Rune Gerhardsen gir full støtte til Arne Huuse: ”Kripos-sjef Arne Huuses asylutspillutspill er ”nødvendig” og ”modig”. – Norske politikere er naive...”.

Det er ikke bare Huuse som anser hendelsene på Gardermoen og i Haugesund som en ”strategisk” anledning til å bedrive moralsk entreprenørskap. Fremskrittspartiets Per Sandberg benytter også situasjonen til å ta et kraftig oppgjør med innvandringspolitikken. I Aftenposten (25.6.2003b) kunne vi nemlig lese følgende:

”I en pressemelding viser Sandberg til de tragiske hendelsene i Haugesund og Gardermoen, og så kommer følgende ytring: – Denne regjeringen og Bondevik er sammen med Stoltenberg, Halvorsen og Pedersen (Sandberg har trolig utenriksminister Jan Petersen i tankene. Red), indirekte ansvarlig for drap og hver kriminell handling asylsøkere og andre med fremmedkulturell bakgrunn måtte stå bak. Selv ikke et rått drap på en eldre kvinne får statsministeren til å reagere.”

Fremskrittspartiets formann, Carl I. Hagen, benytter også den pågående debatten om innvandring og kriminalitet til å komme med følgende utsagn: ”Bondevik står og ser på at norske jenter blir voldtatt” (Hagen sikter til tvangsekteskap) (Dagbladet 6.7.2003)¹¹.

For avisene er også temaet innvandring og kriminalitet bokstavelig talt gode nyheter. Vi kan ta Aftenposten som eksempel for å illustrere hvordan dagspressen, gjennom nyhetsproduksjon, holder godt avisstoff ”varmt”. Kort tid etter hendelsene i Haugesund og på Gardermoen, og med Huuses uttalelser friskt i minne, velger Aftenposten (26.6.2003a) å underbygge inntrykket som allerede er skapt med følgende artikkel: ”Flest innvandrere begår ran”. Deretter publiserer Aftenposten (28.6.2003a) denne artikkelen: ”Innvandrere topper krimstatistikken”. I artikkelens ingress kunne vi lese følgende:

¹¹ Dagbladets artikkel som det refereres til er interessant. I denne artikkelen kan vi nemlig lese Hagens forklaring på hvorfor han valgte å spissformulere seg. I følge Hagen satt han i sin bil på vei til sitt feriested i Spania da han på radioen hørte at Huuse spilte debatten om innvandring og kriminalitet rett inn bak rattet hans. Hagen forstod da at ”timingene” for å dra på ferie ikke kunne ha vært dårligere. Fra bilen hadde Hagen forsøkt å delta i debatten gjennom flere telefoner til Akersgata, men uten å ha blitt hørt. For å forsikre seg at Frps synspunkter ble representert i debatten, måtte han derfor formulere seg slik at han ville vekke nok oppsikt til å komme på trykk: ”- Bondevik står og ser på at norske jenter blir voldtatt. Den kom i løpet av en av disse nå-forlanger-jeg-å-bli-hørt-telefonene fra bilen”(Dagbladet 6.7.2003). Artikkelen er interessant fordi den poengterer Hernes` medieperspektiv. Hagen synes nemlig å ha forstått dagspressens kriterier for nyhetsproduksjon: tilspissing; forenkling; polarisering; intensivering; konkretisering.

”Innvandrere fra den tredje verden og fra Øst-Europa er nå overrepresentert innen alle former for kriminalitet”. Statistikken, som avisen i den sistnevnte artikkelen refererer til, er imidlertid ikke fersk. Artikkelen bygger nemlig på en rapport i boken ”Gode formål – gale følger?”. Denne boken blir publisert året 2003 og mars samme år blir den grundig omtalt i Aftenposten (15.03.03), under overskriften ”Skarp kritikk av norsk innvandringspolitikk i ny bok”. Boken blir altså få dager etter nevnte hendelser gjort relevant igjen. Dessuten kan vi legge merke til at overskriften som nå har blitt valgt er mer populistisk, men desto mer tidsaktuell. Dette er neppe tilfeldig, artikkelen vil nemlig vekke oppsikt med nevnte hendelser friskt i minne. Dermed ser vi hvordan, Aftenposten i dette tilfellet, spiller på bestemte assosiasjoner for å få mediekonsumenters oppmerksomhet. – Hendelsene i Haugesund og på Gardermoen kan således bli generaliserte eksempler på det statistikkene i Aftenposten uttrykker, nemlig: Innvandrene er ikke bare kriminelle, men den kriminalitet som de begår er også noe av det mest bestialske. Aftenpostens anvendelse av denne statistikken kan også forstås i retning av at avisen forsøker å legitimere viktigheten av den debatten som blir ført i avisen. VG (3.7.2003a) referer også til boken ”Gode formål – gale følger”. I VGs artikkel blir det vektlagt at ingen offentlige instanser vet hvor mange asylsøkere som begår kriminalitet, men at forsker Pål Frogner anslår antallet til å utgjøre 10 % av alle pågripelser.

Som vi så ovenfor, i forbindelse med drapene på dørvaktene i Moss, blir ikke bare kriminalitetens omfang et tema, men også dens årsaker og krav om tiltak blir oppfølgningssaker for dagspressen – altså nye måter å belyse det samme temaet på. Aftenposten (26.6.2003b) følger for eksempel opp sin presentasjon av statistikker på denne måten:

”Raja, som er advokatfullmektig og medlem av Det kriminalitetsforebyggende råd, er ikke overrasket over kriminalitetstallene Aftenposten legger frem. (...) Unge innvandregutter mangler forbilder, de dropper ut fra videregående skoler og er tapere i samfunnet. Derfor samler de seg i gjenger og begår kriminalitet, sier Abid Q. Raja.”

I Aftenposten (23.6.2003), under overskriften: ” – Hevn og ære sentrale begreper”, blir vi også tilbudt følgende forklaring av forsker Thomas Haaland:

” – Hevn, ære og familietilhørighet er sentrale elementer innenfor det innvandrer miljøet som utløste skuddene på Gardermoen... - Vi har sett hevns spiralen utvikle seg over flere år... – Generelt sett er det de samme motsetningene som ligger bak nå som tidligere, skjønt også nye motsetninger er kommet til. Nettopp hevnen spiller en sentral rolle i gjengoppgjørene. (...) – Hvis en person for eksempel blir mobbet på skolen, henter vedkommende sin bror eller en annen innen familien for å ta igjen. At familier står mot hverandre, er et urgammelt fenomen. Familien trekkes veldig lett inn når konflikter oppstår. Da er det en obligatorisk plikt til å stille opp, til å ta vare på familieæren. Man har med andre ord ikke vår norske måte å tenke konfliktløsning på. (...) ...både A – og B-gjengen tilhører de mest kriminaliserte miljøer i Norge.”

Mens vi i Dagbladet (27.6.2003) blir fortalt at innvandrerne velger seg kriminelle idealer: ”I følge Lien er avstanden mellom målsetninger og det man tror man kan oppnå, ofte stor for unge innvandrer gutter. Dette fører til at de velger kriminelle og gjengmedlemmer som idealer”. Disse vitenskapelige forklaringene vil også bidra til at hendelsen på Gardermoen blir generalisert til å uttrykke innvandrerkriminalitet. Forskerne forklarer nemlig hendelsen ved hjelp av kulturelle eller kollektive egenskaper ved innvandrerne – egenskaper som skiller innvandrere fra nordmenn. Kriminaliteten som hendelsen på Gardermoen blir et eksempel på, skiller seg dermed ut gjennom å være typisk for innvandrer miljøer.

Stortingsrepresentantene gir også villig fra seg forklaringer til dagspressen. Disse tenderer å forklare problemet som resultat av feilende integreringspolitikk. For eksempel hevder SVs stortingsrepresentant, Inga Marte Thorkildsen, til Dagbladet (4.7.2003), under overskriften: ” – Skandaløse på integrering”, følgende:

” – Vi kan takke oss selv for at vi nå har problemer med kriminelle asylsøkere og innvandrere i Norge. (...) – Vi har en skandaløs integreringspolitikk i dette landet. Det er ikke i det minste rart at vi nå har fått problemer.”

Politikere fra ytterste venstre til ytterste høyre synes å enes om at vi i dag har fått et alvorlig problem som følge av feilende integreringspolitikk. De er riktig nok uenige i hvordan denne integreringspolitikken burde ha vært.

Medieintensiteten og entreprenørvirksomheten knyttet til innvandring og kriminalitet legger press på regjeringen, og kommunalminister Erna Solberg må gå ut i dagspressen å benekte at norsk utlendingspolitikk er i krise, samt redegjøre for tiltak regjeringen har til hensikt å iverksette. I Aftenposten (27.6.2003) kunne vi blant annet lese at: ”Kommunalminister Erna Solberg vil nå saumfare lover og internasjonale avtaler for å finne større politisk rom for å utvise kriminelle utlendinger”. Dessuten kunne vi i

Aftenposten (7.7.2003), under overskriften: "Lavere terskel for utvisning av kriminelle", lese følgende:

" – Fra flere hold har det vært hevdet at norsk asyl – og utlendingspolitikk befinner seg i krise. Føler du nå behov for å lansere nye tiltak for å finne en vei ut av krisen? – Jeg vil ikke bruke ordet krise. Hva vi derimot har gjort gjennom lang tid, er å få bort visse utvekster i systemet, og i tillegg har vi iverksatt en rekke innstramninger. (...) – Men det må vel for deg, som den øverste ansvarlige på utlendingsfeltet, være et problem at folk flest i følge en rekke meningsmålinger har lav tillit til utlendingspolitikken? – Det viktigste vi her kan gjøre er å gi et riktig bilde av det som skjer, nemlig at de som får beskyttelse i Norge virkelig trenger det. Vi vil dessuten legge stor vekt på å gi folk tilbake trygghetsfølelsen i forhold til utlendinger som oppholder seg i Norge."

I VG (8.7.2003), under overskriften: "Vil utvise utlendinger for nasking", kunne vi også lese om tiltak fra Solberg:

"Kommunalminister Erna Solberg ønsker adgang til å utvise utlendinger for nasking og trafikkovertridelser. (...) Kommunal – og regionaldepartementet sendte i dag et forslag til høring om skjerpning av regler for utvisning. (...) Slik vil mange nye straffbare handlinger gi hjemmel for utvisning."

I Dagbladet (31.7.2003) kunne vi lese følgende: "Erna Solberg: Vil utvise flere kriminelle utlendinger". Justisminister Odd Einar Dørum vil også iverksette nye tiltak. I VG (3.7.2003b) kunne vi lese følgende:

"Han leter etter tiltak for å hindre at asylsøkere skal bli drapsmenn. (...)" (justisministeren vil) " forsøke å se om det er noe vi kan lære, og som kan resultere i nye tiltak."

Et annet nyhetstema som dagspressen tar initiativ til denne sommeren, omhandler økt fremmedfrykt blant nordmenn som følge av de nevnte kriminelle hendelsene. VG (23.6.2003) er først ute med følgende artikkel: "Fremmedfrykten øker":

"Fremmedfrykten til 57 prosent av nordmenn har økt etter medieomtalen av skyteepisoden på Gardermoen og pågripelsen av de to mistenkte for drapet på Annie Bergliot Olsvik (83) i Haugesund. (...) Det viser en undersøkelse Omnijet utførte i går på vegne av VG."

Aftenposten (28.6.2003b) følger opp med denne artikkelen: "Innvandrerkepsisen øker i Norge":

”66 prosent er blitt mer negative til innvandrere på grunn av alvorlige forbrytelser begått av innvandrere den siste tiden. Over 60 prosent mener politikerne har et indirekte ansvar for de straffbare handlingene. (...) Drap på en eldre kvinne i Haugesund. To asylsøkere mistenkt. Mann skutt i hodet på Gardermoen etter mulig hevnaksjon. Innvandrergrjeng trolig involvert. (...) slike og andre saker gjør nordmenn mer skeptiske til innvandrere som gruppe, viser en meningsmåling Opinion foretok for Aftenposten torsdag kveld.”

Utlendingsdirektoratets sjef, Trond G. Nordby, føler at ”asyldebatten”, som nå har pågått i over en måned, er ute av proporsjoner. Han går derfor ut i pressen med følgende ytringer:

”Mange blir urettmessig stemplet som kjeltringer (...) Rapporter UDI mottar fra politiet viser at under 1 prosent av de 16.000 asylsøkerne i norske mottak begår kriminelle handlinger. Det står i skarp kontrast til virkelighetsbeskrivelsene i mediene (...) Han etterlyser en mer edruelig debatt. (...) – Drømmescenariot mitt er at utlendingsfeltet blir normalisert og at vi kan få en saklig debatt der folk kan alle begreper. Nå opplever jeg at deler av debatten er fullstendig ute av proporsjoner...” (Aftenposten 31.7.2003).

Dersom vi sammenfatter har vi ovenfor sett at både de moralske entreprenørene og dagspressen driver den moralske panikken frem gjennom en spiralliknende samhandling. Både entreprenørene, grunnet politisk eller moralsk overbevisning, og dagspressen, grunnet innvandrerkriminalitetens høye nyhetsverdi, har felles interesse av å holde temaet aktuelt. Dette medfører, som vi har sett ovenfor, at de spiller på hverandre. Mønsteret går i retning av at dagspressen gir en individualdramatisk beskrivelse av kriminelle hendelser, nemlig kriminalitet begått av innvandrere/utlendinger/asylsøkere. Disse hendelsene blir av entreprenørene fortolket som resultat eller symptom på moralsk forfall, nemlig sviktende integrering eller manglende vilje til integrering. Denne fortolkningen omdanner hendelsene til å bli uttrykk for innvandrerkriminalitet. Dette temaet følger dagspressen opp, blant annet gjennom forsøk på å fastslå problemets omfang og årsaker, mens entreprenørene selv foreslår og forlanger nye tiltak for å få bukt med problemet, noe som medfører at aktører med politisk ansvar blir svar skyldige. Tiltak blir dermed et nytt tema som dagspressen kan

følge opp. I sum danner medieintensiteten et inntrykk av at vi står overfor en omfattende samfunnstrussel som krever drastiske tiltak¹².

Det er viktig her å presisere, i tråd med våre konklusjoner fra forrige kapittel, at vi ovenfor ikke har vurdert eller tatt stilling til om de fremstillingene som kommer til uttrykk i dagspressen er i overensstemmelse med *"Virkeligheten"*; det vi poengterer er sosiale prosesser hvor virkelighetsoppfatninger om innvandrerkriminalitet vokser frem. *"Virkeligheten"*, er som nevnt, ikke tilgjengelig forut for fremstillinger av den. *Det vi derfor betegner i dette kapitlet er bestemte typer sosiale prosesser, nemlig prosesser hvor de virkelighetskonstruksjoner som skapes resulterer i betydelige negative sosiale konsekvenser for utvalgte sosiale grupper eller kategorier av mennesker, blant annet, som vi har sett ovenfor, i tiltak overfor asylsøkere.*

Nedenfor skal vi se nærmere på den diskurs som føres av de moralske entreprenørene. Denne diskursen er nemlig en sentral drivkraft i slike prosesser.

¹² I denne oppgaven trekker vi ikke slutninger om hvordan dagspressen påvirker sine lesere, vi konsentrerer oss om hvordan moralske panikker bygger seg opp og kommer til uttrykk i avisene. Men det er interessant at Statistisk sentralbyrå i en av sine forskningsinnsatser forstår medieoppmerksomhet knyttet til innvandrerkriminalitet som årsak til en økning av andelen nordmenn som tror at innvandrere er mer kriminelle enn nordmenn (Blom 1999). Jeg gjengir derfor hovedpunktene i denne rapporten.

Statistisk sentralbyrå har gjennom syv år, fra 1993 til 1999, foretatt undersøkelser om nordmenns holdninger til innvandrere og innvandringspolitikken. I 1999 sa 48 prosent av den voksne norske befolkning seg enig i påstanden "innvandrere er mer kriminelle enn nordmenn" (Blom 1999: 6). Dette er en statistisk signifikant økning på 5 prosent fra 1998 til 1999 (Blom 1999: 6). Andelen som i 1999 sa seg helt uenig i denne påstanden utgjorde 34 prosent og andelen "vet ikke" utgjorde 13 prosent (Blom 1999: 6).

Blom (1999: 12-13) forklarer økningen på 5 prosent som et resultat av et intensivt mediefokus på kriminalitet begått av barn og unge med innvandrerbakgrunn. I følge Blom inntraff det enkeltsaker høsten 1998 som ble sterkt fokusert i oslopressen, blant annet et voldelig oppgjør mellom to ungdomsgjenger på Oslo S, knivstikking på en videregående skole i Oslo og en rettssak for Oslo byrett mot fem unggutter tiltalt for barneran, narkotikaomsetning og besittelse av våpen.

Disse og andre hendelser gav, i følge Blom, støtte til en diskusjon i media om årsakene til innvandrerkriminaliteten. Noen hevdet at innvandrerforeldre verken behersker norsk språk eller samfunnsliv godt nok til å være autoriteter for barna, mens andre vektla at vold kan forstås som en reaksjon på rasisme og diskriminering (Blom 1999: 12-13). Videre ble det i debatten hevdet at vold og gjengkultur kan gi identitetsløse personer en følelse av identitet, samt at ubearbejdede psykiske traumer gjør flyktninger og barnesoldater til "tikkende bomber" (Blom 1999: 12-13). Dessuten ble det hevdet at vold og ran kan gi oppmerksomhet, respekt og status blant jevnaldrende i innvandringsmiljøer (Blom 1999: 12-13). Enkelte forskere vektla at kriminalitet kan forstås som et resultat av fattigdom og dårlige levekår (Blom 1999: 12-13).

I følge Blom (1999: 12-13) ble også tiltak mot kriminaliteten diskutert. Kjente og ukjente innvandrere, eksperter og mannen i gata deltok i diskusjonen i avisspaltene. Blant forslagene var strengere straff, utvisning fra landet, tap av statsborgerskap, styrking av foreldreautoriteten og norskkurs for innvandrerforeldre (1999: 12-13).

Dessuten ble Oslo politidistrikts (1999) rapport om kriminalitetesutviklingen i 1998 slått stort opp i media (1999: 12-13). Dagbladet presenterte undersøkelsen under overskriften "Her er sannheten". I artikkelens ingress ble hovedpunktene gjengitt slik: "4 av 10 voldsmenn har fremmedkulturell bakgrunn. 6 av 10 ransmenn har fremmedkulturell bakgrunn. 8 av 10 ransmenn under 20 år har fremmedkulturell bakgrunn. 8 av ti voldsofre er nordmenn". I følge Blom (1999: 12-13) ble denne kriminaliteten så sentral i samfunnsdebatten at både kongen og statsministeren tok opp temaet i sine nyttårstaler.

Sammenfattende forstår altså Blom de ovenfor nevnte faktorene som årsak til at en større andel i befolkningen tror at innvandrere er mer kriminelle enn nordmenn.

5.3 Diskursive strategier

Ovenfor har vi sett at entreprenørenes bekymring for det første er at innvandringen til Norge medfører, eller innebærer, import av problemer. For det andre at integreringspolitikken er for svak til å hankses med disse problemene, og/eller at innvandrernes vilje til å la seg integrere er fraværende. Samlet kommer disse forholdene til uttrykk i form av innvandrerkriminalitet. Denne kriminaliteten tenderer å bli predikert i retning ille blir verre. Dette blir i sum forhold som truer den norske samfunnsorden. Entreprenørenes problemløsning blir følgelig at innvandringen i større grad må begrenses, og at integreringspolitikken og kriminalpolitikken må strammes inn. Dette kan sies å utgjøre hoveddiskursen som blir formidlet i dagspressen.

Denne virkelighetsbeskrivelsen blir imidlertid ikke kommunisert på nevnte måte, men entreprenørene iverksetter diskursive strategier eller tar i bruk retoriske grep slik at budskapet blir slagkraftig. Nedenfor skal vi derfor se nærmere på slike strategier.

5.3.1 "De usiviliserte"

Entreprenørenes budskap tenderer å gå i retning av at det som ankommer eller det "vi bringer inn" i landet er noe usivilisert. Det stilles nemlig spørsmål ved innvandrernes moralske og kulturelle egenskaper. I følge entreprenørene byr ikke dette bare på politiske utfordringer, men det truer den norske samfunnsorden. Vi kan se på noen eksempler som understreker dette. I forbindelse med dørvaktdrapene i Moss uttalte justisministeren følgende: "Innvandring er også import av vold" (Aftenposten 20.4.2002). Huuse og Sandberg, som vi har sett ovenfor, poengterer noe av det samme gjennom følgende uttalelser: "Det er ikke noe særlig norsk tradisjon for at dørvakter blir drept på jobb" (VG 15.4.2002a); "De kan ikke oppføre seg som i hjemlandet når de kommer til Norge" (VG 15.4.2002b); "vi vet at det i hvert fall ikke er tradisjon og kultur i Norge for å stikke folk til døde med kniv. Det må de ha lært et annet sted" (Dagbladet 16.4.2002). – Man impliserer altså at det er en slags kulturell tradisjon for å drepe dørvakter på jobb i Eritrea – eller at kriminalitet er representativ oppførsel i ikke-vestlige land. Det tegnes således et fiendebilde av innvandrerene. Innvandrerene blir nemlig en trussel mot den norske samfunnsorden: "det blir et problem når de ikke vil følge normer og regler i Norge"; "politikkerne bør sørge for å begrense innvandringen for å få bukt med kriminaliteten i landet" (Dagbladet 24.6.2003b). Innvandrerne blir dermed tildelt skylden for kriminalitetsproblemene i Norge.

Dessuten er det interessant at innvandrerkriminaliteten systematisk blir forklart ut fra kollektive egenskaper ved innvandrerne, nemlig egenskaper skapt av fremmed tradisjon og kultur. Det er altså ikke bare innvandrerene som er usivilisert, men tradisjonen og kulturen hun er et produkt av er også usivilisert: "(...) Vi klarer ikke å komme videre så lenge familiegjenforening fører til at vi stadig får inn innvandrere med uakseptabel kultur og tradisjoner" (Dagbladet 16.4.2002). Dermed overskrider panikken frykten for kriminelle innvandrere og knytter seg til en frykt overfor innvandrere generelt. Man er redd for hva innvandrerene generelt, i kraft av sin fremmede kultur og tradisjon, er i stand til å utrette av negative konsekvenser for Norge.

Diskursen om innvandrerene innlemmes altså i et tradisjonelt mønster, nemlig et mønster hvor utgruppen eller "de Andre" får æren av å representere det samfunnstruende.

I sin diskursanalytiske studie av norsk innvandringspolitikk, påviser også Hagelund (2002: 72-75) representasjoner av innvandring og innvandrere som det samfunnstruende. I følge Hagelund fører Fremskrittspartiet en diskurs om innvandring som trussel mot det harmoniske og fredelige Norge. Det er den fundamentale ulikhet mellom norsk kultur og innvandrernes kultur som representerer faren. Det påpekes ikke bare en generell ulikhet, men det er innvandrernes bestemte egenskaper som truer den norske harmonien: "This is the case, for example, when Hagen blames the dominant immigration regime for violence in society because many immigrants have brought with them a "weapon culture and gang mentality" (...)" (Hagelund 2002: 74). Hagelund understreker i sin studie at Frp forstår likheten mellom folk i det norske samfunnet som årsak til det fredelige og harmoniske Norge ("equality marks the good society"), og at de fremmedkulturelle nettopp representerer en trussel mot denne likheten.

5.3.2 Innvandringspolitikkenes utilstrekkelighet

Den norske innvandringspolitikken blir i dagspressen blant annet beskrevet som "naiv", "dumsnill", "snillistisk" og "skandaløs". Fremskrittspartiets formann, Carl I. Hagen, gir blant annet følgende eksempler på snillistisk politikk:

"[Norske politikere er indirekte ansvarlig for Haugesund-drapet. (...)Hagen angrep kraftig det han mener er en snillistisk og naiv norsk politikk...]Man nekter å opprette lukkede anstalter. Man plasserer kriminelle midt i Haugesund. Man aksepterer at asylsøkere går rett ut av mottaket og stjeler i nabobutikken..." (Aftenposten 18.8.2003).

'Snillisme' betegnelsen har i lengre tid vært en høyrepopulistisk karakteristikk av politikken som føres overfor innvandrerne. Det kan imidlertid synes som om begrepet i dag

har fått en bredere tilslutning. Ovenfor har vi blant annet sett at Senterpartiets daværende leder tar begrepet i bruk.

Ideen om denne snillistiske innvandrings – og integreringspolitikken ble opprinnelig formulert av Carl I. Hagen i valgkampen 1991, men Arbeiderpartiets Rune Gerhardsen har også slagkraftig bidratt til å definere begrepets innhold (Hagelund 2002: 131-134). Snillisme-begrepet forstås i termer av gode intensjoner og uheldige konsekvenser (Hagelund 2002: 131-134). I bokmålsordboken defineres begrepet nå som en misforstått snillhet gjennom å være for forståelsesfull og imøtekommende (Hagelund 2002: 131-134). Politisk har begrepet blitt brukt med en bestemt referanse til velferdsstaten, som i sin iver etter å gjøre godt, glemmer å stille krav til mennesker, spesielt innvandrere, men også sosialklienter og kriminelle (Hagelund 2002: 131-134). I den forstand kan begrepet ses som en kritikk av velferdsstaten (Hagelund 2002: 131-134). I følge Gerhardsen kunne snillismens konsekvenser bli at den sosiale bomben (andregenerasjonsinnvandrere) bygget seg opp (Hagelund 2002: 131-134).

I dagspressen ovenfor har vi sett at denne utilstrekkelige politikken på den ene siden fører til kriminalitet: ”Vi kan takke oss selv for at vi nå har problemer med kriminelle asylsøkere og innvandrere i Norge. Vi har en skandaløs integreringspolitikk i dette landet” (Dagbladet 4.7.2003). Mens politikken på den andre siden ikke klarer å ”helbrede” eller ta hånd om de kriminelle: ”vi trenger sterkere lut overfor kriminelle innvandrere” (Aftenposten 16.4.2002b).

Dessuten synes enkelte entreprenører å implisere at de ansvarlige politikerne prøver å dekke over sannheten om innvandrerkriminaliteten – eller at de ikke tar denne sannheten inn over seg: ”Når sannheten blir ubehagelig” (Aftenposten 1.7.2003), ”skjule den ubehagelige virkelighet” (Aftenposten 1.7.2003), ”denne vurderingen passer ikke alle politikere” (Aftenposten 25.6.2003). Mens andre entreprenører synes å implisere at ille er det, men verre blir det, siden de ansvarlige politikerne med vel viten står og ser på eller ikke er villig til å løfte en finger: ”Selv ikke et rått drap på en eldre kvinne får statsministeren til å reagere” (Aftenposten 25.6.2003b) og ”Bondevik står og ser på at norske kvinner blir voldtatt” (Dagbladet 6.7.2003).

5.3.3 Nødvendigheten av innvandringsbegrensning og siviliseringsprosesser

Entreprenørene kommuniserer også et budskap i retning av at kostnadene ved å normalisere eller kultivere ikke-vestlige personer i Norge begynner å bli for høy,

eksempelvis kostnader i form av drap på eldre kvinner. – Noe som også understreker en diskurs av de ikke-vestlige som usiviliserte. Følgelig hevdes det at Norge bør begrense tilstrømningen av slike mennesker: ”- Brems innvandringen” (Huuse i Dagbladet 24.6.2003b).

De mer moderate nøyer seg med å implisere at de ”ikke-vestlige” i større grad må kultiveres gjennom siviliseringsprosesser slik at deres ”uakseptable kultur og tradisjoner” overvinnes. Det siktes muligens til en kultivering i lukkede anstalter slik at de skal bli ”normale” før de kommer ut i det norske samfunnet.

Ovenfor har vi pekt på at de folkevalgte i ganske stor grad slutter seg til Huuses definisjon av innvandrerkriminaliteten som et omfattende problem, og at disse peker på mislykket integreringspolitikk som hovedårsak. – Men hva forstår de folkevalgte med integreringspolitikk? Er det slik at innvandrerer blir kriminell fordi man ikke har lyktes med å legge forholdene til rette slik at innvandrerer i større grad kan ta del i det norske samfunnsnivå – alternativt lykkes med å få innvandrerer til å bli mer ”norsk” slik at det blir mulig for innvandrerer å ta del i det norske samfunnsnivå, eller er det fordi vi ikke har lyktes med å få innvandrerer til å ”legge fra seg” sin uheldige kultur og sine uheldige tradisjoner? Entreprenørene, som vi har sett ovenfor, legger den sistnevnte forståelsen til grunn når det snakkes om mislykket integreringspolitikk og nødvendigheten av siviliseringsprosesser. Utsagnene fra de folkevalgte er mer tvetydige, men det synes som om de med strengere integreringspolitikk mener at vi må få innvandrerer til å bli mer norsk, eller at innvandrerer selv må ta initiativ til å bli mer norsk. Gressgård (2002) understøtter denne tolkningen i sin doktoravhandling omhandlende mulighetsbetingelser for flerkulturell dialog. I følge Gressgård (2002: kapittel 2 og 4) kan det påvises at den norske offisielle integreringspolitikken bærer preg av en assimileringssideologi. Hun hevder at det konkrete målet med integreringspolitikken synes å være at barn av ikke-vestlige innvandrerer skal frigjøre seg fra foreldrenes kulturelle tradisjoner. Gressgård påpeker at den offisielle integreringspolitikken preges av et grunnliggende skille mellom Oss og de Andre, hvor spørsmålene knyttes til hvordan vi skal få de Andre til å tilpasse seg Oss.

Dermed kan vi muligens hevde at de folkevalgte forstår problemene med kriminelle innvandrerer som forårsaket av at innvandrerer ikke har blitt som oss, og at løsningen i fremtiden blir å få innvandrerer mest mulig norske.

5.4 "Den nyanserte diskurs"

Vi har ovenfor sett hvordan dagspressen formidler en bestemt virkelighetsforståelse av fenomenet innvandrerkriminalitet. Denne forståelsen blir formidlet av dagspressen gjennom dens funksjon som nyhetsformidler (les: nyhetsskaper) og ytringskanal for ulike aktører. Vi har blant annet argumentert for at denne virkelighetsforståelsen kjennetegnes av et individualdramatisk fokus. Nedenfor skal vi se nærmere på diskursen som kommer til uttrykk i dagspressens lederartikler. Lederartiklene kan sies å utgjøre avisens eller sentralredaksjonens samlende mening om ulike samfunnsmessige problemstillinger.

Lederartiklene kjennetegnes ved at de er samfunnskommenterende. Det er gjerne tidsaktuelle, kontroversielle og profilerte samfunnsmessige problemstillinger som blir gjenstand for kommentarer – ofte saker som allerede har fått bred mediedekning i dagspressen. Slike saker eller hendelser kjennetegnes ofte ved et dramatisk potensial, derfor blir det også i lederartiklene fokusert på det individualdramatiske. Det vil si at hendelser med et individualdramatisk potensial danner utgangspunkt for kommentarene, men her stopper også likheten med det individualdramatiske paradigmet til Mathiesen.

Lederartiklene kjennetegnes nemlig ved nyanserende argumentasjonsrekker hvor både strukturelle forhold og kollektive ansvarsforhold legges til grunn. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom at det slås hardt ned på populistiske utspill i debatter om innvandrerkriminalitet. Vi kan se nærmere på noen eksempler for å illustrere dette. Dagen etter Huuses kontroversielle utspill knyttet til dørvaktdrapene i Moss, hevder VG (16.4.2002b) blant annet: "Ut ifra sin iskalde kriminalstatistikk slår altså Huuse fast at prisen for å la utlendinger komme til Norge er for høy. Det er en grov forenkling av et sammensatt problem. Det er vel snarere slik at vi ikke har vært villig til å betale prisen med hensyn til støtte og oppfølging til en utsatt gruppe ungdommer". Et annet illustrerende eksempel er fra Dagbladet (26.6.2003) som forstår Sandbergs uttalelser (Aftenposten: 25.6.2003c), om statsministerens ansvarlighet overfor drapet i Haugesund, på følgende måte: "I årets valgkamp forsøker Frp-lederen og hans partifelle Per Sandberg på groveste vis å utnytte en drapssak som ennå er under etterforskning, til kynisk stemmefiske i grumsete vann".

Avisene tar ikke bare til motmæle når det gjelder populisme, forenklinger, forhastede konklusjoner og stigmatisering, de oppfordrer også samtidig til anstendighet, nyansert debattføring og legger dessuten selv føringer på hvordan innvandrerkriminalitet bør forstås. Dagbladet (4.8.2003) viser for eksempel på lederplass at omkring én prosent av

16000 asylsøkere har begått eller er mistenkte for å ha begått kriminelle handlinger, og avvisen påpeker samtidig at det er betenkelig at kripes-sjefen skaper inntrykk av at problemet er mer omfattende. Dessuten oppfordres det i samme artikkel til å forstå årsakene til kriminalitet som sosiale og ikke som kulturelle eller etniske. Aftenposten (28.6.2003c) formidler noe av det samme gjennom å advare mot populisme og troen på at innvandrerkriminaliteten primært skyldes at man er av en annen etnisk opprinnelse enn flertallet i Norge.

Dette er noen eksempler blant mange hvor avisene gjennom sine lederartikler formidler et liberalt innvandringspolitisk syn og en mer sammensatt forståelse av innvandrerkriminalitet enn det dagspressen som helhet gir uttrykk for.

Derfor kan ikke dagspressens motiver forstås i termer av moralsk entreprenørskap. Vi husker fra forrige kapittel at Goode og Ben-Yehuda forstår massemedienes rolle i den moralske panikk ut fra mediens moralske motiver, i den forstand at massemediene representerer den dominerende kultur og at det derfor er i deres interesse å tegne fiendebilder av potensielle trusler mot denne kulturen (panikkene knytter seg gjerne til de lavere klassers virksomhet). Denne forståelsen er altså ikke fruktbar i forhold til norsk "empiri", når det gjelder innvandrerkriminalitet. Derimot er det fruktbart å forstå dagspressens rolle i den moralske panikken ut fra avisenes lønnsomhetskrav – altså i perspektivet til Hernes og Mathiesen. Innvandrerkriminalitet er rett og slett et godt nyhetstema, i den forstand at det er høyst salgbart. Derfor prioriterer avisene å skape nyheter om slike saker. – Avisenes lederartikler faller imidlertid ikke innenfor markedsøkonomiens sfære, i den forstand at det ikke er disse artiklene som selger avvisen, og derfor unnslipper de til dels et individualdramatisk fokus.

5.5 Avslutning

I dette kapitlet har vi sett at dagspressen og moralske entreprenører, i en spiralliknende samhandling, skaper moralsk panikk knyttet til innvandrerkriminalitet. Det sentrale element i denne prosessen er hvordan individualdramatiske fremstillinger av enkelthendelser blir transformert til representative eksempler på innvandrerkriminalitet. Vi har også sett at moralske entreprenører iverksetter diskursive strategier, hvis funksjon er å få gjennomslag for nye politiske tiltak overfor innvandrere/asylsøkere/ikke-vestlige utlendinger. Ved hjelp av disse strategiene fremstilles "de Andre" som usiviliserte; den nåværende innvandringspolitikken fremstilles som et utilstrekkelig bøtemiddel på det

usiviliserte; følgelig blir løsningen innvandringsbegrensning eller siviliseringsprosesser. Avsluttende i dette kapitlet har vi sett at dagspressen fører en ”innvandringsvennlig” diskurs i sine lederartikler. Derfor kan ikke dagspressens rolle i panikkens fremdrift tolkes i termer av moralsk entreprenørskap, men heller i termer av lønnsomhetskrav.

KAPITTEL 6

6 Vitenskapelige representasjoner

I dette kapitlet skal vi se eksempler på vitenskapelig(e) virkelighetsforståelse(r) av fenomenet innvandrerkriminalitet. Denne forståelsen kan ikke tolkes som den egentlige sannheten om innvandrerkriminalitet, men heller som en vitenskapsmetodisk filtrering av fenomenet. – Eller sagt med Foucaults (1995) ord skal dette kapitlet handle om viljen til viten om våre nye landsmenn. Det vil altså bli vist hvordan vitenskapen bidrar i konstruksjonen av fenomenet innvandrerkriminalitet.

I forrige kapittel ble det påpekt oppfatninger i retning av at det er mye innvandrerkriminalitet i Norge og at ille blir verre. Dessuten så vi eksempler på hvordan innvandrerkriminalitetens hyppighet ble forsøkt forklart – blant annet som resultat av feilende integreringspolitikk. I dette kapitlet vil det bli undersøkt om liknende konklusjoner kan trekkes ut fra vitenskapelige tilnæringsmåter.

Vitenskapen fremstilles ofte som en samstemt enhet, men som vist tidligere i oppgaven finnes det ulike perspektiver med forskjellige spørsmål og svar innenfor sosiologien. I dette kapitlet skal jeg vektlegge den vitenskapsgren som kan sies å stå for såkalt positiv vitensproduksjon – eller det som i kapittel 3 ble betegnet som essensialistiske tilnærminger. Slike tilnærminger beskjeftiger seg nemlig med spørsmål knyttet til kriminalitetens omfang og hvorfor individer begår kriminelle handlinger.

Først i dette kapitlet skal jeg altså behandle vitenskapelige representasjoner av kriminalitetens omfang. Deretter skal jeg gjennom en omfattende studie, foretatt av Tormod Øia (2002), illustrere hvordan innvandrerkriminalitet vitenskapelig blir forklart. Avsluttende i kapitlet vil de vitenskapelige representasjonene bli sammenliknet med dagspressens fremstilling av innvandrerkriminalitet, og jeg skal peke på vitenskapens rolle i den moralske panikkens fremdrift.

6.1 Den registrerte kriminaliteten¹³

Sturla Falck (1992 og 1993) kan sies å være den første i Norge som ut fra befolkningens størrelse og ulikheter i bosted, kjønns – og alderssammensetning, gjør en landsomfattende sammenlikning av norske og utenlandske statsborgeres registrerte kriminalitet¹⁴. Vi nøyer oss med å gjengi Falcks hovedkonklusjoner: I årene 1990 og 1991 har fastboende utenlandske menn i Norge, relativt sett, lavere registrert kriminalitet (straffede) enn nordmenn (Falck 1992: 89). De fastboende utenlandske kvinnene er sterkt underrepresentert (Falck 1992: 89). Imidlertid er utenlandske statsborgere overrepresentert for grove narkotikaforbrytelser, voldtekter og legemsfornærmelser (Falck 1992: 91). Disse forbrytelsene er få og utgjør bare 4 % av de etterforskede forbrytelsene, men det er alvorlige lovbrudd. I forhold til verdensdel har menn fra Afrika flest registrerte forbrytelser. Deretter følger menn fra Norge, Amerika, Europa (menn fra Norge utelatt) og Asia (Falck 1992: 89). Europeere utgjør 44 % av alle straffede utenlandske statsborgere i Norge, og nesten en av fem utenlandske straffede kommer fra skandinaviske land (Falck

¹³ En sentral problemstilling innenfor essensialistisk forskning er om den registrerte kriminaliteten gir et rimelig, dekkende og representativt bilde av den totale kriminaliteten (Høigård 1997: 69-70). Denne problemstillingen knytter seg til begrepene om faktisk og registrert kriminalitet. Den faktiske eller totale kriminaliteten, uavhengig om den er registrert eller ikke, betegner den samlede mengden lovovertrедelser i et gitt tidsrom, mens den registrerte kriminaliteten er den som er kjent for rettsvesenet og som for eksempel kommer til uttrykk i kriminalstatistikken (Høigård 1997: 69-70). Dermed faller den totale eller faktiske kriminaliteten i to hovedgrupper: den registrerte og den skjulte kriminaliteten (Høigård 1997: 69-70).

I følge Olaussen (1996) er det store svakheter ved å benytte kriminalstatistikk for å si noe om kriminalitetsutviklingen. Dette skyldes at kriminalstatistikkenes følsomhet, selektivitet og stabilitet er svak og varierende. Statistikkenes følsomhet varierer over tid fordi: Oppdagelsen av lovbrudd varierer; anmeldelse av lovbrudd varierer; en del av de minst alvorlige handlingene forsvinner ved enkelte optellinger (Olaussen 1996: 34-35). Selektiviteten er svak fordi reelle kriminalitetsendringer kan forstyrres av varierende følsomhet, og fordi statistikken ikke kan skille mellom reelle kriminalitetsendringer som er det man egentlig ønsker å undersøke, og forandringer i: Lover og subsumpsjonspraksis; grunnlaget for statistikkproduksjon; regler og praksis for statistisk registrering; statistisk optellingsprinsipper (Olaussen 1996: 34-35). Dessuten blir stabiliteten dårlig fordi både følsomhet og selektivitet varierer over tid (Olaussen 1996: 34-35). Hvis man ikke tar slike forhold i betraktning kan man for eksempel stå i fare for å trekke slutninger om at innvandrerkriminaliteten har økt, mens det reelt er politiets kontroll overfor innvandrerne som har økt. (Dette kan således medføre et paradoks, nemlig at moralske entreprenører fordypet seg i kriminalstatistikken og roper på mer ressurser til politiet, noe som kan medføre at kriminaliteten stiger). I diskusjonen om faktisk og registrert kriminalitet har spørsmål om anmeldeshyppighet og oppdagelsesrisiko vært de sentrale stridstemaer (Høigård 1997: 71). Slike metodiske feil gjør at forskere er forsiktig med å trekke bastante konklusjoner kun på bakgrunn av statistikk, men sammenstiller ofte statistiske funn med kvalitative undersøkelser.

Diskusjonen ovenfor om metodiske feil som fører til at den skjulte kriminaliteten ikke kan avleses i kriminalstatistikken, impliserer at kriminalitet gjøres til en iboende egenskap ved handling, og kriminalstatistikken leses følgelig som handlingskurve (Høigård 1997: 71). Forskere som derimot vektlegger at kriminalitet må forstås som en egenskap ved relasjonen, leser kriminalstatistikken som kontroll – og utstøtningskurve. Kriminalstatistikken kan nemlig leses som et bilde på bestemt type sosiale relasjoner i et samfunn; de sosiale relasjonene der trøblete handlinger tolkes og håndteres som kriminalitet (Høigård 1997: 74). – Tallenes utvikling kan forstås som et speil for endrede samfunnsforhold og endrende oppfatninger om hva som er den viktige kriminaliteten (Høigård 1997: 74). Dersom kriminalstatistikken leses på denne måten, blir det interessant å sette spørsmålsteget ved hvorfor innvandrerne i større grad enn nordmenn blir underlagt formell kontroll. Derfor vil også spørsmålet om feilkilder være avhengig av problemstilling (Høigård 1997: 77). Feilkilder i forhold til den skjulte kriminaliteten er nemlig ikke relevant dersom man for eksempel ønsker å studere fangebefolkningens størrelse som uttrykk for et samfunns verdivalg (Høigård 1997: 77).

¹⁴ Falcks (1992) undersøkelse bygger på tall fra Statistisk Sentralbyrå (Kriminalstatistikken) i tidsrommet 1990-1991.

1992: 89). Oppsummerende har altså, kontrollert for befolkningens størrelse, kjønn, alder og bosetning, fastboende utenlandske statsborgere lavere registrert kriminalitet enn nordmenn i 1990 og 1991.

Falck (1992: 92) konkluderer med at de interessante forskjellene i kriminalitet ikke er mellom nordmenn og fastboende utlendinger, men heller mellom menn og kvinner, unge og gamle, by og land og mellom sosiale klasser. Både for innvandrere og nordmenn er det, i følge Falck, fremdeles lovlydighet som er den vanlige atferden, og likheten, langt mer enn ulikheten, er slående i analyser av tilbøyeligheter og årsaker mellom nordmenns og utlendingers kriminalitet.

I følge Kåre Vassenden (1997: 191-198) er det grunn til å tro at kriminaliteten blant innvandrere er noe høyere enn resten av befolkningen. I 1995 utgjorde antall siktede¹⁵ blant innvandrerne 24 per 1000, mens det til sammenlikning var 16 per 1000 siktede i den norske befolkning. Relativt sett var det flest siktede fra den tredje verden og fra Øst-Europa (Vassenden 1997: 198). Innvandrernes innvirkning på kriminalitetsnivået er imidlertid lavt. I totalbefolkningen trekker nemlig innvandrerbefolkningen opp raten fra 16,1 til 16,5 per 1000 (Vassenden 1997: 192). Dersom man kontrollerer for kjønn, alder, bosted og tar hensyn til at antall siktede innvandrere oftere frifinnes, viser det at statistikk over siktede sannsynligvis overvurderer innvandreres kriminalitet. Likevel er det, i følge Vassenden (1997: 198), grunn til å hevde en viss overrepresentasjon av kriminalitet blant innvandrere¹⁶.

Statistikk fra 1998 viser også at innvandrere er overrepresentert i kriminalstatistikken (Haslund 2000). Per 1000 innbyggere ble nemlig 9 innvandrere i 1998 pågrepet¹⁷ mot nær 4 nordmenn (Haslund 2000: 29). 13 prosent av alle pågrepene i 1998 tilhørte innvandrerbefolkningen, som i 1998 utgjorde 6 % av Norges befolkning (2000: 29). Det er ”ikke-vestlige” innvandrere som driver pågripelsesfrekvensen i været med 14 pågrepene per 1000 bosatte (Haslund 2000: 29). Innvandrerne pågripes hyppigst for narkotikakriminalitet, vinningskriminalitet og voldskriminalitet (Haslund 2000: 32).

¹⁵ ”Siktelse” viser til at personen er ansett skyldig av påtalemyndigheten. Av ulike hensyn kan saken henlegges uten tiltale, den siktede kan også frifinnes av domstolen (Vassenden 1997). Statistisk Sentralbyrå definerer innvandrerbefolkningen som: Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn (ikke født i Norge) og andre generasjonsinnvandrere (definert som personer født i Norge med to utenlandsfødte foreldre) (Vassenden 1997: kap 17).

¹⁶ Forskjellene mellom Falcks og Vassendens resultater kan muligens knyttes til ulike operasjonaliseringer. Falck inkluderer nemlig norske statsborgere med innvandrerbakgrunn i kategorien norske statsborgere, mens Vassenden inkluderer norske statsborgere med innvandrerbakgrunn og fastboende utenlandske statsborgere i kategorien innvandrere.

Dersom vi tar for oss antall gjerningspersoner¹⁸ ble det i 1998 registrert 25 per 1000 i innvandrerbefolkningen, mens det til sammenlikning ble registrert 16 per 1000 i den norske befolkningen. (Hustad 2000: 33). Kontrolleres det for kjønn, alder og bosted vil den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen fortsatt (i 1998) være klart overrepresentert med 58 gjerningsmenn per 1000 mot 31 per 1000 i den norske mannlige befolkning (disse tallene gjelder for Oslo) (Ellingsen 2001: 52). Imidlertid kontrolleres det ikke for utdanningsnivå, inntektsnivå og andelen sysselsatte og ledige blant innvandrere (Ellingsen 2001: 52). (Heller ikke i noen av de andre studiene ovenfor kontrolleres det for slike variabler). Dette er et sentralt moment siden personer som kommer dårlig ut på slike variabler generelt har større tilbøyelighet til å bli registrert som lovbrøyttere, og levekårsundersøkelser viser at ikke-vestlige innvandrere tenderer å skåre lavt på disse variablene (Ellingsen 2001: 52)¹⁹.

6.2 Den selvrapporterte kriminaliteten

Selvrapporтерingsundersøkelser skiller seg fra studier av registrert kriminalitet gjennom ambisjoner om å fange inn den faktiske kriminaliteten, eller i det minste redusere differansen mellom registrert og faktisk kriminalitet.

Tormod Øia (2002) har foretatt en omfattende selvrapporтерingsstudie av norsk ungdom og innvandrerungdom (14-17 år, svarprosent: 94,3 %). Innvandrer defineres i første og andre generasjon, hvor første generasjon betegner de som er født i utlandet og har hatt sin barndom i et fremmed land, mens andre generasjon betegner unge født og oppvokst i Norge med to utenlandsfødte foreldre (Øia 2002: 27-28). Dessuten grupperes de unge innvandrerne i to hovedkategorier, nemlig pakistanere og Verden utenom. Øias undersøkelsen måler omfang, spredning og fordeling av ulike former for asosial atferd

¹⁷ Personer som kan mistenkes for å ha gjort noe som kan medføre fengsel i seks måneder eller mer kan pågripes. De pågripne får status som siktet. (Haslund 2000).

¹⁸ Statistikken omfatter personer som i 1998 ble funnet skyldige i lovbrudd etter en rettskraftig avgjørelse. (Hustad 2000)

(2002: kap 4). I utgangspunktet definerer Øia (2002: 136) asosialitet vidt, fra relativt uskyldige fenomener som å snike på trikken eller skulke skolen, til grov vold, vinningskriminalitet og narkotikabruk. Slike atferdsformer korrelerer positivt med hverandre. Derfor blir det, i følge Øia (2002: 139), mulig å argumentere for at disse ulike atferdsfenomenene kan ses som uttrykk for en felles dimensjon, nemlig asosialitet.

Øia skiller ut fire underliggende dimensjoner som han betegner som kriminalitet, vold, uorden og rusbruk. For hver av disse dimensjonene er det konstruert sumskårer fra null til seks, slik at økende verdi uttrykker økende forekomst, null innebærer at ingen av handlingene er utført siste året, mens seks innebærer omfattende forekomst (Øia 2002: 140). Dermed vil også den relative hyppigheten av de ulike handlingstypene komme til uttrykk.

Kriminalitetskategorien blir definert ut fra følgende handlinger: innbrudd; stjeling av noe til verdi over kr 1000; stjeling av bil eller motorsykkel; sprayet på vegger, busser, t-bane osv.; tyvlånt sykkel eller moped (Øia 2002: 139-140). De som, i følge denne definisjonen, utfører mest kriminalitet er andre generasjon gutter fra Verden utenom. Gutter fra Østeuropa, Vesteuropa og Afrika skiller seg ut som de mest aktive (Øia 2002: 142). Dernest er norske ungdommer mest aktive, altså mer aktive enn første generasjon Verden utenom og første og andre generasjon pakistansk ungdom (Øia 2002: 141). Blant pakistansk ungdom er det ingen endring i kriminaliteten fra første til andre generasjon, noe som bryter med den generelle trenden for innvandrerungdom, nemlig at kriminaliteten klart stiger fra første til andre generasjon (Øia 2002: 168).

Vold definerer Øia (2002: 139) som følgende handlinger: ”truet til deg penger eller ting” og ”vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen”. Ut fra denne definisjonen viser datamaterialet at vold er langt fra noe utbredt fenomen (Øia 2002: 143). Andre generasjon gutter fra Verden utenom er mest voldelige (Øia 2002: 143). I denne kategorien skårer

¹⁹ Ved kausal prediksjon, eksempelvis påvisning av statistisk sammenheng mellom innvandrerstatus og kriminalitet, er det et sentralt poeng at man sammenlikner grupperinger som i alle andre relevante henseender er like. Dersom man for eksempel vet at alle innvandrere er arbeidsløse og arbeidsløshet korrelerer sterkt med kriminalitet, kan det bli galt å trekke den slutning at innvandrerstatus er årsak til høy kriminalitetsfrekvens, hvis man ikke samtidig kontrollerer for sysselsetting, dvs. at man i vårt eksempel sammenlikner arbeidsløse nordmenn med arbeidsløse innvandrere. Dersom vi i vårt tilfelle kontrollerer for sysselsetting vil det sannsynlig ikke være innvandrerstatus som er den direkte årsak til høy kriminalitetsfrekvens, men heller en årsak til arbeidsløshet, som igjen påvirker kriminalitetsfrekvens (se Skog 1998). Det kan imidlertid være relevant å innvende at dersom man kontrollerer for alle mulige slags bakgrunnsvariabler så rensker man innvandrerstatus for sosial mening, altså for hva det betyr å være innvandrer i Norge (Larsen 1997: 150). I følge Larsen (Larsen 1997: 150) kan en parallell være spørsmålet om likelønn. Som gruppe har kvinner lavere lønn enn menn. Men dersom man kontrollerer for tilstrekkelig antall bakgrunnsvariabler, eksempelvis lik bransje, lik utdanning osv, vil lønnsforskjellene forsvinne. Men samtidig vil man også ha kontrollert bort mye av hva det betyr å være kvinne i det norske samfunnet.

gutter fra Østeuropa, Afrika og Vesteuropa høyest (Øia 2002: 144). Uavhengig av opprinnelsesstatus (bortsett fra pakistanske og vestasiatiske ungdommer) tenderer andregenerasjonsinnvandrere å være mest voldelige (Øia 2002: 144). Norske gutter synes å være minst voldelige.

De minst alvorlige handlingene, nemlig "uorden", definerer Øia ut fra følgende kriterier: sniking på buss, tog eller liknende; skulket skolen; tatt varer fra butikk uten å betale; vært borte en hel natt uten at foreldre har visst om det; hatt en voldsom krangel med lærer (Øia 2002: 140). Mens datamaterialet indikerer at vold og kriminalitet utføres av marginalisert ungdom, representerer kategorien uorden langt på vei normalatferd (Øia 2002: 145). Norske ungdommer skiller seg klart ut ved å utføre flest slike handlinger (Øia 2002: 145). Dessuten er det minimal forskjell mellom norske gutters og jenters skår på variabelen. Dernest følger ungdom fra Verden utenom og pakistansk ungdom. Det er ingen signifikant forskjell mellom første og andre generasjon (Øia 2002: 145). Mønsteret for variabelen uorden skiller seg altså fra mønsteret for de to andre variablene kriminalitet og vold.

Rusvariabelen operasjonaliseres ut fra antall ganger man har drukket seg full, antall ganger man har brukt hasj eller marihuana og antall ganger man har brukt andre narkotiske stoffer siste år (Øia 2002: 167). Datamaterialet viser at norske ungdommer drikker betydelig mer alkohol enn innvandrerungdom (Øia 2002: 168). I følge Øia (2002: 156) utvikler norske ungdommer drikkemønstre som de stort sett er alene om. For innvandrerungdom går tendensen i retning av at andre generasjon drikker mer alkohol enn første generasjon (Øia 2002: 168). Norske ungdommer bruker også mest hasj og marihuana (Øia 2002: 168). Pakistanske ungdommer bruker slike stoffer minst. Tendensen går også her i retning av at bruken øker fra første til andre generasjon innvandregutter (Øia 2002: 168). Bruk av andre narkotiske stoffer er relativt liten, uavhengig av opprinnelsesstatus (Øia 2002: 168). Norske ungdommer skårer høyest på denne variabelen fulgt av Verden utenom (Øia 2002: 168-169). Gutter benytter slike stoffer mest og andregenerasjon gutter fra verden utenom ligger på nivå med norsk ungdom (Øia 2002: 169).

Samlet tenderer innvandrerungdom, særskilt gutter, som er født og oppvokst i Norge å begå flere kriminelle og voldelige handlinger sammenliknet med første generasjon innvandrerungdom (Øia 2002: 169). Dette mønsteret gjelder også for rusbruk. Dermed kan det synes at barndom og primærsosialisering i opprinnelseslandet virker beskyttende mot slike handlinger. Dessuten viser datamaterialet at andre generasjon unge fra Verden

utenom utgjør en egen problemkategori (Øia 2002: 169). I følge Øia (2002: 169) utfører disse ungdommene mest vold og kriminalitet, også sammenliknet med norsk ungdom. Det er unge fra Østeuropa fulgt av vestlige og afrikanske ungdommer som skårer høyest innenfor denne kategorien.

Når det gjelder spredning viser innvandrerungdom, spesielt gutter fra andre generasjon Verden utenom, et annet bilde sammenliknet med unge fra Norge (Øia 2002: 169). Flere innvandregutter utfører aldri noen av disse handlingene (Øia 2002: 169). Imidlertid er andelen sterkt belastede ungdommer like stor eller større blant enkelte grupper av innvandrere sammenliknet med nordmenn (Øia 2002: 169). Tendensen til en samling rundt ytterverdiene blir dermed karakteristisk for innvandrerungdom (Øia 2002: 169).

Disse underdimensjonene som vi har redegjort for ovenfor blir tilgrunnliggende for Øias konstruksjon av et samlemål for asosialitet. Imidlertid utelukkes dimensjonen uorden, siden denne langt på vei representerer normalatferd for tenåringer. For at underdimensjonene skal veie likt, inngår fire handlinger fra hver kategori som mål på asosialitet (Øia 2002: 171). Dette medfører at handlingene som ligger til grunn for hver kategori blir noe annerledes enn de som er anvendt i redegjørelsen ovenfor (se Øia 2002: 171): (For kriminalitet inngår følgende utsagn: brutt deg inn for å stjele noe?; stjålet noe til verdi over kr 1000?; stjålet bil eller motorsykkel?; sprayet på vegger, busser, t-bane osv.?. For vold inngår følgende utsagn: vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen?; truet noen eller utøvd vold mot noen?; mobbet eller plaget andre?; truet til deg penger eller ting? For rus inngår følgende utsagn: sniffet?; drukket så mye at du har følt deg tydelig beruset?; brukt hasj eller marihuana?; brukt andre narkotiske stoffer? Spørsmålene knytter seg til handlinger utført i løpet av de tolv siste månedene).

I følge Øia (2002: 171) danner sumskåren (skalering fra 0-5, stigende verdi indikerer hyppigere forekomst) for asosialitet ingen normalfordelt kurve, hele 45,2 prosent av utvalget skårer nemlig null, noe som innebærer at disse ikke har utført noen av handlingene siste år (Øia 2002: 171). De i utvalget som skårer én eller høyere utgjør 6,1 prosent, innebærende at disse grovt sett har utført hver av handlingene minst en gang siste år. Verdien 2 eller høyere har bare 1,1 prosent av utvalget. Ut fra nasjonalitet er det imidlertid store variasjoner. Det er flest pakistanere som skårer null på variabelen, hele 77,2 prosent, fulgt av Verden utenom med 65,6 prosent og norsk ungdom med 39,6 prosent (Øia 2002: 171). Godt over flertallet av innvandrerungdommen har altså ikke begått noen av handlingene ovenfor i løpet av det siste året.

I følge Øia (2002: 173) viser gjennomsnittsskåren for asosialitet at norske ungdommer skårer signifikant høyere enn alle andre. Dette skyldes hovedsakelig høyt ruskonsum. Det er pakistanske ungdommer som skårer lavest, og i denne gruppen er det ingen signifikant forskjell mellom første – og andregenerasjon (Øia 2002: 173). Derimot kan det påvises en slik signifikant forskjell mellom første – og andregenerasjon unge fra Verden utenom. Det er norske gutter og gutter fra Verden utenom som topper skåren for asosialitet (Øia 2002: 173). Imidlertid er det flere gutter fra Verden utenom som ikke begår slike handlinger sammenliknet med norske ungdommer, men de som rapporterer asosial atferd i kategorien Verden utenom begår flere slike handlinger (Øia 2002: 173). Dersom man fjerner de som ikke rapporterer om asosialitet fra utvalget, vil gutter fra andregenerasjon Verden utenom ligge signifikant høyere enn alle andre kategorier, det vil altså si at blant de som rapporterer om asosialitet, er hyppigheten av slike handlinger størst blant dem som tilhører kategorien andregenerasjon Verden utenom (Øia 2002: 173-174). I følge Øia (2002: 174) skjer det en særskilt opphopning av problemer for andregenerasjon gutter fra Øst-Europa. Denne tendensen er også tydelig for afrikansk, vestasiatisk og østasiatisk ungdom (Øia 2002: 173). Uavhengig av opprinnelsesstatus viser imidlertid datamaterialet at det ikke er signifikante forskjeller mellom første – og andregenerasjon innvandrere (Øia 2002: 174).

6.3 *Kriminalitetens årsaker*

Selvrapporteringsstudien ovenfor viste at gutter fra kategorien andre generasjon Verden utenom er spesielt utsatt i forhold til å begå asosiale handlinger. I følge Øia blir det derfor interessant å undersøke mulige faktorer som kan bidra til å forklare hvorfor denne gruppen av ungdommer er mer utsatt enn norske ungdommer og unge fra første generasjon. Øia skiller ut fire forhold som sannsynlig kan bidra til å forklare denne variasjonen i asosialitet, nemlig forhold knyttet til (6.3.1) *kultur – og etnisk identitetsforvaltning*; (6.3.2) *familierelasjoner*; (6.3.3) *vennerelasjoner og fritidsaktiviteter*; (6.3.4) *subkulturelle verdier og konflikter*.

6.3.1 **Kultur – og etnisk identitetsforvaltning**

Øia (2002: kapittel 5) undersøker om forvaltning av kultur og etniske identitet kan forklare omfanget av og endringer i asosialitet. Det spesielt interessante er, i følge Øia (2002: 178),

om variasjoner i denne forvaltningen kan ses som spesifikke årsaker til økning i asosialitet fra første til andre generasjon.

I følge Øia (2002: 179-195) blir det i den sammenheng sentralt å undersøke hvordan innvandrere tilpasser seg nye kulturelle og etniske kontekster. Denne tilpasningsprosessen betegnes gjerne som akkulturasjon innenfor sosiologien. Handlingstypologien om akkulturasjon hviler på fire mulige tilpasningsstrategier, nemlig marginalisering, separasjon, assimilering og integrasjon (Øia 2002: 179-182). I følge Øias undersøkelse kan imidlertid ingen av disse tilpasningsstrategiene forklare hvorfor gutter fra andregenerasjon Verden utenom viser større grad av asosialitet (Øia 2002: 224). Dette skyldes hovedsakelig at det bare er strategien integrasjon som signifikant korrelerer med asosialitet, i den forstand at sjansen for asosialitet til en viss grad reduseres. De fleste av innvandrerungdommene ”velger” også denne strategien.

Øia (2002:196-200) undersøker også om opplevelse av etnisk identitet har sammenheng med asosialitet. Datamaterialet viser at flertallet av ungdommene rapporterer om innvandreridentitet. Imidlertid går tendensen i retning av at det hyppigere rapporteres om norsk identitet av innvandrere fra andre generasjon sammenliknet med førstegenerasjon. Norsk identitet beskytter til en viss grad mot asosialitet. Derfor kan heller ikke denne dimensjonen forklare hvorfor andregenerasjonsinnvandrere skårer høyest på asosialitet.

I spørsmål rettet mot kulturforvaltning viser datamaterialet at de unge innvandrerne generelt vektlegger å leve etter hjemlandets kulturtradisjoner (Øia 2002: 201-207). 15 % av innvandrerne hevder imidlertid at det verken er viktig å leve etter hjemlandets – eller norske kulturtradisjoner (Øia 2002: 203). Denne gruppen kommer også dårligst ut i forhold til asosialitet. I følge Øia (2002: 206-207) skjer det ingen endringer fra første til andre generasjon som kan bidra til å forklare variasjoner i asosialitet.

Øia (2002: 207-224) forsøker også å måle innvandrerungdommens følelsesmessige og meningsmessige tilknytning til etnisk identitet. Denne dimensjonen har til hensikt å stikke dypere enn målet på etnisk identifikasjon ovenfor. Gjennom faktoranalyse skiller Øia ut tre underdimensjoner, nemlig *Positiv interesse* som har til hensikt å måle de unges opptatthet av egen folkegruppe; *Åpenhet* som indikerer nysgjerrighet og sosial omgang med andre folkegrupper; *Avstand* som markerer misnøye til egen folkegruppe. I følge Øia (2002: 224) signaliserer ungdommene generelt både *Positiv interesse* og *Åpenhet*. De færreste markerer *Avstand* til egen folkegruppe. I forhold til asosialitet reduserer *Positiv interesse* sjansen for slik atferd, mens *Avstand* derimot øker

sjansen (Øia 2002: 220-221). *Åpenhet* viser ingen innvirkning på asosialitet (Øia 2002: 220-221). Fra første til andre generasjon er det bare endring i retning av at andre generasjon viser mer *Åpenhet* (Øia 2002: 223).

Oppsummerende kan variablene tilknyttet forvaltning av kultur og etnisk identitet verken forklare utvikling av asosialitet generelt eller tendensen til økt asosialitet blant innvandrere fra andre generasjon (Øia 2002: 224).

6.3.2 Familierelasjoner

I følge Øia (2002: kapittel 6) innebærer naturligvis det å være innvandrer i Norge flere utfordringer og sosiale kjennetegn enn forvaltning av kultur og etnisk identitet. Blant annet knytter det seg utfordringer til familieinstitusjonen, nærmere bestemt relasjoner mellom de unge innvandrerne og deres foreldre, hvor foreldrene tenkelig er tradisjonalistisk orientert mens deres barn sosialiseres inn i modernitet. Dette kan nemlig danne grunnlag for konflikter som igjen kan komme til uttrykk i form av asosialitet.

For å måle konsekvenser av at innvandrerbarn og deres foreldre orienterer seg ulikt i det norske samfunnet konstruerer Øia (2002: 230-232) et samlemål for foreldrenes *norskhet*. Dette gjøres ut fra hvor godt foreldrene behersker norsk språk og grad av sosial omgang med norske venner. Øias (2002: 230-232) materiale viser at andelen foreldre som skårer høyt på variabelen *norskhet* stiger markant fra første til andre generasjon, fra 21,9 prosent til 52,5 prosent. Imidlertid påvirker ikke grad av norskhet tendensen til asosialitet (Øia 2002: 230-232).

Øia (2002: 233-240) undersøker også om det er mer tradisjonsbundet oppdragelse i innvandrer miljøene, i den forstand at det i større grad vektlegges regler og påbud i slike miljøer sammenliknet med norske. Gjennomgående vektlegges det, i følge Øia (2002: 233-240), strengere oppdragelse i innvandrer miljøene. Denne strenge grensesettingen reduserer sannsynligheten for asosialitet (Øia 2002: 233-240). Grensesettingen avtar imidlertid fra første til andre generasjon (Øia 2002: 233-240). Dermed kan denne variabelen bidra til å forklare økende asosialitet blant innvandrere fra andre generasjon (Øia 2002: 233-240).

Dessuten forsøker Øia (2002: 241-263) å måle følelsesmessig involvering og sosial kontroll i tilknytning til personlige relasjoner, kommunikasjon, samhandling og oppdragelsesmønstre mellom foreldre og de unge. *Sosial støtte* blir et operasjonalisert mål på de unges følelse av å få oppmerksomhet og å bli verdsatt av sine foreldre. Mens *innsyn* blir et mål på uformell sosial kontroll, hvor det vektlegges grad av innsyn i de unges virksomheter. *Negativ kommunikasjon* knytter seg til foreldres misnøye over sine barn.

Både *sosial støtte* og *innsyn* reduserer grad av asosialitet, mens *negativ kommunikasjon* forøker sjansen til slik atferd (Øia 2002: 262-263). Nordmenn og innvandrere skiller seg ikke ut fra variabelen *sosial støtte* (Øia 2002: 243-244). Nordmenn skårer imidlertid høyest på variabelen *innsyn*, mens innvandrere skårer høyest på variabelen *negativ kommunikasjon* (Øia 2002: 262-263). Tendensen går imidlertid i retning av mindre *negativ kommunikasjon* og mer *innsyn* fra første til andre generasjon, noe som bidrar til at asosialitet reduseres i andre generasjon (Øia 2002: 262).

Øia (2002: 251-256) undersøker også om verdier knyttet til likestilling og tradisjonelle autoritetsformer korrelerer med asosialitet. Norske gutter skiller seg ut gjennom å være sterkest tilhengere av likestilling og minst opptatt av tradisjonelle former for autoritetsutøvelse (Øia 2002: 251-256). Selv om *likestilling* og *autoritetstru* korrelerer negativt med hverandre, reduserer høy skår på begge dimensjonene sjansen for å begå asosiale handlinger (Øia 2002: 251-256). For innvandrerungdom går tendensen i retning av større oppslutning om likestilling i andre generasjon (Øia 2002: 251-256). Øia (2002: 257-258) avdekker også at de som lever i såkalte ufullstendige familier, dvs. at man bor sammen med kun en eller ingen av foreldrene, øker sjansen for asosialitet. Andelen innvandrerungdom som lever i ufullstendige familier reduseres fra første til andre generasjon, noe som bidrar til å redusere sjansen for asosialitet i andre generasjon (Øia 2002: 257-258).

Innvandrerforeldre har dramatisk lavere yrkesaktivitet enn nordmenn. Imidlertid øker denne aktiviteten fra første til andre generasjon. Denne økningen i sysselsetting korrelerer positivt med asosialitet, noe som bidrar til å forklare økt asosialitet blant andregenerasjonsgutter fra Verden utenom (Øia 2002: 263). Dette kan synes underlig, men det må forstås i sammenheng med at det er mødrenes økte sysselsetting, noe som kan innebære at barna i større grad blir overlatt til seg selv, som bidrar til å forklare økt asosialitet.

6.3.3 Vennerelasjoner og fritidsaktiviteter

Fritiden og jevnaldermiljøet utgjør, i følge Øia (2002: kap7), et alternativ til familien med hensyn til intimitet, selvfølelse, regler, verdier, kultur og tilknytning. I jevnaldermiljøet ligger et variert sett av handlingsmuligheter, sosiale kontekster og læringssituasjoner. Disse miljøene og kameratflokkene representerer et nødvendig steg på veien mot løsrivelse fra familien til dannelsen av individet. Derfor undersøker Øia om ulike organisering av fritid og vennerelasjoner korrelerer med asosialitet.

I forhold til vennerelasjoner viser Øias (2002: 266-270) materiale at norske ungdommer, spesielt jenter, typisk er sammen i gjenger. Pakistanske ungdommer er derimot mest sammen to og to. Gjengorganisering øker sannsynlighet for asosialitet. Det er ingen signifikant endring i vennerelasjoner fra første til andre generasjon.

Flertallet av innvandrerungdommene oppgir at de har norske venner, noe som reduserer sannsynlighet for asosialitet (Øia 2002: 270-274). Innvandrerungdommer som ikke har og som ikke ønsker kontakt med norsk ungdom er mest utsatt med hensyn til asosialitet (Øia 2002: 270-274). Fra første til andre generasjon øker andelen innvandrere med norske venner. De innvandrerungdommene som imidlertid opplever rasisme fra norske ungdommer er spesielt utsatt for å begå asosiale handlinger (Øia 2002: 274-277). Færre innvandrere rapporterer om *opplevd rasisme* i andre generasjon.

Øia undersøker også om ulik organisering av fritiden forklarer variasjoner i asosialitet. Det viser seg at de som i stor grad kjennetegnes ved et *uteorientert fritidsmønster*, dvs fritid uten involvering av voksne, er sårbare i forhold til asosialitet, mens et familieorientert fritidsmønster beskytter mot asosialitet (Øia 2002: 277-282). I følge Øia (Øia 2002: 277-282) tenderer gutter fra andre generasjon Verden utenom å skåre høyest på variabelen *uteorientert fritidsmønster*, noe som kan bidra til å forklare økende asosialitet i andre generasjon.

Det å bruke fritiden til å oppholde seg i Oslo sentrum på kvelds – og nattetid øker skåren for asosialitet (Øia 2002: 282-288). Gjennomgående skårer innvandrere høyest på denne variabelen, men det er ingen endring fra første til andre generasjon. Øia forsøker også å avdekke motiver og holdninger til bruk av sentrum som fritidsaktivitet. Ungdommer som opplever sentrum som et spennende sted hvor de kan møte venner og utforske nye miljøer betegner Øia som *byvankere*, mens de som utviser engstelse for opphold i sentrum betegnes som *de engstelige*. Innvandrerungdom skårer betydelig høyere på variabelen *byvankere* enn norsk ungdom (Øia 2002: 282-292). Denne faktoren korrelerer positivt med asosialitet, mens faktoren *de engstelige* reduserer sjansen for å begå asosiale handlinger. Men det skjer ingen endringer fra første til andre generasjon som kan forklare økt asosialitet.

6.3.4 Subkulturelle verdier og konflikter

Ungdommer tilbringer mye av sin tid i skolesystemet. Dette systemet representerer en møteplass for ungdom, men også en møteplass mellom ungdom og det etablerte voksensamfunnet. Skolen kan sies å representere den dominerende norske kultur og er

dessuten en av de viktigste normdannende institusjoner i samfunnet. Derfor blir det sentralt for Øia (2002: kapittel 8) å undersøke mulige sammenhenger mellom hvordan ungdommer tilpasser seg dette systemet og variasjoner i asosialitet. Ut fra datamaterialet avdekker Øia (2002: 297-302) at de elevene som mistrives og føler seg utrygge, samt de som er ukonsentrerte og ”opprørske”, også er mest utsatt for å begå asosiale handlinger. Elever som imidlertid slutter opp om skolens verdier reduserer samtidig sjansen for asosialitet (Øia 2002: 297-302). Holdninger og tilpasningsmønstre til skolesystemet samvarierer derfor med asosialitet. Andelen innvandrerdømm som mistrives og føler seg utrygge reduseres fra første til andre generasjon (Øia 2002: 297-302). Imidlertid går tendensen i retning av at flere unge fra andre generasjon kan kategoriseres som opprørske og ukonsentrerte (Øia 2002: 302).

Øia skiller også ut ulike ungdomstyper eller subkulturelle ungdomsmiljøer for deretter å kunne måle om disse korrelerer med asosialitet. I alt skiller Øia (2002: 302-312) ut fem ungdomstyper, nemlig *verdiorientert ungdom*; *protestungdom*; *antirasistisk ungdom*; *trendy ungdom*; *machoungdom*. De verdiorienterte ungdommene kjennetegnes ved å fronte standpunkter med solide røtter i det etablerte samfunn, eksempelvis ungdom tilknyttet ulike ideelle organisasjoner som Natur og ungdom. Disse ungdommene er minst utsatt for å begå asosiale handlinger (Øia 309-312). Motsatsen kan sies å være protestungdom som snur etablerte verdier på hodet, eksempelvis ”Blitzere”. Ungdommer i denne kategorien har en signifikant økt sannsynlighet for å begå asosiale handlinger (Øia 309-312). Kategorien machoungdom betegner også en form for motkultur, men samtidig med røtter i tradisjonelle maskuline verdier, eksempelvis VIF-klanen eller ”motorinteressert ungdom”. Denne kategorien korrelerer også positivt med asosialitet (Øia 309-312). Kategorien antirasistisk ungdom betegner ungdom som sympatiserer med innvandrere og innvandrer kulturer. Denne dimensjonen korrelerer svakt negativt eller har ingen innvirkning på sannsynlighet for å begå asosiale handlinger (Øia 309-312). Derimot vil ungdom som skårer høyt på variabelen *trendy ungdom* tendere mot økt sannsynlighet for å begå asosiale handlinger (Øia 309-312). Disse ungdommene kjennetegnes ved motebevissthet, eksempelvis ungdom som går i fritidsklubb eller såkalte ”byvankere”. I følge ungdommene selv får man minst sosial prestisje av å tilhøre de to motkulturene ovenfor (Øia 309-312). Den dominerende ungdomskultur kan dermed sies å ha sammenfallende verdier med voksenkulturen (Øia 309-312).

I følge Øia (2002: 310-312) øker andelen som slutter opp om kategorien *protest ungdom* og *trendy ungdom* signifikant fra første til andre generasjon for unge i gruppen

Verden utenom. Dette kan dermed bidra til å forklare den økte asosialitet fra første til andre generasjon.

I følge Øia (2002: 312-324) utgjør musikk og musikkbaserte ungdomskulturer viktige roller som identitetsobjekter for unge. Derfor undersøker Øia om ulike musikalske tilslutning kan virke bestemmende på asosialitet. Øia avdekker at oppslutning om såkalt *hardrock* til en viss grad øker sjansen for asosialitet, mens oppslutning om *poprock* reduserer sjansen (2002: 312-324). Imidlertid har musikalske uttrykk liten innvirkning på asosialitet og det skjer ingen signifikante endringer fra første til andre generasjon.

Øia (2002: 333) avdekker også at sekularisering øker sannsynligheten for å begå asosiale handlinger. Innvandrerungdom, spesielt muslimske ungdommer, er mer religiøse enn nordmenn. Det skjer ingen endringer fra første til andre generasjon i forhold til religiøs tro.

6.3.5 Sammenfattende om endringer i asosialitet mellom første og andre generasjon

Ovenfor har vi sett at en del av prediktorene ikke kan bidra til å forklare utvikling av asosialitet. Dessuten har vi sett at en del av de prediktorene som bidrar til å forklare utvikling av asosialitet hos innvandrerungdom, viser stabilitet mellom første og andre generasjon. Disse faktorene kan derfor ikke forklare endringer i omfanget av asosialitet. De endringene som imidlertid er avdekket mellom første og andre generasjon med hensyn til holdninger, atferd og andre forhold som eksponerer for asosialitet synes samlet å peke i retning av at det kan forventes mindre asosialitet i andre generasjon. Dette blir dermed et paradoks siden asosialitet nettopp er mest utbredt blant innvandrere fra andre generasjon. Øia (2002: kapittel 9) undersøker derfor om effekten av å tilhøre andre generasjon forsvinner dersom man kontrollerer for de ulike faktorene som hver for seg bidrar til å endre omfanget av asosialitet og når det kontrolleres for første og andre generasjon..

Ovenfor har det blitt avdekket fem faktorer som bivariat bidrar til økt asosialitet i andre generasjon, nemlig *uteorientert fritidsmønster*, *den ukonsentrerte eleven*, *protestungdom*, *avtagende grensesetting* og *flere yrkesaktive mødre*. Faktorene kontrollert for hverandre viser at *uteorientert fritidsmønster*, *den ukonsentrerte eleven* og *protestungdom* opprettholder sin selvstendige effekt (Øia 2002: 339). Imidlertid faller effekten av faktorene *avtagende grensesetting* og *flere yrkesaktive mødre* bort (Øia 2002: 339). Korrigert for disse faktorene faller også den selvstendige effekten av å tilhøre første eller andre generasjon bort (Øia 2002: 339).

En del av de endringer som skjer i andre generasjon har som konsekvens at det kan forventes mindre asosialitet. I andre generasjon oppfatter nemlig flere av ungdommene seg som norske, flere lever i såkalte fullstendige familier og foreldrenes uformelle sosiale kontroll forbedres. Dessuten er innslaget av såkalt *negativ kommunikasjon* mindre og det er færre som utsettes for rasisme. Kontrollert for disse variablene opprettholdes den selvstendige effekten av å tilhøre første eller andre generasjon (Øia 2002: 340-341). Tilsvarende opprettholdes den selvstendige effekten av *opplevd rasisme*, *negativ kommunikasjon* og *innsyn* eller sosial kontroll (Øia 2002: 340-341). Derimot faller effekten av å bo sammen med mor og far bort (Øia 2002: 340-341). Heller ikke den selvstendige effekten av nasjonal identitet opprettholdes når det kontrolleres for de andre faktorene (Øia 2002: 340-341).

Dermed kan det trekkes en sentral konklusjon når det gjelder å forstå endringer i asosialitet mellom første og andre generasjon. Innvandrerspesifikke forklaringer knyttet til kulturelle spenninger, eller til forvaltning av nasjonal identitet har nemlig ingen selvstendig forklaringskraft (Øia 2002: 341). Den eneste innvandrerspesifikke dimensjonen som samvarierer med endringer i asosialitet er *opplevd rasisme* (Øia 2002: 341). Heller ikke strukturelle forhold knyttet til familie, som mors yrkesaktivitet, eller om den enkelte bor i såkalte fullstendige familier kan forklare endringer i asosialitet (Øia 2002: 341). De dimensjonene som derimot bidrar til å forklare endringer i asosialitet mellom første og andre generasjon er felles for norske ungdommer og innvandrerungdommer (Øia 2002: 341). Dels er disse dimensjonene knyttet til grensesetting og intern kommunikasjon i familien, dels til fritid og subkulturer i ungdomsmiljøet og dels til skoletilpasning (Øia 2002: 341).

6.3.6 Felles grunner

En del av faktorene drøftet ovenfor bidrar til å forklare utvikling av asosial atferd uten at disse nødvendigvis slår ulikt ut i forhold til første og andre generasjon. Øia (2002: 341-344) undersøker derfor i hvilken grad faktorene samlet bidrar til å forklare det totale omfanget av asosial atferd for gutter Verden utenom.

Ingen av de innvandrerspesifikke kulturvariablene, kontrollert for hverandre, gir signifikante effekter i forhold til asosialitet. Det gjelder ulike *akkulturasjonsformer*; foreldres *norskhet*; om det er viktig å leve etter norsk kultur eller opprinnelseskulturen; forvaltning av etnisk identitet ut fra de tre dimensjonene *positiv interesse*, *åpenhet* og *avstand* (Øia 2002: 341). Disse variablene gir nemlig en forklart varians på mindre enn 3

%, dvs at de forklarer mindre enn 3 % av variasjonen i asosialitet. Til sammenlikning gir de variablene som bivariat bidrar til å forklare endring i asosialitet fra første til andre generasjon (effektene av variablene først og andre generasjon er ikke medregnet), nemlig *uteorientert fritidsmønster*, *den ukonsentrerte eleven*, *protestungdom*, *avtagende grensesetting* og *flere yrkesaktive mødre*, en forklart varians på 33,8 prosent (Øia 2002: 342).

Øia kontrollerer deretter for alle de resterende variablene som påvirker tendensen til asosialitet, nemlig *religiøs tilknytning*, *bruk av sentrum om natta*, *byvankerne*, *poprock*, *sosial støtte*, *familieorientert fritidsmønster*, *machoungdom*, *autoritetstru*, *gjengmedlem*, *verdiorientert ungdom* og *likestilling*. Disse faktorene behandles slik at de ikke skal slå ulikt ut for første og andre generasjon. Analysen avdekker at de dimensjonene som tydeligst reduserer sannsynligheten for asosialitet knytter seg til om den unge opplever *sosial støtte* i familien, *familieorientert fritidsmønster* og den subkulturelle dimensjonen *verdiorientert ungdom* (Øia 2002: 343). Den tydeligste prediktorene for økt asosialitet er *bruk av sentrum om natta* og dimensjonen *byvankere*. Dessuten gir den subkulturelle dimensjonen *machoungdom* tydelig utslag i retning av asosialitet (Øia 2002: 343). Samlet gir variablene kontrollert for hverandre, inkludert variablene som bidrar til å forklare endring i asosialitet mellom generasjonene, en forklart varians på 38,2 % (Øia 2002: 344).

6.3.7 Norske gutter og innvandregutter

Ovenfor har det blitt påvist at ingen av de innvandrerspesifikke faktorene kan forklare utvikling av asosialitet. Derfor undersøker Øia om det er de samme faktorene som kan ligge til grunn for utvikling av asosialitet både for innvandregutter og for norske gutter. Øia (2002: 344-348) konstruerer, gjennom en prosess hvor de variablene som har lavest forklaringsverdi trinnvis blir utelukket, en modell for de variabler som best forklarer utvikling av asosialitet for norske ungdommer, og en tilsvarende modell for de variabler som best forklarer utvikling av asosialitet for innvandrerungdom.

Modellen for norske gutter avdekker at det er en rekke forhold knyttet til fritidsbruk og fritidsmiljø som øker sjansen for asosialitet. Uteorientert fritidsmønster, opphold i sentrum om natta og om den enkelte er med i gjeng er sterke prediktorer for asosialitet (Øia 2002: 345-346). Dessuten bidrar negativ kommunikasjon i familien til økt sannsynlighet for asosialitet. Ventelig reduserer et familieorientert fritidsmønster og variabelen innsyn eller uformell sosial kontroll sannsynlighet for asosialitet. En annen sentral prediktor knytter seg til verdier og holdninger i ungdomsmiljøet. Faktoren *protestungdom* øker i

sterk grad sannsynlighet for asosialitet, mens faktoren *verdiorientert ungdom* reduserer tilbøyelighet for asosialitet (Øia 2002: 345-346). Dessuten korrelerer skoletilpasning sterkt med asosialitet, slik at *den ukonsentrerte* og *den engstelige* eleven har økt sjanse for asosialitet (Øia 2002: 345-346). Samlet er forhold knyttet til fritid, ungdomsmiljø, familie og skole gode prediktorer for asosialitet.

Modellen for innvandrer gutter bekrefter igjen at ingen av de innvandrerspesifikke kulturdimensjonene har forklaringskraft (Øia 2002: 347). Dessuten mister generasjonsfaktoren sin selvstendige effekt – det kan altså ikke påvises noen selvstendig effekt avhengig av om man tilhører første eller andre generasjon (Øia 2002: 347). Heller ikke faktoren bruk av sentrum eller holdninger til bruk av sentrum bidrar til å forklare asosialitet. I følge Øia (2002: 347) tappes disse variablene for effekt av dimensjonen *uteorientert fritidsmønster*. Denne dimensjonen øker nemlig sjansen for asosialitet betraktelig. Opplevelser av å bli utsatt for rasistiske handlinger opprettholder også en selvstendig effekt på asosialitet. Dessuten får dimensjonen *protestungdom* særlig sterk effekt i retning av økt sannsynlighet for asosialitet, mens dimensjonen *verdiorientert ungdom* reduserer denne sannsynligheten (Øia 2002: 347). Dessuten reduserer faktorene *familieorientert fritidsmønster* og *sosial støtte* sjansen for å utvikle asosiale handlingsmønstre (Øia 2002: 347).

Dermed konkluderer Øia (2002: 348) at faktorer tilgrunnliggende for utvikling av asosialitet i stor grad er sammenfallende både for norske gutter og for innvandrer gutter. Tre ulike forhold synes å være utslagsgivende, nemlig familierelasjoner, fritidsmønstre eller fritidens kontekst og innhold og sist subkulturer, meningsdannelser og verdier i ungdomsmiljøet (Øia 2002: 348).

6.3.8 Øias konklusjoner²⁰

Ovenfor har Øia påvist en rekke forhold som bivariat korrelerer med asosialitet. Kontrollert for hverandre opprettholder seks av disse forholdene en signifikant effekt på

²⁰ I sin studie av asosialitet tar ikke Øia utgangspunkt i en helhetlig teori, men tilnærmer seg det han forstår som asosialitet på en pragmatisk måte, dvs. gjennom å skille ut faktorer eller dimensjoner som tenkelig kan bidra til økt forståelse av fenomenet. Det kan imidlertid stilles spørsmål ved om korrelasjon mellom to variabler bidrar til økt forståelse av asosialitet. – At høy verdi på variabelen *uteorientert fritidsmønster* også øker sannsynligheten for høy verdi på variabelen *asosialitet*, bidrar nemlig ikke til noen større forståelse enn at vi kan forvente asosialitet, hvorfor vi kan forvente asosialitet forblir uklart eller blir gjenstand for spekulasjon.

asosialitet, nemlig faktorene *opplevd rasisme; uteorientert fritidsmønster; protestungdom; verdiorientert ungdom; sosial støtte; familieorientert fritidsmønster*. De tre førstnevnte faktorene øker sannsynligheten for asosialitet, mens de tre sistnevnte reduserer denne sannsynligheten. Dessuten har vi ovenfor sett at den selvstendige effekten av å tilhøre første eller andre generasjon forsvinner når det kontrolleres for de ulike årsaksvariablene.

Ovenfor har Øia også påvist at forhold som påvirker asosialitet er de samme for innvandrerungdommer som for norske ungdommer. I følge Øia (2002: 352) er denne konklusjonen i samsvar med en rekke internasjonale undersøkelser. Dette betyr imidlertid ikke at forskjellige prediktorer for asosialitet nødvendigvis slår likt ut for ulike etniske grupperinger, heller ikke at ulike etniske grupper blir utsatt for de samme belastningene (Øia 2002: 352). Men den nevnte konklusjon vil, ifølge Øia (2002: 352), innebære følgende tolkningskonsekvens:

”Asosialitet og marginalisering blant innvandrerungdom er ikke uttrykk for en kulturell konflikt eller en vanskelig forvaltning av etnisk identitet. Den alternative tolkningen er at Asosialitet blant innvandrerungdom ganske enkelt uttrykker et ungdomsproblem, som springer ut av forvaltningen av en moderne og vestlig ungdomsrolle.”

6.4 Vitenskapen og dagspressen som virkelighetsprodusenter

I det følgende skal jeg sammenlikne dagspressens fremstilling av innvandrerkriminalitetens omfang og årsaker med de vitenskapelige representasjonene som det har blitt redegjort for ovenfor. Dessuten vil det nedenfor bli pekt på hvordan vitenskapelige representasjoner av innvandrerkriminalitet kommer til uttrykk i dagspressen, og hvilke roller slike representasjoner kan sies å spille i dagspressens fremstilling av innvandrerkriminalitet.

I likhet med dagspressen utgjør vitenskapen en sentral virkelighetsproduserende institusjon i samfunnet. Ovenfor har vi sett eksempler på at den virkelighet som vitenskapen produserer, både formidles på en annen måte og har et annet innhold enn den

Dessuten forblir det uklart hva Øia forstår med asosialitet. Innledningsvis hevder nemlig Øia (2002: 13) at det er problematferd som skal studeres. Problematferd definerer Øia som uønsket sosial atferd knyttet til kriminalitet, vold og overdreven bruk av rusmidler. Imidlertid betegner Øia gjennomgående handlingene som asosiale i sine analyser. Dette blir vanskelig å forstå siden asosialitet betegner ikke-sosial atferd, noe som gir assosiasjoner i retning biologisk eller fysiologisk motivert atferd. Asosialitet, slik jeg ser det, blir dermed et uheldig begrepsvalg.

virkelighet som dagspressen produserer. Dette skyldes trolig at vitenskapen og dagspressen hviler på ulike diskursive praksiser for virkelighet – og sannhetsproduksjon. Vi har tidligere i oppgaven pekt på at dagspressen tenderer å skape virkelighet ut fra teknikker som tilspissing, forenkling, polarisering, intensivering og konkretisering, mens vitenskapen tenderer å konstruere virkelighet gjennom teknikker som detaljfokusering, nyansering, argumentering ”både for og imot”, betoning av det regulære og hverdagslige, abstrahering og saksfokusering. – Ovenfor har vi sett at vitenskapen benytter seg av abstrakte modeller for å beregne kriminalitetens omfang og for å avdekke og sannsynliggjøre kriminalitetens årsaker, mens mediene ikke bare fremstiller tall og årsaker, men også ”hele personer” og viser kriminalitetens konsekvenser for ofre og dets familie, venner og nærmiljø.

Dersom vi tar utgangspunkt i kriminalitetens omfang, formidler de vitenskapelige forskningsinnsatsene vi har sett på ovenfor et mer nyansert bilde av de ikke-vestliges kriminalitet eller asosialitet sammenliknet med det bildet dagspressen tegner. Det mest interessante knytter seg imidlertid til kriminalitetens årsaker. I forrige kapittel viste jeg at det i dagspressen typisk ble lagt kollektive og innvandrerspesifikke egenskaper ved innvandrerne til grunn som forklaringer på kriminaliteten. Øia understreker derimot at det ikke kan påvises slike innvandrerspesifikke faktorer²¹.

6.4.1 Vitenskapelige representasjoner i dagspressen

Det er flere måter å presentere statistikk på. I forrige kapittel så vi blant annet at Aftenposten (26.6.2003a) skiltet med følgende overskrift: ”Flest innvandrere begår ran”. I følge tall fra Oslo politidistrikt, som Aftenpostens artikkel bygger på, er overskriften riktig. Men ut fra tallene i artikkelen kan vi også konstruere denne overskriften: ”Flest nordmenn begår drap”. Dette fenomenet har vi i denne oppgaven forstått som individualdramatisk perspektivering – altså normer for virkelighetskonstruksjon ut fra lønnsomhetskrav. – Man velger den overskriften som man tror vil tiltrekke seg mest oppmerksomhet. Nedenfor vil det bli pekt på hvilke roller slike vitenskapelige eller kvasivitenskapelige representasjoner spiller i dagspressens dekning av innvandrerkriminalitet.

²¹ Øias konklusjon stemmer også i stor grad overens med den forståelse som kommer til uttrykk i Stortingsmelding nr. 17, ”Om det flerkulturelle Norge”: ”Det er lite som tyder på at årsakene til lovbrudd blant personer med innvandrerbakgrunn skiller seg vesentlig fra årsaker til lovbrudd i den øvrige befolkningen. Mest kriminalitet finnes i grupper med levekårsproblemer knyttet til rusmisbruk, arbeidsledighet, lav utdanning og mangel på stabile, sosiale forhold. Generelt er unge, ugifte menn i byene mest kriminelle. Kriminalitet begått av personer med innvandrerbakgrunn må derfor i hovedsak bekjempes med relevante generelle virkemidler. Det gjelder både tiltak rettet direkte mot kriminell atferd og tiltak for å løse de bakenforliggende sosiale problemene” (KRD – St.meld. nr. 17 1996-97).

Det vil alltid strides om hvordan noe skal forstås eller defineres, og hvilke forståelser og definisjoner som får gjennomslag som sanne, er et spørsmål om makt. Weber (1997: 87) hevder "(...) at all makt, ja, selv enhver livssjans overhodet, har behov for å rettferdiggjøre seg selv". I vår sammenheng betyr det at enhver påstand eller virkelighetsdefinisjon må oppfattes som legitim for at vi skal forstå den som sann. I forrige kapittel så vi flere eksempler på at vitenskapelige og/eller kvasivitenskapelige representasjoner ble anvendt som legitimeringsgrunnlag eller sannhetsgarantier for de virkelighetsdefinisjoner som ble fremmet. Kripos-sjefen rettferdiggjør sine utspill både i 2002 og i 2003 med henvisninger til Kripos's interne statistikker (VG 17.4.2002 og Aftenposten 1.7.2003). Disse statistikkene, i følge kripos-sjefen, understøtter hans ønske om en strengere innvandringspolitikk (VG 17.4.2002 og Aftenposten 1.7.2003). Dessuten så vi også i forrige kapittel at dagspressen, for eksempel Aftenposten (28.6.2003), valgte å presentere vitenskap som underbygget Kripos-sjefens entreprenørskap. I samvirke med andre faktorer, som vi pekte på i forrige kapittel, bidro dermed også vitenskapelige eller kvasivitenskapelige representasjoner til at kripos-sjefens situasjonsdefinisjon ble oppfattet og godtatt som sann. Han ble riktig nok kritisert for måten og tidspunktet definisjonen ble fremmet på, men selve definisjonen ble i nyanserte varianter godtatt av majoriteten, og definisjonen bestemte premissene for den videre debatten.

Hvordan noe blir forstått eller definert får konsekvenser for hvordan det videre blir behandlet. Dagspressen intervjuet derfor ikke forskere med det siktemål å få forklart hva som kan føre til at individer begår slike brutale handlinger. Men spørsmålene relaterte seg heller til hvorfor innvanderne er mer kriminelle enn nordmenn og hvorfor innvanderne begår slike brutale handlinger: "Hevn og ære sentrale begreper"; "Man har med andre ord ikke vår norske måte å tenke konfliktløsning på" (Aftenposten 23.6.2003). Man forklarer altså en enkeltepisode (skytteepisoden på Gardermoen) ved hjelp av egenskaper ved innvanderne generelt – og disse egenskapene står i motsetning til våre sunne norske egenskaper. Det sentrale poenget blir dermed at også såkalte vitenskapelige forklaringer, forstått i den konteksten de blir formidlet, bidrar til konstruksjonen av fenomenet innvandrerkriminalitet og gjør innvanderne generelt, i kraft av sine tildelte og påståtte kollektive egenskaper, til en trussel mot det norske samfunnet.

Men vi så også i forrige kapittel eksempler på hvordan vitenskap og/eller kvasivitenskap ble anvendt som motmakt. Dette kom til uttrykk i form av forsøk på å bryte ned det dominerende bildet som allerede hadde blitt skapt i dagspressen. Forskeren Olaussen gikk for eksempel ut i dagsavisen med en radikal annerledes tolkning av Huuses

egne tall og statistikker enn Huuse selv (Dagsavisen 2.7.2003). Vi så også i forrige kapittel at utlendingsdirektoratets sjef, Nordby, fant det nødvendig å poengtere at tall fra politiet viser at over 99 prosent av asylsøkerne i norske mottak ikke begår kriminelle handlinger (Aftenposten 31.7.2003). Dessuten ble det pekt på at dagspressens sentralredaksjon, også gjennom vitenskapelig og/eller kvasivitenskapelig dokumentasjon, gikk hardt ut i avisens ”dannede sfære” for å bryte ned det bildet som redaksjonen selv var med på å skape i avisens ”kommersielle sfære” (for eksempel Dagbladet 4.8.2003).

Dette betyr for det første at vitenskapelige produkter kan fortolkes på ulike måter, og for det andre at vitenskapen ikke gir entydige svar knyttet til kriminalitetens årsaker og omfang. – Ovenfor har vi for eksempel sett at ”hevning og ære” ikke er spesielt sentrale begreper i Øias sosiologi. Men viktigst betyr dette at vitenskapen utgjør en del av og inkorporeres i kampene om hvordan innvandrerkriminalitet skal forstås. De som vellykket får vitenskap stemplet på sine virkelighetsforståelser tenderer også å få gjennomslag for disse.

6.5 Avslutning

I dette kapittelet har vi sett at forskningsinnsatser fra Statistisk sentralbyrå tyder på at innvandrere er overrepresentert i kriminalstatistikken, men at innvandreernes innvirkning på det totale kriminalitetsnivået er lavt. I totalbefolkningen trakk innvandrerbefolkningen, i 1995, opp raten fra 16,1 til 16,5 per 1000.

Øias selvrapporteringsstudie viser at norske ungdommer har en signifikant høyere gjennomsnittskår på asosialitet enn alle andre. Dette skyldes hovedsakelig høyt ruskonsum. Unge fra Pakistan skårer lavest uavhengig av generasjon. Av ungdommer som begår asosial atferd, skiller gutter fra andregenerasjon Verden utenom seg ut gjennom å skåre signifikant høyere enn alle andre. I følge Øia skjer det en opphopning av problemer for gutter i andregenerasjon fra Østeuropa, Afrika og Vest – og Øst Asia.

I følge Øia er det de samme faktorer som forklarer eller kjennetegner asosial utvikling både for norsk ungdom og innvandrerungdom. Denne konklusjonen strider mot typiske fremstillinger av innvandrerkriminalitetens årsaker i dagspressen. Avsluttende i dette kapittelet ble det pekt på at vitenskapelige representasjoner blir, i dagspressen, anvendt til å legitimere bestemte virkelighetskonstruksjoner av fenomenet innvandrerkriminalitet.

KAPITTEL 7

7 Den moralske panikks virkninger

I dette kapitlet skal jeg trekke tråder tilbake til kapittel 5. Det vil bli pekt på forhold som kan bidra til å forklare hvorfor innvandreren er sårbar med hensyn til stigmatiseringer. Dessuten skal jeg peke på hvilke samfunnsstrukturelle virkninger panikken kan sies å ha. Først skal jeg redegjøre for begrepet om contingency. Deretter peke på strukturelle spenninger knyttet til den sosiale kategoriseringen av innvandreren. Endelig vil panikkens virkninger bli tematisert.

7.1 *Contingency*

”Contingency” (slump) er et sentralt begrep innenfor den konstruktivistiske avviksforskningen (se f.eks. Becker 1997: 11-14). I følge Goode (2001: 68-69) henspiller begrepet på et tilsynelatende tilfeldig aspekt ved en hendelse eller fenomen som likevel medfører signifikante konsekvenser: det er en tenkelig risikofaktor som determinerer et utfall. I avvikssosiologien viser begrepet til noe som logisk ikke skulle påvirke stigmatiseringsprosessen, men som likevel gjør det (Goode 2001: 68-69). Dette noe knytter seg gjerne til makt, status, opptreden, alder, kjønn og rase. Disse sosiale trekkene burde rent logisk ikke påvirke stigmatiseringsprosessen, men gjør det likevel (Goode 2001: 68-69). Som en generell regel: desto høyere prestisje og makt en ”avviker” har, jo større er sannsynligheten for at han eller hun unngår å bli stigmatisert (Goode 2001: 68-69). Desto mindre prestisje og makt en ”avviker” har, jo større er sannsynligheten for å bli stigmatisert (Goode 2001: 68-69). Altså: stigmatisering er sterkt avhengig eller påvirket av faktorer som overskrider eller ligger utenfor selve den ”avvikende” atferden (Goode 2001: 68-69).

I Dagsavisen (26.4.2002) eksemplifiserer integreringsekspert Loveleen Kumar fenomenet vi ovenfor har redegjort for. I artikkelen går hun hardt ut mot politikere og politisjefer som misbruker tragiske drap til å innføre andre lover, regler og registre for innvandrere enn for nordmenn:

”– Guttene som var involvert i dobbeltdrapet i Moss er like lite representative for asylsøkere og innvandrere i Norge som Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen er for kristiansandere, sier Kumar. – Min identitet som kristiansander har aldri blitt brukt mot meg på grunn av voldtektene og drapene i Baneheia. Drapene utløste ingen debatt om kristiansandere er mer voldelige eller har større problemer med seksuallivet enn andre nordmenn...”

Kumar illustrerer for det første et sentralt sosialpsykologisk fenomen, nemlig at vi tenderer å betrakte ”de Andre” som en ensartet gruppe – begår noen av dem kriminalitet begår følgelig alle kriminalitet, og for det andre at ”feil” rase øker sannsynligheten for stigmatisering. Det er ikke her kun snakk om økt sannsynlighet for å bli straffet for noe man har gjort eller ikke har gjort, men om en generell tendens til at ens identitet blir assosiert med kriminalitet.

Selve begrepet om *innvandrerkriminalitet* (for eksempel: ”Bondevik tar innvandrerkrim på alvor” [Aftenposten 24.6.2003b]) er et illustrerende eksempel på ”contingency”. For dette er ikke et nøytralt begrep som viser til kriminalitet begått av individer med to utenlandskfødte foreldre. Vi teller ikke antall kriminelle handlinger individer med skjegg begår i forhold til individer uten skjegg. Man forutsetter derfor at det å ha foreldre som er født i utlandet medfører egenskaper som er relevante i forhold til kriminalitet. ’Innvandrerkriminalitet’ impliserer derfor at innvandrerer har bestemte kriminalitetsfrembringende egenskaper som nordmenn ikke har. Dersom vi imidlertid snur på det og ser på egenskaper ved det å være nordmann, for eksempel det norske drikkemønsteret, kan vi hevde at dette fremprovoserer alkoholisme, men vi anser ikke alkoholisme som forårsaket av bestemte egenskaper ved det å være nordmann. Vi som definerer er nemlig alle nordmenn, derfor må alkoholisme være forårsaket av noe som overskrider det å være nordmann – den norske identiteten blir altså ikke relevant som forklaringsfaktor. Det vil således ikke gi mening å snakke om nordmannkriminalitet fordi vi er alle nordmenn.

For innvandreren gir det imidlertid mening å snakke om nordmannkriminalitet. Vi kan ta utgangspunkt i Øias virkelighet²² og se nærmere på denne nordmannkriminaliteten ut fra en pakistansk synsvinkel: ”Det viser seg nå at nordmenn topper asosialitet skåren. Nordmenn er nå de mest asosiale av alle ”innvandrerne”. Spesielt alvorlig er det norske ruskonsumet. Nordmenn har utviklet et rusmønster og ruskonsum som de langt på vei er alene om i verden. Men også når det gjelder kriminalitet og uorden kommer nordmenn langt dårligere ut enn pakistanere. I følge forskere skyldes dette den norske sekulariserte og individualiserte kulturen. Vi trenger nå sterkere lut for å få bukt med den norske asosialiteten. Nordmenn må i større grad være villige til å ta inn over seg pakistanske verdier og normer.”

Identitet er et relasjonelt fenomen, slik at nordmenn og innvandrere definerer hverandre i opposisjon. Ovenfor har vi sett at det foreligger asymmetri i dette forholdet, noe som muliggjør betegnelsen innvandrerkriminalitet og stenger for betegnelsen nordmannkriminalitet. Når vi snakker om kriminalitet begått av nordmenn betegner vi det som voldskriminalitet, vinningskriminalitet, narkotikakriminalitet osv. Vi beskriver altså handlingen ut fra hvilken lovbestemmelse den krenker og forklarer den ut fra individuelle egenskaper. Vi kobler ikke hennes identitet som nordmann til handlingen og således fordømmer nordmannegenskaper. Derimot har vi i denne oppgaven sett at innvandrers tilskrevne identitet og annerledeshet gjøres relevant som både beskrivelse og forklaring på den kriminelle handling. – Som om dette var bestemte typer kriminelle handlinger som bare innvandrere kan begå.

7.2 *Maktens effekter*

Ovenfor har vi pekt på at innvandrere generelt får sin identitet assosiert med kriminalitet gjennom betegnelsen innvandrerkriminalitet, og i kapittel 5 illustrerte vi hvordan denne assosiasjonen forsterkes gjennom bestemte sosiale prosesser. Nedenfor skal vi forsøke å nærme oss en dypere forståelse av hva som kan ligge til grunn for at innvandrere er så utsatt for stigmatisering, og vi skal peke på stigmatiseringens virkninger.

Vi har også et annet eksempel i den norske samfunnsdebatt hvor en gruppes tilskrevne identitet kobles med kriminalitet, nemlig i debatten om ungdomskriminaliteten.

²² Understreker at dette er mine og ikke Øias ord, men påstandene om asosialitetens omfang bygger på Øia (2002: kap 4).

Forståelsen vi søker etter kan muligens ligge nettopp i de viktige felles kjennetegn både ungdommer og innvandrere representerer. Både innvandrere og ungdommer kan sies å representere noe nytt og ukjent – noe som kan true eller kontrastere den dominerende kultur eller det etablerte samfunn. Ungdommer representerer nemlig løsrivelse, innovasjon og fremtid, mens innvandrere representerer fremmed kultur. Både innvandrere og ungdommer kan forstås som anomalier eller som liminale størrelser, altså forstås som fenomener som både er utenfor og innenfor gjeldende klassifikasjonssystem (Hylland Eriksen 1997: 152, 243, 276-277). Ungdommer er verken barn eller voksne – er verken under beskyttelse av den etablerte orden eller representanter for den. Innvandrere er verken norske eller utlendinger. De er ikke utlendinger i den forstand at de har kommet for å bli og for å ta del i det norske samfunn, men de er heller ikke norske for de bærer med seg noe fremmed eller ukjent – de samsvarer altså ikke med stereotypien om det norske. Innvandrere blir således litt av begge deler, men utgjør samtidig ingen av delene (Hylland Eriksen 1997: 152).

I følge Douglas (1994 og 1991: 47-59) vekker slike anomalier angst i mennesket. Douglas hevder nemlig at mennesket har et iboende behov for å ordne og systematisere verden, og at dette gjøres gjennom klassifikasjon og kategorisering. På denne måten gjør mennesket verden forståelig og forutsigbar. Derfor vil de fenomener som, ut fra et gitt samfunns klassifikasjonssystem, ikke lar seg kategorisere eller som faller mellom to kategorier representere fare eller uorden – fenomenene vil altså skape forstyrrelser i forhold til gjeldende sosiale definisjoner eller gitt meningsunivers og fremstå som en trussel mot dette system²³. Disse fenomenene vil bli betraktet som rituelt urene (pollution), noe som blant annet kan innebære at det knyttes overtro, frykt, tabuer og gjerne et sett regler til hvordan man forholder seg til fenomenene. Regler eller oppfatninger knyttet til det rituelt urene har nemlig som funksjon å beskytte felles prinsipper, kategorier eller den sosiale orden mot kontradiksjoner (Douglas 1991: 53). Håndhevelse av regler og oppfatninger knyttet til det urene kan dermed ses som bekreftelse eller styrking av det konvensjonelle. Tanken er altså at negative dommer knyttet til avviket samtidig styrker normen.

²³Et gitt samfunns klassifikasjonssystem er ikke statisk, men dynamisk. Det innebærer at hva som for eksempel blir betraktet som urent er relativt, altså det som i dag er tabubelagt er ikke med nødvendighet det om ti år. Vi kan illustrere dette med følgende eksempel: I dag blir røykerne stadig mer marginaliserte og stigmatiserte, mens det i første halvdel av forrige århundret ble knyttet høy status til det å røyke.

I den forstand representerer innvandreren en trussel mot stereotypien om det *norske* – altså en fare i forhold til *norskheten*. Det er i øyeblikket hvor utlendingen blir innvandrers at vi sperrer øynene opp; det er altså når utlendingen gjør krav på å ta del eller bli en del av det *norske* vi aner fare, og ved å ha én fot i hver kultur truer innvandreren det *norske* innenfra. Følgende utsagn fra Carl I. Hagen, på spørsmålet om hva som er minst vellykket med integreringspolitikken, illustrerer dette: ” – At vi får noen strøk av byen hvor man ikke tror man er i Norge” (Aftenposten 11.12.02). Det knyttes altså en frykt til at innvandreren skal utvanne eller erstatte det *norske*. I kapittel 5 påpekte vi også at den høyrepopulistiske grenen innen norsk politikk fører en diskurs om innvandreren som en fare mot det fredelige og harmoniske Norge – en fare mot fundamentale verdier et slikt samfunn er et resultat av, nemlig de norske likhetsidealer. – Innvandreren er altså ikke som Oss, men likevel en del av det norske samfunn. Derfor vil hun også representerer kontradiksjoner i stereotypien om det *norske* – eller utgjøre en trussel mot ”selve fundamentet som det norske samfunn hviler på”.

I kapittel 5 påpekte vi stor grad av enighet blant ulike samfunnsdebattanter (folkevalgte, forskere, journalister, embetsmenn) om at kriminaliteten skyldes mislykket integreringsprosess, og at den norske offisielle integreringspolitikken preges av et mål om å få de Andre til å bli som Oss. Kriminaliteten blir således et symbol på at vi ikke har lykkes med kultivering av innvandreren – et bevis på konsekvensene av at innvandreren ikke har blitt som Oss. Den moralske panikken bør derfor ikke utelukkende forstås som en frykt knyttet til kriminalitet som også innvandrere begår, men som en frykt knyttet til størrelser som truer det *norske*. Panikken om innvandrerkriminaliteten stigmatiserer ikke bare kriminelle innvandrere, men en hel rekke av kollektive egenskaper som vi assosierer med innvandrene. Å koble kriminalitet og innvandrere blir således en ”moderne” eller ”rasjonell” måte å behandle det urene på. Panikkens virkning er derfor ikke bare undertrykkende i kraft av negative sanksjoner overfor ”de ikke-vestlige” – sanksjoner i form av nye tiltak, begrensninger, lover og regler, men også positiv i den forstand at den bekrefter eller styrker det *norske* (jamfør Durkheims forståelse; Foucault 1977). Dessuten vil vi også skape utopien om det harmoniske og fredelige Norge gjennom å tildele

innvandrene skylden for kriminalitetsproblemene i landet (Foucault 1995)²⁴. I den forstand kan dagspressen betraktes som en moderne gapestokk hvor vi henger ut innvandrene som kriminelle, hvis funksjon er å gjøre oss sikrere på våre egne kulturelle verdier.

²⁴ I følge Foucault er ikke makten først og fremst negativ og begrensende, men produktiv og disiplinerende. – Vi skaper ikke bare den kriminelle innvandreren, men samtidig den fredelige og harmoniske nordmannen; vi stigmatiserer ikke bare typiske innvandreeregenskaper, men fremhever samtidig typiske norske egenskaper. Den moralske panikk blir også disiplinerende gjennom å skape det typiske norske som normalitet og det typiske ved innvandreren som avvik. Produktet blir en diskurs som legger føringer på individer i retning av å samsvare med det typiske norske.

Avsluttende

I denne hovedoppgaven har det blitt tematisert bestemte sosiale prosesser. Det har blitt vist hvordan virkelighetskonstruksjoner vokser frem i dagspressen – virkelighetskonstruksjoner som gjør innvandrerne til samfunnsfiender. Denne prosessen har blitt betegnet som moralsk panikk.

Det har blitt argumentert for at hovedmekanismen i denne prosessen hviler på dagspressens handlingsbetingelser for medievirksomhet, kjennetegnet ved overskudd på informasjon og underskudd på oppmerksomhet – altså en vanskelig markedssituasjon som fremtvinger overlevelsesstrategier, nemlig diskursive medieteknikker for virkelighetskonstruksjon hvis funksjon er å skape oppmerksomhet. Det andre sentrale elementet i denne prosessen er vekselvirkningen mellom dagspressen og såkalte moralske entreprenører. – Dagspressen konstruerer og gjør innvandrerkriminalitet til et nyhetstema ut fra lønnsomhetskrav, mens de moralske entreprenørene, representert ved kriminalpolitiets overhode og den høyrepopulistiske grenen innenfor norsk politikk, etablerer eller videreutvikler den etablerte dagsordenen – motivert ut fra politiske og moralske overbevisninger – for å kjempe frem en opinion for nytt innvandringspolitisk innhold.

Det har blitt vist at den moralske panikken bygger seg opp i dagspressen på følgende måte: Dagspressen fremstiller individualdramatiske representasjoner av kriminelle hendelser begått av innvandrere/utlendinger/asylsøkere. Disse hendelsene blir av entreprenørene fortolket som symptom på moralsk forfall, nemlig sviktende innvandringspolitikk og integreringspolitikk. Denne fortolkningen transformerer hendelsene til å bli representative eksempler på et omfattende samfunnsproblem, nemlig innvandrerkriminalitet. Dette blir gjort til et nyhetstema som dagspressen følger opp, blant annet gjennom forsøk på å fastslå problemets omfang og årsaker, mens entreprenørene selv foreslår og forlanger nye tiltak for å få bukt med problemet, noe som medfører at aktører med politisk ansvar blir svar skyldige. Tiltak blir dermed et nytt tema som dagspressen kan følge opp. I sum danner medieintensiteten et inntrykk av at vi står overfor en omfattende samfunnstrussel som krever drastiske tiltak.

Den sentrale drivkraften i panikkens fremvekst er de diskursive strategiene som entreprenørene iverksetter. Vi har sett at entreprenørene fremstiller innvandringen til Norge som import av problemer, blant annet vold, og innvandrerens som usivilisert.

Integreringspolitikken og innvandringspolitikken blir fremstilt som naiv og dumsnill, og innvandrerkriminaliteten blir predikert i retning ille blir verre.

I dagspressen blir innvandrerkriminaliteten hovedsakelig forstått som resultat av en mislykket integreringspolitikk og innvandrerspesifikke egenskaper. Vi har sett at denne forståelsen ikke er forenlig med den virkelighetsbeskrivelse som kommer til uttrykk i Øias forskningsinnsats om innvandrerungdom og asosialitet.

Endelig har vi i denne oppgaven forstått den moralske panikken som et uttrykk for noe langt mer omfattende enn frykt knyttet til kriminelle innvandrere, nemlig som et uttrykk for frykt relatert til størrelser som truer stereotypiske oppfatninger om det *norske*.

Litteratur

Barfield, T. (Red.) (1998): *The dictionary of anthropology*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Becker, H. S. (1997): *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. New York: The Free Press.

Best, J. (1999): *Random violence: How we talk about new crimes and new victims*. Berkeley-Los Angeles: University of California Press.

Blom, S. (1999): "Holdninger til innvandrere og innvandringspolitikk: spørsmål i SSBs omnibus i mai/juni 1999". *Notater 1999/61*, Statistisk sentralbyrå.

Broch, T. (2000): "Strukturalisme". I: *Klassisk og moderne samfundsteori*. Andersen H. og Kaspersen L. B. (red.). København: Hans Reitzels Forlag.

Burr, V. (1995): *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.

Douglas, M. (1991): *Implicit meanings: Essays in Anthropology*. London: Routledge.

Douglas, M. (1994): *Purity and danger: An analysis of the concepts of pollution and taboo*. London: Routledge.

Eide, M (1992): *Nyhetens interesse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Ellingsen, D. (2001): *Kriminalitet og rettsvesen*. Statistiske analyser 48, Statistisk sentralbyrå.

Falck, S. (1992): "Utlendinger og kriminalitet: En analyse av forholdet mellom straffede norske og utenlandske statsborgere". *Rapporter 1992/ 2*, Barnevernets Utviklingssenter.

Falck, S. (1993): "Utlendingers kriminalitet: Høyere eller lavere enn nordmenns?". I: *Samfunnsspeilet*, 2: 18-21.

Fennefoss, A. (1996): "Something happened... but what?". I: *Sosiologisk Årbok*, 1996:165-179.

Filosofileksikon (1996): "Pragmatisme". Oslo: Zafari Forlag.

Fishman, M. (1988): *Manufacturing the news*. Austin: University of Texas Press.

Foucault, M. (1977): "Den domfeltes kropp". I: *Det moderne fengsels historie*. Oslo: Gyldendal.

Foucault, M. (1980): "Truth and power". I: *Power/Knowledge: Selected interviews and other writings 1972-1977 by Michel Foucault*. Gordon Colin (red.). New York: Harvester Wheatsheaf.

Foucault, M. (1995): *Seksualitetens historie 1: Viljen til viten*. Schaaning, E. (red./oversetter). Halden: Exil.

Goffman, E. (1992): *Vårt rollespill til daglig*. Oslo: Pax Forlag.

Goffman, E. (1990): *Stigma*. New York: Penguin Books.

Goode, E. (2001): *Deviant behavior*. New York: Prentice Hall.

Gressgård, R. (2002): *Dilemmaet mellom likeverdighet og særegenhet som ramme for flerkulturell dialog*. Bergen: Sosiologisk institutt, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Bergen.

Hagelund, A. (2002): *The importance of being decent: Political discourse on immigration in Norway 1970-2002*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Haslund, U. (2000): "Innvandrere og nordmenn som offer og gjerningsmenn". *Rapporter 2000/18*: 28-32, Statistisk sentralbyrå.

Hernes, G. (1977): "Det media-vridde samfunn". I: *Samtiden*, 86. årgang: 1-14.

Hernes, G. (1984): "Media: struktur, vridning, drama". I: *Nytt Norsk Tidsskrift*, 1: 44-58.

Hustad, A. E. (2000): "Innvandrere og nordmenn som offer og gjerningsmenn". *Rapporter 2000/18*: 33-38, Statistisk sentralbyrå.

- Hylland Eriksen, T. (1997): *Små steder – store spørsmål: Innføring i sosialantropologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hylland Eriksen, T. (2001): *Øyeblikkets tyranni*. Oslo: Aschehoug & Co.
- Høigård, C. (1997): "Kriminalitetsbilder og kriminalstatistikk". I: *Kriminologi*. Finstad, L. og Høigård, S. (red.). Oslo: Pax Forlag.
- Larsen, G. (1997): "Innvandrede folkeslag og kriminalitet". I: *Kriminologi*. Finstad, L. og Høigård, S. (red.). Oslo: Pax Forlag.
- Marx, K. (1992): "Den tyske ideologi". I: *Det beste av Karl Marx*. Engelstad, F. (utvalg). Oslo: Pax Forlag.
- Mathiesen, T. (2002): *Makt og medier*. Oslo: Pax Forlag.
- Merton, R. K. (1963): *Social theory and social structure*. Glencoe: The Free Press.
- Merton, R. K. (1990): "Den selvoppfyllende spådom". I: *Handling og samfunn*. Østerberg (red.). Oslo: Pax Forlag.
- Mjøset, L. (2000): "Hvorfor er sosiologiske teoretikere så uenige?". I: *Apollon*. http://www.apollon.uio.no/2000_2/artikler/sosiologer.shtml [lesedato 2.12.2003].
- Neumann, I. B. (2002): *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Oslo: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke.
- Nordli Hansen, M. (1986): "Sosiale utdanningsforskjeller". I: *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 27: 3-28.
- Olaussen, L. P. (1996): "Kriminalstatistikk som målestokk for kriminalitetsutviklingen". *Stensilserien nr 85*: Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo.
- Plummer, K. (1996): "Symbolic Interactionism in the twentieth century: the rise of empirical social theory". I: *The Blackwell companion to social theory*. Turner, B. S. (Red.). Oxford/Cambridge: Blackwell Publishers.
- Rolness, K. (1992): "Farvel til virkeligheten eller En kritikk av mediekritikken". I: *Sosiologi I Dag*, 1: 17-45.

Sandmo, E. (1999): "Michel Foucault som maktteoretiker". I: *Om makt: Teori og kritikk*. Engeslstad (red.). Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.

Skog, O. J. (1998): *Å forklare sosiale fenomener*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Sosiologisk Leksikon (1997). Korsnes, O.; Andersen H.; Brante T. (Red.). Oslo: Universitetsforlaget AS.

Spitzer, Steven (1983): *I retning av en marxistisk avviksteori*, Stensilserie, Institutt for kriminologi og strafferett, Universitetet i Oslo.

Stigen, A. (1992): *Tenkningens historie 2*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Stortingsmelding nr. 17 (1996-97): "Om det flerkulturelle Norge".
<http://odin.dep.no/krd./norsk/publ/stmeld/036005-040001/index-hov005-b-f-a.html>
[lesedato 11.8.2003].

Thompson, K. (1998): *Moral Panics*. London: Routledge.

Vassenden, K. (red.) (1997): *Innvandrere i Norge: hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de?*. Statistiske analyser 20, Statistisk sentralbyrå.

Weber, M. (1997): *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal.

Wittgenstein, L (2001): *Tractatus Logico-Philosophicus*. London: Routledge.

Wormnæs, O. (m.fl.) (1996): *Vitenskap – enhet og mangfold*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Øia, T. (2002): *Innvandrerungdom – kultur, identitet og marginalisering*. Oslo: NOVA.

Østerberg, D. (1996): *Sosiologiens nøkkelbegreper*. Trondheim: Cappellen Akademisk Forlag.

Dagspressen

Aftenposten (15.4.2002): "Tre siktet, jakt på fjerdemann".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article311723.ece?service=print> [lesedato 23.4.2004].

Aftenposten (16.4.2002a): "Meningsløs krangel utløste dobbeltdrap".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=312427> [lesedato 15.8.2003].

Aftenposten (16.4.2002b): "Huuses uttalelser kan skjerpe konfliktene".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=312426> [lesedato 20.8.2003].

Aftenposten (17.4.2002a): "Ville lure sønn hjem til Eritrea".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article313196.ece?service=print> [lesedato 23.4.2004]

Aftenposten (17.4.2002b): "- Voldsproblemer blant innvandrere".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/articleID=313256> [lesedato (20.8.2003)].

Aftenposten 17.4.2002c): "Tar ikke passet fra kriminelle".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article313197ece>. [lesedato 23.4.2004].

Aftenposten (20.4.2002): " – Innvandring er også import av vold".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=315312> [lesedato 20.8.2003].

Aftenposten (11.12.2002): "Carl I. Hagen, Leder av F.rp."

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/oslo/article.jhtml?articleID=454057> [lesedato 20.8.2003].

Aftenposten (15.3.2003): "Skarp kritikk av norsk innvandringspolitikk i ny bok".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=509100> [lesedato 20.8.2003].

Aftenposten (16.6.2003): "Enslig kvinne brutalt slått i hjel: Rovmord i Haugesund".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=565047> [lesedato 26.9.2003]

Aftenposten (20.6.2003): "Drapssiktet asylsøker brukte drapsdom som asylgrunn".
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=567934> [lesedato 20.8.2003]

Aftenposten (23.6.2003): "Hevn og ære sentrale begreper".
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=569123> [lesedato 26.9.2003].

Aftenposten (24.6.2003a): "SV refser Huuse for innvandrerutspill".
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=570185> [lesedato 11.8.2003]

Aftenposten (24.6.2003b): "Bondevik tar innvandrerkrim på alvor".
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=570430> [lesedato 20.8.2003].

Aftenposten (25.6.2003a): "Tjenestemennene støtter Huuse".
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=570733> [lesedato 11.8.2003].

Aftenposten (25.6.2003b): "Kraftige reaksjoner på Frp-utspill".
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=5707337> [lesedato 11.8.2003].

Aftenposten (26.6.2003a): "Flest innvandrere begår ran".
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=571567> [lesedato 11.8.2003].

Aftenposten (26.6.2003b): "Dropper skolen og mangler forbilder".
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=571569> [lesedato 11.8.2003].

Aftenposten (27.6.2003): "Leter i loven for å utvise kriminelle utlendinger".
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=572244> [lesedato 20.8.2003].

Aftenposten (28.6.2003a): "Innvandrerne topper krimstatistikken".
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=573462>
[lesedato 11.8.2003].

Aftenposten (28.6.2003b): "Innvandrersepsisen øker i Norge".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=573134> [lesedato 11.8.2003].

Aftenposten (26.6.2003c): "Fremmedfrykt til ettertanke".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=573445> [lesedato 11.8.2003].

Aftenposten (1.7.2003): "Når sannheten blir ubehagelig".

<http://www.aftenposten.no/meninger/krinikker/article.jhtml?articleID=574555> [lesedato 11.8.2003]

Aftenposten (7.7.2003): "Lavere terskel for utvisning av kriminelle".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=579619> [Lesedato 20.8.2003]

Aftenposten (31.7.2003): "UDI-sjef mener asyldebatt er ute av proporsjoner".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article.jhtml?articleID=594415> [lesedato 20.8.2003].

Aftenposten (18.8.2003): "Harde ord i innvandringsdebatt".

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/valg2003/article.jhtml?articleID=606> [lesedato 19.8.2003].

Dagbladet (15.4.2002a): "– Han døde i armene våre".

<http://www.dagbladet.no/nyheter.2002/04/15/324826.html> [lesedato 23.4.2004]

Dagbladet (15.4.2002b): "Kuttet over hovedpulsårene".

<http://www.dagbladet.no/print/?nyheter/2002/04/15/324825.html> [lesedato 23.4.2004)

Dagbladet (15.4.2002c): "– De var flotte gutter".

<http://www.dagbladet.no/print/?nyheter/2002/04/15/324828.html> [lesedato 23.4.2004].

Dagbladet (15.4.2002d): "Prisen for å integrere utlendinger i Norge begynner å bli vel høy" <http://www.dagbladet.no/print/?nyheter/2002/04/15/324903.html> [lesedato 9.7.2003]

Dagbladet (15.4.2002e): "– Send dem ut av landet"

<http://www.dagbladet.no/print/?nyheter/2002/04/15/324846.html> [lesedato 23.4.2004]

- Dagbladet* (16.4.2002): "Sandberg anklager politikerne for indirekte drap"
<http://www.dagbladet.no/print/?nyheter/2002/04/16/325112.html> [lesedato 23.4.2004].
- Dagbladet* (17.4.2002a): "- Utnytter tragedien".
<http://www.dagbladet.no/print/?nyheter/2002/04/17/325324.html> [lesedato 23.4.2004].
- Dagbladet* (17.4.2002b): "- Alle er skyldige"
<http://www.dagbladet.no/print/?nyheter/2002/04/17/325325.html> [lesedato 15.8.2003]
- Dagbladet* (17.4.2002c): "- Innvanderne er mer voldelige".
<http://www.dagbladet.no/print/?nyheter/2002/04/17/325323.html> [lesedato 9.7.2003]
- Dagbladet* (18.4.2002): "- De ble henrettet".
<http://www.dagbladet.no/print/?nyheter/2002/04/18/325595.html> [lesedato 25.03.2004].
- Dagbladet* (20.4.2002): "Fikk se stedet hvor sønnen døde".
<http://www.dagbladet.no/print/?nyheter/2002/04/18/325595.html> [lesedato 23.4.2004]
- Dagbladet* (16.6.2003): "Møtt av grotesk syn".
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/06/16/371252.html> [lesedato 26.9.2003].
- Dagbladet* (21.6.2003): "Mann skutt på Gardermoen".
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/06/21/371755.html> [lesedato 22.8.2003]
- Dagbladet* (24.6.2003a): "De har skrevet under sin egen dødsdom"
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/06/24/371947.html> [lesedato 22.8.2003]
- Dagbladet* (24.6.2003b): "- Brems innvandringen".
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/06/24/371949.html> [lesedato 11.8.2003]
- Dagbladet* (25.6.2003): "Huuses forenklinger"
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/06/25/372090.html> [lesedato 22.8.2003].

Dagbladet (26.6.2003): "Hagen i gjørmebad".
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/06/26/372175.html> [lesedato 11.8.2003].

Dagbladet (27.6.2003): "- Velger seg kriminelle idealer".
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/06/27/372281.html> [lesedato 22.8.2003].

Dagbladet (4.7.2003): "- Skandaløse på integrering".
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/07/04/372878.html> [lesedato 9.7.2003]

Dagbladet (6.7.2003): "Skjeller ut Bondevik"
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/07/06/3730001.html> [lesedato 11.8.2003].

Dagbladet (19.7.2003): "Etterlyser libyere for Annie-drapet".
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/07/19/371588.html> [lesedato 22.8.2003].

Dagbladet (31.7.2003): "Erna Solberg: Vil utvise flere kriminelle utlendinger".
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/07/31/374815.htm> [lesedato 11.8.2003].

Dagbladet (4.8.2003): ""Myter om utlendinger".
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/08/04/375092.htm> [lesedato 9.10.2003].

Dagsavisen (16.4.2002): "Vil kneble Huuse".
<http://www.dagsavisen.no/innenriks/2003/04/650128.shtml?string=huuse>
[19.8.2003].

Dagsavisen (26.4.2002): "Kynisk maktmisbruk av ledende politikere"
<http://www.dagsavisen.no/innenriks/2003/04/652530.shtml?string=huuse> [lesedato
19.8.2003]

Dagsavisen (20.6.2003): "Klappjakt på de rovmordsiktete".
<http://www.dagsavisen.no/innenriks/2003/06/737569.shtml?string=olsvik> [lesedato
26.9.2003].

Dagsavisen (22.6.2003): "Skutt på kloss hold".
<http://www.dagsavisen.no/innenriks/2003/06/737902.shtml?string=drapsforsøk>
[lesedato 26.9.2003].

Dagsavisen (1.7.2003): "Innvandring skaper ikke kriminalitet".
<http://www.dagsavisen.no/innenriks/2003/07/7379374> [lesedato 19.8.2003].

Dagsavisen (2.7.2003): ”- Huuse tar feil om kriminalitet”.

<http://www.dagsavisen.no/innenriks/2003/07/739602.shtml?string=arnehuuse>
[9.7.2003]

Dagsavisen (3.7.2003): ” Gir full støtte til Huuse”.

<http://www.dagsavisen.no/innenriks/2003/07/739807.shtml?string=arnehuuse>
[lesedato 9.7.2003]

Verdens Gang (15.4.2002a): ”Kripos-sjef refser politikerne”.

<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=1193994> [lesedato 11.8.2003].

Verdens Gang (15.4.2002b): ”Hagen støtter Huuse”.

<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=6501429> [lesedato 11.8.2003].

Verdens Gang (15.4.2002c): ”Delvis Høyre-støtte til Huuse”.

<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=3366271> [lesedato 11.8.2003].

Verden Gang (16.4.2002a): ”-Kast dem ut av landet”.

<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=4492103> [lesedato 11.8.2003].

Verdens Gang (16.4.2002b): ”Busemann Huuse”.

<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=9654538> [lesedato 11.8.2003].

Verdens Gang (17.4.2002a): ”Venner sørger over Martin”.

<http://www.vg.no/pub/skrivervennlig.hbs?artid=5129232> [lesedato 23.4.2004].

Verdens Gang (17.4.2002b): ”Barnevernet varslet drapsfare”.

<http://www.vg.no/pub/skrivervennlig.hbs?artid=8930419> [lesedato 23.4.2004].

Verdens Gang (17.4.2002c): ”Hver 4. drapssiktet har utenlandsk bakgrunn”

<http://www.vg.no/pub/skrivervennlig.hbs?artid=3036379> [lesedato 11.8.2003].

Verden Gang (17.4.2002): ”Innvandrerne representerer den groveste volden”.

<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=1378891> [lesedato 11.8.2003].

Verdens Gang (16.6.2003): ”- Satans utsendinger”.

<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=63782> [lesedato 26.9.2003].

Verden Gang (17.6.2003): ”Jakt på utlendinger”.

<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=63928> [lesedato 26.9.2003].

Verdens Gang (20.6.2003): ”- Frykter de kan slå til igjen”.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=64411> [lesedato 22.8.2003].

Verdens Gang (22.6.2003): ”Skutt i hodet”.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=64683> [lesedato 22.8.2003].

Verdens Gang (23.6.2003): ”Fremmedfrykten øker”.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=64776> [lesedato 22.8.2003].

Verdens Gang (3.7.2003a): ”Ukjent antall asylsøkere som bryter loven”.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=66331> [lesedato 11.8.2003].

Verdens Gang (3.7.2003b): ”- Må lære av drapssakene”.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=66345> [lesedato 11.8.2003].

Verdens gang (8.7.2003): ”Vil utvise utlendinger for nasking”.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=67091> [lesedato 11.8.2003].

Verdens Gang (17.7.2003): ”- Slått i hjel med egen øks”.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=68237> [lesedato 26.9.2003].

Alle kilder i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i oppgaven (fra innledning til og med avslutning): 36532